د پوهنې وزارت
د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د
روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

پښتو

اووم ټولګی

پښتو

اووم ټولګی

په بازارکې یې اخیستنه
ره قانوني چلن کیږي.

Ketabton.com

د چاپ کال: ۱۳۹۰ هـ. ش.

د پوهنې وزارت

د تعليمي نصاب د پراختيا، د ښوونکو د
روزنې او د ساينس د مرکز معينيت
د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي
کتابونو د تاليف لوی رياست

پښـــتو

اووم ټولگی

د چاپ کال: ۱۳۹۰ هـ.ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکوالان:

محمد قاسم هیله من، د مؤلف مرستیال محمد قدوس زکوخېل

ایډیټران:

محمد زرین انځور، پوهنمل بریالی باجوړی

دیني، سیاسي او فرهنګي کمیټه:

- مولوي عبدالصبور عربي
- دکتور محمد یوسف نیازی
- حبیب الله راحل د پوهنې وزارت سلاکار د تعلیمي نصاب د پراختیا په ریاست کې.

د څارنې کمېټه:

- دکتور اسدالله محقق د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس مرکز معین.
- دکتور شېرعلي ظریفي د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژې مسؤول.
- د سرمؤلف مرستیال عبدالظاهر ګلستاني د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی رئیس.

کمپوز او ډیزاین: صفت الله مومند

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي سرود

دا وطن افغانستـــان دی — دا عزت د هـــر افـــغان دی

کور د سولې کور د تورې — هر بچی یې قهرمـــان دی

دا وطن د ټولو کور دی — د بـــلوڅـــو د ازبکـــو

د پښتـــون او هزاره وو — د تـــرکمنـــو د تاجکـــو

ورسره عرب، ګوجـــر دي — پـــامیریان، نورستانیـــان

براهوي دي، قزلباش دي — هـــم ایمـــاق، هم پشه یان

دا هیـــواد به تل ځلیږي — لـــکـــه لمـــر پر شنه اسمان

په سینـــه کې د اسیـــا به — لـــکـــه زړه وي جـــاویدان

نوم د حق مو دی رهبـــر — وایو الله اکبر وایو الله اکبر

د

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د پوهنې د وزیر پیغام

ګرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختیا او پرمختګ بنسټ جوړوي. تعلیمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د معاصر علمي پرمختګ او ټولنې د اړتیاوو له مخې رامنځته کېږي. څرګنده ده چې علمي پرمختګ او ټولنیزې اړتیاوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعلیمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښايي چې تعلیمي نصاب د سیاسي بدلونونو او د اشخاصو د نظریو او هیلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتیب شوی دی. علمي ګټورې موضوعګانې پکې زیاتې شوې دي. د زده کړې په بهیر کې د زده کوونکو فعال ساتل د تدریسي پلان برخه ګرځېدلې ده.

هیله من یم دا کتاب له لارښوونو او تعلیمي پلان سره سم د فعالې زده کړې د میتودونو د کارولو له لارې تدریس شي او د زده کوونکو میندې او پلرونه هم د خپلو لوڼو او زامنو په باکیفیته ښوونه او روزنه کې پرله پسې ګډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هیلې ترسره شي او زده کوونکو او هېواد ته ښې بریاوې ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ ګران ښوونکي د تعلیمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤولیت په ریښتوني توګه سرته رسوي.

د پوهنې وزارت تل زیار کاږي چې د پوهنې تعلیمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دین له بنسټونو، دوطن دوستۍ د پاک حس په ساتلو او علمي معیارونو سره سم د ټولنې د څرګندو اړتیاوو له مخې پراختیا ومومي.

په دې ډګر کې د هېواد له ټولو علمي شخصیتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده کوونکو له میندو او پلرونو څخه هیله لرم چې د خپلو نظریو او رغنده وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا ښه تالیف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتیب کې یې مرسته کړې، له ملي او نړیوالو درنو مؤسسو او نورو دوستو هېوادونو څخه چې د نوي تعلیمي نصاب په چمتو کولو او تدوین او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې یې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفیق

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیک لړ

شمیره	سرلیکونه	مخ
لومړی لوست	د خدای ﷻ ستاینه	۱
دویم لوست	زموږ ګران پیغمبر	۵
دریم لوست	پسرلی اوښکلا یې	۹
څلورم لوست	د (ی) ډولونه	۱۳
پنځم لوست	ملي مشر میرویس نیکه	۱۷
شپږم لوست	کلمه ، نوم او ډولونه یې	۲۳
اووم لوست	بلخ ، د مدنیت زانګو	۳۱

و

اتم لوست	لنډۍ، ولسي ادبيات	۳۵
نهم لوست	زده کړه : د ژوند اړتيا	٤۱
لسم لوست	ليکدود او اړتيا يې	٤۵
يوولسم لوست	ورځپاڼه : د معلوماتو چينه	٤۹
دولسم لوست	ليکوال اوښوونکی: صالح محمد هوتک	۵۵
ديار لسم لوست	طاق ظفر : د خپلواکۍ ځلی	۵۹
څوارلسم لوست	قاضي او نوکر	٦۳
پنځلسم لوست	عبدالقادر خان ختک : نامتو شاعر	٦۷
شپاړسم لوست	دوديزي لوبي	۷۱
اوو لسم لوست	کرستين اندر سن	۷۷
اتلسم لوست	د مطالعي ارزښت	۸۳
نولسم لوست	د يووالي ګټه	۸۷
شلم لوست	د سبوګتي: ورځنۍ اړتيا	۹۱
يوويشتم لوست	چاپيريال ځنګه وساتو؟	۹۵
دوه و يشتم لوست	ژبه او ګرامر	۹۹
درو يشتم لوست	د نشي زيا نونه	۱۰۳
څلر و يشتم لوست	د ماين خطرونه	۱۰۹
پنځه و يشتم لوست	شاعر او سپوږمۍ	۱۱۳
شپږ و يشتم لوست	د مشرا نو حقونه	۱۱۹
اوويشتم لوست	صفت (ستاينوم) او ډولونه يې	۱۲۳
اته و يشتم لوست	نظم او ډولونه يې	۱۲۹
	وييپانګه	۱۳۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی لوست

د خدای ﷻ ستاینه

هر نېك كار د خدای ﷻ په پاك نامه پیل کېږي. هر کار چې د خدای ﷻ په نامه پیل شي، پای یې نېکمرغه وي. په هغه کې برکت اېښودل کېږي، ستونزې یې له مخې څخه په اسانی لېرې کېږي او په پای کې هغه څه لاس ته راځي چې غوښتنه یې شوې وي. له خدای ﷻ سره د مینې په پیداکېدو د مسلمان زړه پیاوړی کېږي. د خدای ﷻ ستاینه په زده کوونکو کې د مینې احساس روزي او په هغوی کې د توحید روحیه پیاوړې کېږي. زده کوونکي په دې حقیقت پوهېږي چې الله ﷻ د ځمکې، اسمانونو او ټولو کایناتو خالق دی.

- موږ چا پیدا کړي یو؟
- ځمکه، اسمان او کاینات د چا خلقت دی؟

زما رب چې هم خالق د کل جهان دی
هم مالک دی د زمین او هم آسمان دی
جهانونه واړه ده دي پيدا کړي
دی د دواړو جهانونو نګهبان دی
که مارغه دی، که حيوان، که بنيادم دی
د الله ﷻ د عظمتونو ثنا خوان دی
د موسیٰ سره يې راز په کوه طور کړ
محمد ﷺ يې مېلمه کړی په اسمان دی
محمد ﷺ چې دی بهتر د مخلوقاتو
نازل کړی يې په ده باندې قرآن دی
د خالق صفت مخلوق کولی نه شي
ای نسيمې ستا په ځان د څه ګومان دی؟

سيده حيات بيګم نسيم

سيده حيات بيګم نسيم د الطاف ګل کاکاخيل لور ده. په کال ۱۹۳۸م. کې په چترال کې زېږېدلې. سيدې قران کريم، احاديث، عربي، فارسي، اردو او پښتو لوستي وو. د شعرونو ديوان يې د "نسيم وږمې" په نامه په کال ۱۹۸۶م. کې چاپ شوی دی.

يادونه:

هغه کلمې چې د ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف او ق توري په کې راغلي وي، عربي کلمې بللې کېږي، لکه: خالق، معبود، ثواب، طاهر، مضمون... .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډیز:

الله ﷻ د ټولې نړۍ پیداکوونکی او خالق دی. دی د دواړو جهانونو ساتونکی دی. حیوان، پېرۍ، ماهی، مرغه او... انسان د لوی خدای ﷻ ستاینه کوي. پیغمبران یې د مخلوقاتو د لارښوونې لپاره را استولي دي. د الله ﷻ ستاینې ډېرې دي او مخلوق یې ټولې ستاینې نه شي پوره کولی.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووایي:
- ستاسې په اند حمد ولې د کتاب په پیل کې راغلی دی؟
- حمد څه ته وایي او موږ ولې د خدای تعالی حمد وایو؟
- د حمد په ویلو زموږ په کار کې څه اساني راځي؟

۲ـ زده کوونکي دې په متن کې:
- عربي، دري او پښتو کلمې پیدا او په دریو کتارونو کې دې ولیکي.
- ورته او مشابه کلمې ولټوي او په جلا، جلا کرښو کې دې ولیکي.
- د ستاینوم، رب، کوه طور، خالق، مالک او واړه کلمې پیدا او په جملو کې وکاروي.

۳ـ زده کوونکي دې لاندې بیت په نثر واړوي:

که موسی سره یې راز په کوه طور کړ
محمد ﷺ یې میلمه کړی په آسمان دی

۴ـ زده کوونکي دې:
- پورته حمد په ګډه په خوږه ژبه او لوړ اواز ووایي.
- په خو جملو کې د خدای ﷻ په هکله د خپل احساس څرګندونه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې راتلونکې ورځې ته د خدای ﷻ پالنې په اړه یو شعر، نثر او یا یو انځور راوړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم لوست

زموږ ګران پیغمبر ﷺ

- تاسې د ګران پیغمبر ﷺ د مبارک نامه له اورېدو وروسته څه وایئ؟

حضرت محمد ﷺ په مکه مکرمه کې زېږېدلی او په (۴۰) کلنۍ کې په پیغمبرۍ ګومارل شوی چې انسانان د خپل ځان او خدای ﷻ پېژندلو ته راوبولي. قرآن پر هغه نازل شوی چې د انسان د دواړو جهانونو د کمال او نېکمرغۍ لارې پکې ښوول شوې دي. د اسلام پیغمبر حضرت محمد ﷺ د نیکو خویونو او غوره اخلاقو یوه بشپړه بېلګه ده. د هغه هرعمل او وینا د مسلمانانو لپاره لوی لارښود دی.

- پر کشرانو باندې د ګران پیغمبر د شفقت او مهربانۍ په هکله څه پوهېږئ؟
- د حضرت پیغمبر ﷺ وینا او کړو ته څه وایې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

الهي راكړه وصال د خپل حبيب
زړه مې ښاد كړې په جمال د خپل حبيب
د هغو به گفتگو وي له قرآنه
چې تل اوري قيل و قال د خپل حبيب
د قيامت له حرارته يې باک نشته
هر چې نوش كاندي زلال د خپل حبيب
د صحرا د ريگ حساب راسره نشي
كه هر څو شمېرم كمال د خپل حبيب
دروازې مې دواړه سترگې د ختن شوې
چې پرې وينم خط و خال د خپل حبيب
كه نظر په واړو ښكلو د جهان كړم
هرگز نه وينم څوک سيال د خپل حبيب
آرام نه كړي د سرو شوندو بې جوابه
خوله مې سترې كړه په سوال د خپل حبيب
بيهوده دې شمس الدينه قيل وقال دی
څو آگاه نشې په حال د خپل حبيب

شمس الدين كاكړ

د شاعر پيژندگلوي:

دا نعتيه كلام د شمس الدين كاكړ دی. نوموړی د ديارلسمې هجري پېړۍ له تكړه شاعرانو څخه و. شمس الدين كاكړ د پيرمحمد كاكړ د سبک له پيروانو څخه و. نوموړی په اصل كې دكندهار و، خو د عمر ډېره برخه يې په هندكې تېره كړې ده. د شعرونو يو په زړه پورې ديوان لري چې په ۱۲۳۸هـ. ق. كال كې يې بشپړ كړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډیز:

په دې نعت شریف کې د خدای ﷻ د ستر پیغمبر حضرت محمد ﷺ یادونه د ((خپل حبیب)) په نامه شوې ده. د شمېر له مخې د بیابان د شګو په اندازه د هغه د کمال او حکمتونو یادونې شوې دي. په دې شعر کې له ((خپل حبیب)) څخه هدف د اسلام ستر پیغمبر حضرت محمد ﷺ دی او شاعر یې د ټولو ښېګڼو مالک ګڼي او په مینه یې یادوي.

څرګندونه

کمال هغه حالت دی، چې انسان په کې د خپل پیدایښت حقیقت پېژني. د خپل خدای ﷻ او د هغه د بنده ګانو په وړاندې خپل مسؤولیت درک کوي.

فعالیتونه

۱ـ د لاندې نورو کلمو معنا د کتاب په پای کې ولټوئ، ځان پرې وپوهوئ او په جملو کې یې راوړئ:

ښاد	زلال	قیل و قال
ختن	باك	سیال

۲ـ زده کوونکي دې په وار سره نعت په لوړ اواز ولولي او بیا دې مفهوم پخپلو خبرو کې څرګند کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ـ زده کوونکي دې د ګروپي کار په ترڅ کې عربي، دري او پښتو کلمې بېلې کړي.
۴ـ په متن کې ورته او مشابه کلمې ولټوئ.
۵ـ څو تنه زده کوونکي دې د متن له مخې د پیغمبر د اخلاقو په اړه خبرې وکړي.
۶ـ یو شمېر زده کوونکي دې لاندې بیت معنا کړي:

د صحرا د ریګ حساب راسره نشي
که هر څو شمېرم کمال د خپل حبیب

۷ـ نور زده کوونکي دې دا بیت په ساده ژبه تحلیل او په نثر دې ولیکي:

د قیامت له حرارته یې باک نشته
هر چې نوش کاندي زلال د خپل حبیب

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د حضرت محمد ﷺ د نیکو اخلاقو په هکله د خپل مور او پلار په مرسته په خپلو کتابچو کې څو لنډې، لنډې جملې ولیکي.

د حضرت محمد ﷺ وینا:
څوک چې په کشرانو زړه سوی او د لویانو درناوی نه کوي، زما په ډله کې نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم لوست

پسرلی او ښکلا يې

- پسرلی د کال څوېم فصل دی؟

يو کال څلور فصله لري. پسرلی د کال لومړی فصل دی. اوړی (دوبی)، منی او ژمی د کال نور درې فصلونه دي. د نړۍ يو شمېرهېوادونه د افغانستان په څېر څلور فصلونه، نه لري. يو شمېر هېوادونه چې سمندرونو ته نژدې او يا د استوا ليکې ته څېرمه پراته دي، دوه فصله لري. يوه ته يې وچ او بل ته يې باراني فصل وايي.

- پسرلی د عمر له کومې برخې سره پرتله کېدای شي؟
- د پسرلي موسم څه ځانګړتياوې لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان يو غرنی هېواد دی. سمندر ته ډېر نژدې نه دی. له دې امله بېل بېل فصلونه لري. په يو شمېر سيمو کې ژمی ډېر سوړ وي، خو يو شمېر نورې سيمې بيا معتدل ژمی لري. يو شمېر سيمې په اوړي کې ډېرې تودې او په ژمي کې ډېرې سړې وي. په لوړو سيمو کې په ژمي کې واورې او په ټيټو کې بارانونه اوري. همدا واورې او بارانونه دي چې په هېواد کې د اوبو زېرمې جوړوي.

په پسرلي کې په دښتو، غرونو ، رغونو او بڼونو کې راز راز ګلان زرغونيږي. خلك ډلې ډلې د ګلانو د سيل او د طبيعت له ښکلا څخه د خوند اخيستو لپاره دښتو، د غرونو لمنو او سيل ځايونو ته ځي. که په ژمي کې ډېرې واورې او په پسرلي کې ډېر بارانونه و اوري، نو له امله يې راتلونکی کال ښېرازه او پسرلی يې له ښکلا ډك وي.

په پسرلي کې په ځمکه کې نوې سا پو کيږي. ځمکه يا په طبيعي توګه او يا هم د بزګرانو او نورو کروندګرو د کار و زيار له امله شنه او خړوبيږي او د انسانانو د اړتيا وړ غلې دانې او ډول ډول مېوې زرغونوي. مرغان هم له يخو او سړو سيمو څخه تودو او ګرمو سيمو ته ځي. انسانان هم د نورو په څېر په خوځښت او حرکت راځي.

ځمکه تمامه شنه بخملي ده
نوی بهار دی د کال ځواني ده
دا زوړ جهان چې بېرته ځوان شوی
اغېزه ټوله د پسرلي ده
ځمکې په خپل مخ اېښې ګلونه
ونو په غاړه کړه امېلونه
د کال ځواني ده وطن سمسور دی
خوشحاله ګرځي زلمي او نجونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سحر سبا دی غوټی غوړیږي
د گل په پاڼو شبنم ځلیږي
عجب احوال دی نن په گلشن کې
گلونه خاندي بلبل کړیږي

گل پاچا الفت

د متن لنډيز:

د طبيعت پسرلی موږ ته دا پيغام راکوي چې ژوند هم بېلا بېل پړاوونه اوموسمونه لري. کله پر انسان پسرلي وي او کله منی. د ځوانۍ دوره پسرلي ته ورته وي او منی زړښت ته. د طبيعت پسرلی د نوي کال په راتلو بيا راځي، خو د ژوند پسرلی پر انسان يو وار راځي او چې تېر شو، بيا نه راځي. له دې امله بايد د ژوند له پسرلي نه چې انسان دکار و زيار وسه لري، سمه گټه واخلي او د ژوند د منې لپاره ترې توښه برابره کړي. پسرلی زموږ د ژوند لوی او ارزښتمن لوست دی. بايد هغه د خپل ژوند مشال کړو.

فعاليتونه

۱ـ زده کوونکي دې د لاندې نو و کلمو معنا دکتاب په پای کې ولټوي او په مناسبو جملو کې دې وکاروي:

زوکړه، ښيرازه ، ښکلا، مشال، خړوب

۲ـ زده کوونکي دې په متن کې ورته اومشابه کلمې پيدا او وليکي.

۳ـ شاگردان دې يو يو دې پوښتنو ته ځوابونه ورکړي :

- پسرلی څو مياشتې او دکال کوم فصل دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د پسرلي او ژمي د فصلونو تر منځ توپير څه دی؟
- د پسرلي د فصل ښکلا په څه شي کې ده؟
- پسرلی د انسان د ژوندکومې برخې ته ورته دی؟

۴_ لاندې بيت په نثر واړوئ :

دا زوړ جهان چې بېرته ځوان شوی
اغـېزه تـــــولـه د پســــرلــي ده

۵_ زده کوونکي دې د کال د څلورو فصلونو او د نړۍ د نورو برخو د اقليمونو په هکله خبرې وکړي.

۶_ زده کوونکي دې د پسرلي د ښکلا او په ژوندکې د ځوانۍ له موسم سره د هغې پرتله وکړي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د پسرلي متن ولولي، په مفهوم دې ځانونه پوه کړي او د پسرلي د ښکلا په اړه دې يو څو کرښې په کتابچو کې وليکي.

تـل دې بـهـار وي زمـوږ وطـن کې
لـکـه چـې روح وي ښايسته بـدن کې
ځـانـګـې د ګــلــو دې تـل تـازه وي
خـزان دې نـه وي زمـوږ چمن کې
ګل پاچا الفت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلورم لوست

د (ی) ډولونه

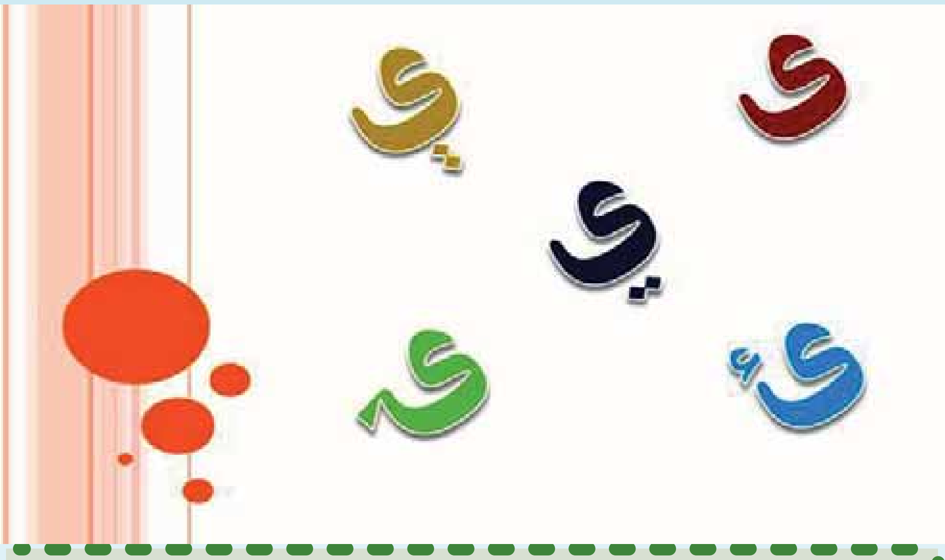

■ که مو د (ی) بېلا بېل ډولونه زده نه وي، ایا یو متن سم لوستلای یا لیکلای شئ؟

هره ژبه ځانته بېل گرامر او قاعدې لري. پښتو هم د خپل جوړښت له مخې له نورو ژبو سره په غږ او لیکنه کې توپیر لري. که دا بنې د چا زده نه وي، نو د یو پښتو متن په لوستلو او لیکلو کې له ستونزو سره مخامخ کیږي او هغسې چې لازمه ده، کلمې او جملې په سمه توگه نشي لوستلای. په پښتو کې (ی گانې) پنځه لیکنی بنې لري. دلته تاسو ته په لنډ ډول درپېژندل کیږي.

■ د سرې جمع او مفرد ښځگه لیکئ؟

■ هغه لیکنه به سمه وي چې د (ی گانو) توپیر او سمه کارونه په کې نه وي شوي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه دمخه چې و ویل شول، (ی) د پښتو ژبې یو کومکي غږ دی او پنځه ډوله ویل (تلفظ) کېږي. دا غږونه په عمومي ډول دکلمو په منځ او پای کې ځرګندېږي.

۱ـ نرمه (ی): دا (ی) هیڅ ټکي نه لري، بې ټکو (ی) هم ورته وایي.

زیاتره د نارینه نومونو لپاره کارول کېږي. لکه: سړی، منګی، لرګی، زلمی، توریالی.

بېلګې یې په لاندې جملو کې وګورئ:

یو سړی راروان دی او لرګی یې په لاس کې دی.

منګی یې له سره ولوید.

زلمی او توریالی نن سهار لاړل.

۲ـ ځرګنده (ي): د دې (ي) لاندې دوه ټکي څنګ په څنګ ایښودل کېږي. زیاتره د جمع، مغیره او د نسبتي نومونو په پای کې راځي، لکه: سړي، منګي، لرګي، دوبي، موچي، پردي، خپلوي.

بېلګې یې په لاندې جملو کې وګورئ :

سلیم او وزیر کاکا ډېر ښه سړي دي.

کله کله پردي هم په کار راځي.

خپلوي او دوستي پالل غواړي.

موچي ته مې بوټونه دګنډلو لپاره ورکړل.

دوبي ته مې کالي راوړل.

۳ـ اوږده (ې): هغې (ې) ته وایي چې لاندې ترې دوه ټکي سرپرسر یا لاندې باندې راغلي وي. دا (ې) زیاتره د مؤنثو نومونو په پای کې راځي، لکه: ادې، شیدې، ناوې، مستې.

بېلګې یې په لاندې جملو کې وګورئ :

ادې شیدې تومنه کوي.

د کاکا ناوې مستې جوړوي.

زرغونې ادې ته غږ کړ.

۴ـ د تانیث (ۍ) : دې (ۍ) ته لکۍ لرونکي (ۍ) یا زورکۍ واله وایي چې د مؤنثو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نومونو په پای کې راځي، لکه: ډوډۍ، خولۍ، څوکۍ، سپوږمۍ، تورپیکۍ او نور.

بېلګې یې په لاندې جملو کې وګورئ:

ګلالۍ پر څوکۍ ناسته ده.

تورپیکۍ د احمد خولۍ پرېمینځي.

هوسۍ ډوډۍ خوري.

۵ــ مخاطبه (ئ): دې (ئ) ته فعلي (ئ) وایي او په جمع امریه فعلونو کې راځي، لکه: خورئ، ځئ، کښېنئ، پاڅېږئ، ودرېږئ.

بېلګې یې په لاندې جملو کې وګورئ :

هلکانو ډوډۍ وخورئ.

ځئ لاړ شئ.

کښېنئ او درس ولولئ.

د متن لنډیز:

(ی) ګانې د پښتو ژبې غړونه دي. پنځه بېلا بېل ډولونه لري. د کلمو په پای کې راځي.
په پښتو کې پنځه ډوله (ی) ګانې دي چې هره یوه یې ځانته ځانګړنې لري او په جلا جلا ځایونو کې استعمالیږي. ددې تورو د ښو زده کړه د هر چا لپاره، په تېره هغو ته چې د پښتو متنونو له لیکلو او لوستلو سره سروکار لري، اړینه او ضروري خبره ده.

څرګندونه

لکۍ لرونکې (ۍ) او فعلي (ئ) دواړه یو ډول تلفظ لري، خو لکۍ لرونکې (ۍ) په ښځینه نومونو کې اوفعلي (ئ) په فعلونو کې راځي. ددې لپاره چې د نومونو او فعلونو توپیر وشي، دغه بدلون پکې راغلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ په لاندې جملو کې د (ی) تلفظي بېلابېلې بڼې وګورئ او اړوند ټکي ورلاندې کېږدئ:

- تاسی په کوم ټولګی کی یاستئ؟
- زموږ کور ډېر لوی دی.
- د احمد خپلی شکېدلې ده.

۲ـ دا لاندې جملې بشپړې کړئ:

- خپلوي او .... پالل غواړي.
- دوبې ته مې .... راوړل.
- ادې .... تومنه کوي.
- هوسی .... خوري.

۳ـ په لاندې کلمو کې نرمه (ی) په څرګنده (ي) واړوئ او بیا یې تلفظ او د معنا توپیر په ګوته کړئ:

سری   لرګی   منګی   پردی   مربی

۴ـ په لاندې کلمو کې د (ی) ګانو نومونه ولیکئ:

خولۍ، منګی، لرګی، لیکئ، څې

۵ـ پنځه مؤنث نومونه ولیکئ چې په پای کې یې لکۍ لرونکې (ۍ) راغلې وي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د مور او پلار د حقونو په اړه یو څو کرښې ولیکي او بیا دې په متن کې پورته ټولې نومول شوې (ی) ګانې په نښه کړي او په بله ورځ دې په ټولګي کې د نورو ترمخه ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي مشر، میرویس نیکه

د افغانستان د تاریخ په پاڼو کې یو شمېر داسې نومیالي څېرې شته چې کارنامې او یادونې یې په زرینو کرښو لیکل کېږي. په دغو نامتو څېرو کې د میرویس نیکه څېره ډېره ځلنده او تلپاتې ده. په دې لوست کې به د افغانستان د تاریخ د دغه نومیالي او مهم شخصیت په هکله یو مطلب ولولئ.

- د میرویس نیکه ستره ځانګړتیا کومه وه؟
- میرویس نیکه څنګه واکمن و ؟
- میرویس نیکه له کومې لارې مشرۍ ته رسیدلی و ؟

میرویس نیکه زموږ د هېواد ملي مشر او نومیالی واکمن و. د اټکل له مخې په ۱۰۸۴هـ . ق . (۱۶۷۳میلادي) کې زیږیدلی دی. پلار یې شالم خان نومید. شالم خان د کندهار د هوتکو د قبیلې یو منلی مشر و. میرویس نیکه د وخت زیاتره دیني زده کړې په کوچنیوالي کې سرته رسولې وې. په زلمیتوب کې یې د سوداګرۍ په کسب پیل وکړ. په دې توګه یې ډېرو ځایونو ته سفر وکړ. د سفرونو په ترځ کې د بېلا بېلو خلکو او ولسونو له حال احوال ښه خبر شو. پوهه، تجربه او معلومات یې لا زيات کړل.

په ۱۱۰۶هـ . ق . کال کې د صفوي شاه حسین د واکمنۍ په پېر کې ګرګین د کندهار حاکم و. ګرګین ډېر ظالم سړی و. د کندهار پر اوسیدونکو یې زیات زور او زیاتی کاوه. د خلکو شکایتونه او عرضونه چا نه اورېدل. د افغانانو ددغه مهال زیاتره مشران او لویان صفوي یرغلګرو بندیان کړي یا وژلي وو. د خلکو سترګې یوازې میرویس خان ته اوښتې. میرویس خان چې تر دغه مهاله په سوداګرۍ بوخت و، د خلکو غوښتنو ته یې غاړه کیښوده. هغه له سوداګرۍ ښه ملي خدمت غوره وباله او د خلکو او قومونو تر منځ د اختلافونو په لیرې کولو یې پیل وکړ. خلک یې د ملي یووالي تر بیرغ لاندې راټول کړل.

میرویس خان د خپلې پوهې اوتدبیر له مخې ځان ګرګین ته نږدې او د هغه باور یې پرځان پیداکړ. له دې وروسته میرویس خان اصفهان ته سفر وکړ. هغه چې ډېر پوه، زړور او ژبور سړی و، ډېر ژر یې د اصفهان په دربار کې نفوذ وکړ. ځان یې په هغوی باندې د افغاني قبیلو د مشر او د ګرګین د سلاکار په توګه ومانه. نوموړی له یو سپارښت لیک سره بېرته کندهار ته راستون شو.

میرویس نیکه له بېرته راستنېدو وروسته د قومونو تر منځ د اختلافونو د له منځه وړلو لپاره هلې ځلې چټکې کړې. ګرګین ځان له خطر سره مخامخ ولید. وارخطا شو او میرویس خان یې بندي اصفهان ته ولیږه. میرویس خان هلته د خپلې پوهې، تدبیر، فصاحت، بلاغت او قوي منطق له لارې ډېر ژر له بند ښه خوشې او د حج د فریضې د اداکولو اجازه یې هم ترلاسه کړه. د حج پر مهال یې د هغه ځای له وتلو عالمانو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

وليدل او دګرګين زور زياتی يې هغوی ته بيان کړ او له هغوی څخه يې د يو ظالم حاکم په وړاندې د يو پاڅون لپاره شرعي فتوا وغوښتله. اصفهان ته راستون او له صفوي دربار څخه يې د خپلې مشرۍ او ګرګين ته د مشورې ورکولو فرمان تر لاسه کړ.

کندهار ته له راستنېدو وروسته يې يو شمېر قومونه د صفوي واکمنی په وړاندې مخالفتونو ته وهڅول. بيا يې د يو ملي پاڅون له لارې ګرګين وواژه او د هغه لښکر يې تار و مار کړ. په دې توګه پر کندهار باندې د يرغلګرو واک پای ته ورسيد. ميرويس خان په هـ . ق. کال کې د کندهار په کوکران کې د افغانانو د يوې ملي جرګې له لارې په مشرۍ وټاکل شو او د يو ملي خپلواك ولسي حکومت بنسټ يې کېښود.

ميرويس نيکه په ډېره پوهه اوتدبير د هېواد د ملکي او پوځي چارو په سمبالښت پيل وکړ. شاوخوا سيمې يې په خپل حکومت پورې وتړلې. د ټولو ميشتو قومونو او قبيلو د ملي يووالي لپاره يې نه ستړې کيدونکې هلې ځلې وکړې. د ميرويس نيکه ستره ځانګړتيا دا وه چې هغه د خپل ژوند تر پايه هيڅکله ځان د پاچا يا امير په توګه نه ښود او نه يې درباري تشريفات خوښول، بلکې د يو ملي مشر په توګه يې له هر چا سره غوره سلوك کاوه. هر چا خپل عرض او فرياد له ستونزو پرته تر هغه رسولی شو. له همدې امله يې د افغان ولس په زړه کې ژور ځای نيولی او له ډېره درنښته او ګرانښته خپل دغه نوميالی مشر د ((نيکه)) په درانه لقب لمانځي.

ميرويس نيکه د يو ملي مشر په توګه افغان ولس ته له او و - اتو کالو نه هيريدونکي خدمت او وياړلو کارنامو څخه وروسته په ۱۱۲۷ هـ . ق . (۱۷۱۸م.) کال کې وفات او د کندهار د نوي ښار لويديځ ته د ((کوکران)) په کلي کې خاورو ته سپارل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

ميرويس نيکه يو ملي مشر و. له کوچنيوالي په زيرکتيا او پوهې مشهور و. هغه مهال پښتانه له يو شمېر ملي ستونزو سره مخامخ وو. له يوې خوا قومي مشران په خپلو کې مخالف وو او له بلې خوا په کندهار کې د شاه حسين صفوي د حکومت حاکم، ګرګين له خلکو سره ناوړه چال چلند کاوه. هغوی به يې په يو او بل نامه ځورول. يو شمېر قومي مشران يې بنديان کړي وو. لنډه دا چې وضعه ډېره کړکېچنه وه. په دې وخت کې پښتنو ميرويس نيکه ته مخ واړاوه. دغه نوميالي مېړه هم ملي خدمت له خپل شخصي خدمت څخه غوره وباله. ملا يې وتړله، د ډېرو ستونزو له ګاللو وروسته يې د ولس په مرسته دښمنان مات کړل او د ملي افغاني حکومت بنسټ يې کېښود. افغانانو د يوې ملي جرګې له لارې ميرويس نيکه د هغه د غوره خدمتونو د سرته رسولو له کبله د ملي مشر په توګه وټاکه.

فعاليتونه

۱ـ په متن کې ورته او متضادې کلمې ولټوئ.

۲ـ د لاندې نوو کلمو معنا د کتاب په پای کې پيدا او په جملو کې يې وکاروئ:
واکمن، ترجيح، نوميالی، منلی، وياړ، اتکل، يرغلګر، پاخون، پېر.

۳ـ د جرګې په اړه خبرې وکړئ.

۴ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو وويشل شي. هره ډله دې د ميرويس نيکه د ژوند په اړه خبرې اترې وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵_ زده کوونکي دې د پورته متن په لومړي پراګراف کې (ی ګانې) ولټوي او ودې وايي چې کوم ډول (ی ګانې) دي.

۶_ زده کوونکي دې ووايي چې له يوه هېواد څخه د پرديو د شړلو لار د ولس په څه شي کې نغښتې ده؟

۷_ زده کوونکي دې يوه ملي جرګه تمثيل کړي. هغوی دې موضوع پخپله يا د ښوونکي په مرسته وټاکي او د بېلا بېلو مشرانو د خبرو اترو له لارې دې د حل يوه لاره راوباسي.

۸_ زده کوونکي دې يو يو د ملي مشر ځانګړتياوې بيان کړي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د تر لاسه شوو معلوماتو په رڼاکې د ميرويس نيکه په اړه په خپلو کتابچو کې يو څو کرښې وليکي.

د ميرويس نيکه وينا:

((عقل او حکمت يوازې په ناز او نعمت کې نه دی او نه يوازې د نعمت د خاوندانو په دماغو کې ځای لري. زموږ په غرو کې هم عاقلان او حکيمان شته.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

زده کوونکي دې لاندې شعر ولولي او خوند دې ترې واخلي:

ورځ

له جهانه تياره ورېم رڼا راوړمه
د غفلت له خوبه خلک پاڅومه
هنګامه د ژوندون ګرمه کړم عالم کې
حرکت او کار ته هر څوک رابلمه
شوق د کار هومره په زړونوکې پيداکړم
چې غرمو کې په دهقان يوې کومه
څوک په غرونو خېژوم په سختو لارو
په چا باندې درانه پيټي باروومه
ټول عالم کړم سرګردان او ناقراره
خو د زجر سره اجر ورکومه
محرک زه د انسان د ارادو يم
دا ويده عالم له خوبه وينومه
که ژوندون فعاليت او حرکت وي
په جهان کې زه دغه اثر لرمه
وخت د سعي او عمل د کار او زيار يم
چې وز ګار مې نيوی نه شي هغه ښکار يم
ګل پاچا الفت

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم لوست

کلمه، نوم او ډولونه يې

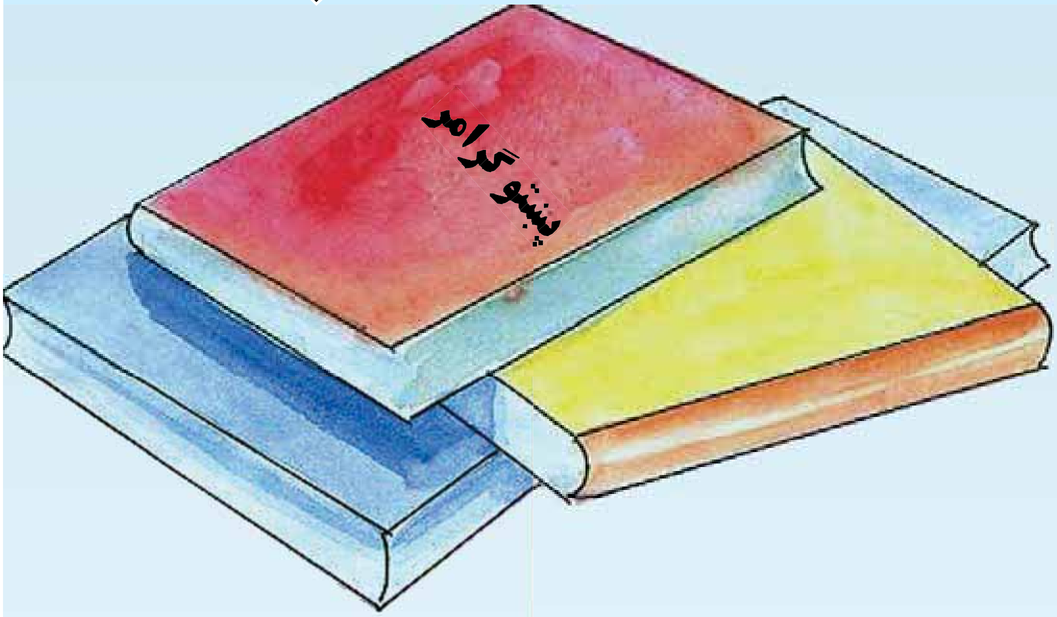

■ کلمه څه ته وايي او له جملې سره څه توپیر لري؟

هغه لفظ چې د یوې معنا د افادې لپاره له خولې راوځي، کلمه نومیږي.

هغه کلمې چې کلام جوړوي، د کلام توکي نومیږي او د کلمې ډولونه هم ورته وايي. جمله لږ تر لږه له دوو کلمو څخه، چې معنا ښکاره کړي، جوړیږي. په پښتو کې د کلمې ډولونه يا د کلام توکي له نوم، ضمیر، صفت، فعل، قیدونو او اداتو یا تورو څخه عبارت دي.

■ نومونو په ژبه کې کومې اسانتیاوې رامنځته کړې دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم:

دا سړی خورا نیك خویه دی.

احمد زما پوروړی دی.

زرغونه ښه ښایست لري.

ایمل ستا پخوانی ملګری دی.

دا تیږه ډېره درنه ده.

په پورته جملو کې هغو کلمو ته پام وکړئ چې کرښه ورلاندې کښل شوې ده.

نوم هغه کلمه ده چې پرته د زماني له ښوولو يو څوك، يو څيز او يا يو شی ونوموي، لکه په پورته کلمو کې سړی، احمد، زرغونه، ښایست، ایمل او تیږه.

نوم د معنا او مفهوم له مخې پنځه ډولونه لري، لکه: خاص نوم، عام نوم، ذات نوم، معنا نوم، جنس نوم، جمع نوم.

پوښتنه

۱_ خاص نوم:

په لاندې جملو کې نومونو ته پام وکړئ او وګورئ چې څه راز شیان نوموي:

احمد شاه بابا د معاصر افغانستان بنسټ ایښوودونکی دی.

ننګرهار دګلو هار دی.

ملالۍ د میوند د جګړې اتله پښتنه وه.

هند ډېر لرغونی تاریخ لري.

ایران زموږ ګاونډی هېواد دی.

په پورته جملو کې احمدشاه بابا، افغانستان، ننګرهار، ملالۍ، میوند، هند او ایران

داسې نومونه دي چې د اورېدو پر مهال يې فکر هماغه لوري ته ځي او سمدلاسه هماغه خلك، ښارونه او يا هېوادونه درېه زړه کېږي.

په دې توګه خاص نوم (ځانګړی نوم) هغه نوم دی چې يو ځانګړی شخص، څيز يا ځای ونوموي.

پوښتنه

۲ـ عام نوم:

لاندې جملې ولولئ او نومونو ته پکې پام وکړئ.

دا يو تکړه هلك دی.

هېواد پر هر چا ګران دی.

سږکال د وچکالۍ له امله کابو ټول څاروي مړه شول.

دا ښځه او سړی څوك پېژني؟

په پورتنيو جملو کې هلك، هېواد، څاروي، ښځه او سړی داسې نومونه دي چې په يو ځانګړي شخص يا څيز باندې دلالت نه کوي او د اړوند جنس ټول غړي څرګندوي. دغو نومونو ته عام نوم ويل کېږي.

عام نوم داسې يو شی يا څيز نوموي چې ځانګړی يا خاص نه وي، لکه په پورته جملو کې درکړل شوې بېلګې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنه

۳_ ذات نوم:

دا جملې ولولئ او هغو کلمو ته پام وکړئ چې کرښه ورلاندې کښل شوې ده:

ډېره درنه ده، که مالوچ ؟

د څا اوبه ډېرې یخې وي.

دومره لوړ غر! ستونی به دې وشکېږي.

پورته جملې وګورئ او هغو کلمو ته ځیر شئ چې کرښې ورلاندې ایستل شوې دي.

ذات نوم یو حس کېدونکی شی راښیي. یا په بله وینا داسې یو نوم نوموي چې زموږ په حواسو حس کېدای شي او بهرنی وجود ولري، لکه : ډبره، مالوچ، لرګی، څا، اوبه، ستونی.

پوښتنه

۴_ معنا نوم:

لاندې جملې ولولئ:

دا خپل ښایست راپورې اور شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

روغتیا د نېکمرغه ژوند ضامنه ده.

داسې هیله مې درڅخه نه کېده.

ننگ، پت او مېړانه پښتني دودونه دي.

رخه د خوښۍ مخه نیسي.

خدایﷻ دې له درد، غم او اندېښنې څخه لېرې لره.

د معنا نوم په یو غیر محسوس څېز یا په یوې پدیدې پورې اړه لري او هغه نوموي، یعنې هغه څیز نوموي چې بهرنی وجود نه لري، لکه په پورته جملو کې ښایست، روغتیا، هیله، ننگ، پت، مېړانه، رخه، خوښي، درد، غم، اندېښنه.

پوښتنه

۵_ جنس نوم:

وخت لکه سره زر دی.

که اوبه نه وي، ژوند به نه وي.

جوار او غنم د افغانستان کرنیز محصولات دي.

بې تېلو څراغ نه بلېږي.

په پورته جملوکې د کرښې له پاسه کلمو ته ځیر شئ او وگورئ چې څه راز نومونه دي؟

هغه نوم چې نه شمېرل کېږي مفرد او جمع یې یو څېر وي، د جنس نوم ورته وایي، لکه په پورته جملو کې سره زر، اوبه، غنم، جوار او تېل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنه

۱ــ جمع نوم:

د سرې میاشتې ملي ټولنه له بېوزلو کورنیو سره مرسته کوي.

دا رمه د باتور کاکا ده.

افغان ولس له برمه ډکه مخینه لري.

دا نوم په څرګنده د لفظ له مخې یو مفرد نوم دی، خو په معنا کې یوه ډله یا ټولی نوموي او جمع نوم ورته وايي، لکه : ټولنه، ولس، رمه او نور. په پښتو کې جمع نوم د ډېرو ډلو په لحاظ بیا هم جمع کېږي، لکه : ټولنې، ولسونه، رمې.

پوښتنه

نوم د شمېر له مخې په دوه ډوله دی، مفرد او جمع.

۱ــ مفرد نوم:

په لاندې جملو کې هغو نومونو ته پام وکړئ چې کرښه ترې لاندې ایستل شوې ده:

دا هلک ولې ځانته راغی، هغه نور څه شول؟

ددې باغ دا یوه ونه خرابه ده، هغه نورې ښې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د توري او قلم خاوند، خوشحال ختك د پښتو وتلی شاعر او اديب و.

مفرد نوم هغه نوم دی چې د يوې ډلې په يو شخص يا يو څيز دلالت وکړي، لکه په پورته جملو کې هلك، باغ، ونه، قلم، خاوند، شاعر.

۲ ـ جمع نوم:

لاندې جملې ولولئ او هغو کلمو ته پام وکړئ چې کرښه ترې لاندې ايستل شوې ده:

دا هلکان څوك دي؟

زموږ د کلي باغونه خراب او ونې يې ټولې وچې شوي دي.

د مال او دولت خاوندان تل له بېوزلو سره مرسته کوي.

په پورته جملو کې هلك په هلکانو، باغ په باغونو، ونه په ونې، خاوند په خاوندان اوښتي او د جمع حالت يې نيولی دی.

په دې توګه ويلی شو، جمع نوم هغه نوم دی چې د يوې ډلې له يو څخه زيات اشخاص يا شيان ونوموي، لکه: هلکان، نجونې، ونې، قلمونه او نور.

په پښتو کې د مفرد نوم جمع کول ځانته قاعدې لري. نارينه نوم ځانته او ښځينه نوم ځانته د خپلو قاعدو له مخې جمع کېږي.

پوښتنه

فعاليتونه

۱ـ

- زده کوونکي دې ووايي چې کلمه له جملې سره څه توپير لري؟ څو مثالونه دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندي کړي.

- نوم څه راز کلمه ده؟ څو مثالونه يې په ټولګي کې ووایاست.
- د نوم ډولونه کوم دي؟ یوازې نومونه يې واخلئ.

۲_

- په متن کې دا راغلي کلمې: افاده، سرېتوب، وچکالي، توکی، پوروړی، پت، توپير، چابك، مېړانه معنا او په مناسبو جملو کې يې وکاروئ.
- وګورئ، په متن کې د کلمو په پای کې د (ی ګانو) کومې بڼې راغلي، ويې ليکئ.

۳_

- ددې لاندې مفردو نومونو جمع حالت وليکئ: کتاب، هلك، باغ، قلم، نوم، کلمه.
- د خاصو نومونو يو څو بېلګې ووايئ.
- جنس نوم څه ته وايي؟ بېلګې يې وليکئ.

۴_

- د زده کوونکو يوه ډله دې مفرد نومونه ووايي او بله ډله دې د هغه نومونو د جمع حالت ووايي.
- زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي، يوه ډله دې له بلې څخه د عام نوم او د جنس نوم پوښتنې وکړي او هغه بله ډله دې هغه نومونه ووايي.
- لاندې څو نومونه درکړل شوي، تاسو ووایاست چې هغه کوم ډول نومونه دي:

جلال اباد، زرمينه، مالوچ، ښايست، ټولنه، هلکان، پسرلی، واوره، غنم.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کورکې يو متن وليکي او د پورته يادو شوو نومونو ټول ډولونه دې په کې وکاروي او په نښه دې کړي. سبا دې هغه په ټولګي کې ووايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم لوست

بلخ، د مدنیت زانګو

■ بلخ ته ولې د مدنیت زانګو وایي؟

بلخ یا بخدي زموږ د هېواد يو لرغونی ښار دی. بلخ د هېواد په شمال کې د امو د سیند تر څنګ پروت دی، له ډېرو سمسورو او حاصل خېزو ولايتونو څخه ګڼل کيږي. بلخ په تاريخونو کې په ډېر وياړ او ښه نوم ياد شوی، له دې امله ورته ام البلاد (د ښارونو مور) ويل شوی دی. بلخ د مېړنيو خاوره وه. رستم له همدې ځايه پورته شوی دی چې د فردوسي په شهنامه کې ددې سيمو اتل و. آريايان د خپل مدنيت په لومړي پړاو کې دې ځای ته رارسيدلي او دلته ميشت شوي دي (۲۸۰۰ق. م.). د بلخ تاريخي ښار د هېواد تېر وياړ را په زړه کوي.

■ ستاسو په اند به بلخ څومره تاريخي مخينه ولري؟

بلخ په ځينو ليکنو کې په (باختريش) يادشوی دی. د تاريخ په ډېرو پاڼو کې بلخ د ام البلاد، يعنې د اريانا او افغانستان لومړنی ټاټوبی او د ښکلو او لوړو بيرغونو د ښار په نوم ياد شوی دی. د بلخ تاريخي مخينه له ميلاد څخه دمخه څه ناڅه دوه زره اته سوه کالو ته رسيږي.

د بلخ يا بخدي کلا د وارا (ارګ) په نامه هم ياده شوې ده. دا ځای د اريانا لومړنی استوګنځی او پلازمېنه وه. دا پلازمېنه لومړنی ټاټوبی و چې اريايي پاچا، يما د هغې بنسټ ايښی و. وارا د خوندي اوسېدو ځای (پناګاه) معنا لري چې بيا وروسته د کور، ماڼۍ او معبد په نومونو هم کارول شوې ده.

د اريانا دايرة المعارف د ليکنې له مخې هغه خرابۍ چې د بلخ د شاوخوا په شو کيلومترۍ کې ليدل کيږي، ددغه ځای دبدبه او تاريخي عظمت په سترګو کې مجسموي. د هغې له پاته شونو او اثارو څخه د بلخ بالاحصار، د بالاحصار د مدخل برج عياران، يو پنډ او لوی ديوال، لوی منارونه او د خاورو يوه غټه غونډۍ د يادونې وړ دي. د بلخ نهه ګونبدي جومات په بلخ کې پروت دی او د ځينو څېړونکو په وينا د افغانستان اسلامي ابداتو ډېره پخوانۍ ابده ګڼل کيږي او په اتمې پېړۍ پورې يې تړي.

اوسنی بلخ چې مزار شريف يې ولايتي مرکز دی، پخواني بلخ ته نژدې ودان شوی دی. د بلخ پخواني يادګارونه زياتره د بلخ په ولسوالۍ کې تر سترګو کېږي. خلك يې له علم او پوهې سره مينه لري. زياتره پخواني پوهان، عارفان او شاعران په دې لرغوني ولايت کې تېر شوي دي.

د حضرت علي کرم الله وجهه مبارکه روضه هم د مزار شريف په ښار کې موجوده ده. دا ښکلې او له شان او شوکته ډکه مقبره د هرات د تيموريانو د وخت له شاهکارونو څخه شمېرل کيږي. دا مبارکه روضه د مزار شريف د ښار د پرمختيا لامل شوه، خو د ام البلاد بلخ له ښار څخه اوس له ځينو کنډوالو او دکلا له خرابيو پرته نور څه نه دي پاتې.

د مولانا جلال الدين محمد بلخي، ناصر خسرو بلخي، رابعه بلخي، ابن سينا بلخي او نورو د زيږېدو ټاټوبی د بلخ لرغونی ولايت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بلخ په ولايت کې معارف پر مختللی دی. په هرې ولسوالۍ کې د هلکانو او نجونو ښوونځي شته او زيات شمېر زده کوونکي ورته ځي. يو پوهنتون هم لري چې د بلخ پوهنتون په نامه يادېږي.

د متن لنډيز:

بلخ د افغانستان لرغونی ښار دی. ډېر بډای مدنيت يې درلود. تاريخي مخينه يې له ميلاد څخه دمخه تر ۲۸۰۰ کلونو پورې رسېږي. بلخ هغومره ښايسته ښار و چې د ښارونو د مور يا ام البلاد په نامه يې شهرت درلود. د بلخ پخوانی ښار په ځينو ليکنو کې د (باختريش) په نامه ياد شوی دی. د تاريخ په ډېرو پاڼو کې بلخ د ام البلاد، يعنې د اريانا او افغانستان لومړنی ټاټوبی او د ښکلو او لوړو بېرغونو د ښار په نوم ياد شوی دی. هغه خرابې چې د بلخ د شاوخوا په څو کيلومترۍ کې ليدل کيږي، ددغه ځای دبدبه او تاريخي عظمت په سترګو کې مجسموي. د بلخ نهه ګونبدی جومات په بلخ کې پروت دی او د ځينو څېړونکو په وينا د افغانستان اسلامي ابداتو ډېره پخوانی ابده ګڼل کيږي او له اتمې پېړۍ سره تړاو لري.

فعاليتونه

۱ - زده کوونکي دې په پورته لوست کې:

- خاص نومونه پيدا کړي.
- مترادفې کلمې ولټوي.
- د (ی ګانو) مختلف ډولونه په نښه کړي.
- د بلخ د نوميالیو پوهانو، ليکوالو او شاعرانو نومونه واخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووايي:

- د بلخ يا بخدي کلا په کوم نوم ياده شوې ده؟
- بلخ ته ولې د ښارونو مور يا ام البلاد ويل کېده؟
- د اريانا لومړنى پاټوبى کوم ځاى دى؟
- د لرغوني بلخ بېلابېل نومونه کوم دي؟
- ستاسو په اند به بلخ څومره تاريخي مخينه ولري؟
- د حضرت علي کرم الله وجهه روضه چېرته واقع ده؟

۳- زده کوونکي دې د لاندې جملو خالي ځايونه په پنسل ډک کړي:

- د بلخ نهه ګونبدي جومات .... پروت دى.
- د افغانستان د اسلامي ابداتو ډېره پخوانۍ ابده د .... ياديږي.
- د بلخ نهه ګونبدي جومات په .... پېړۍ پورې اړه لري.
- اوسنى بلخ د هېواد په .... کې د .... پروت دى.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د بلخ د لرغونتيا او د افغانستان په تاريخ کې د هغه د ارزښت او اهميت په هکله څو لنډې جملې وليکي او بيا دې په دې ليکنه کې نومونه او د (ی ګانو) بېلا بېل ډولونه وښيي.

> نېکه خبره وکړه چې په هغې باندې وپېژندل شې او نيک کار وکړه چې د نېکانو په ډله کې وشمېرل شې.
>
> حضرت علي کرم الله وجهه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم لوست

لنډۍ، ولسي ادبيات

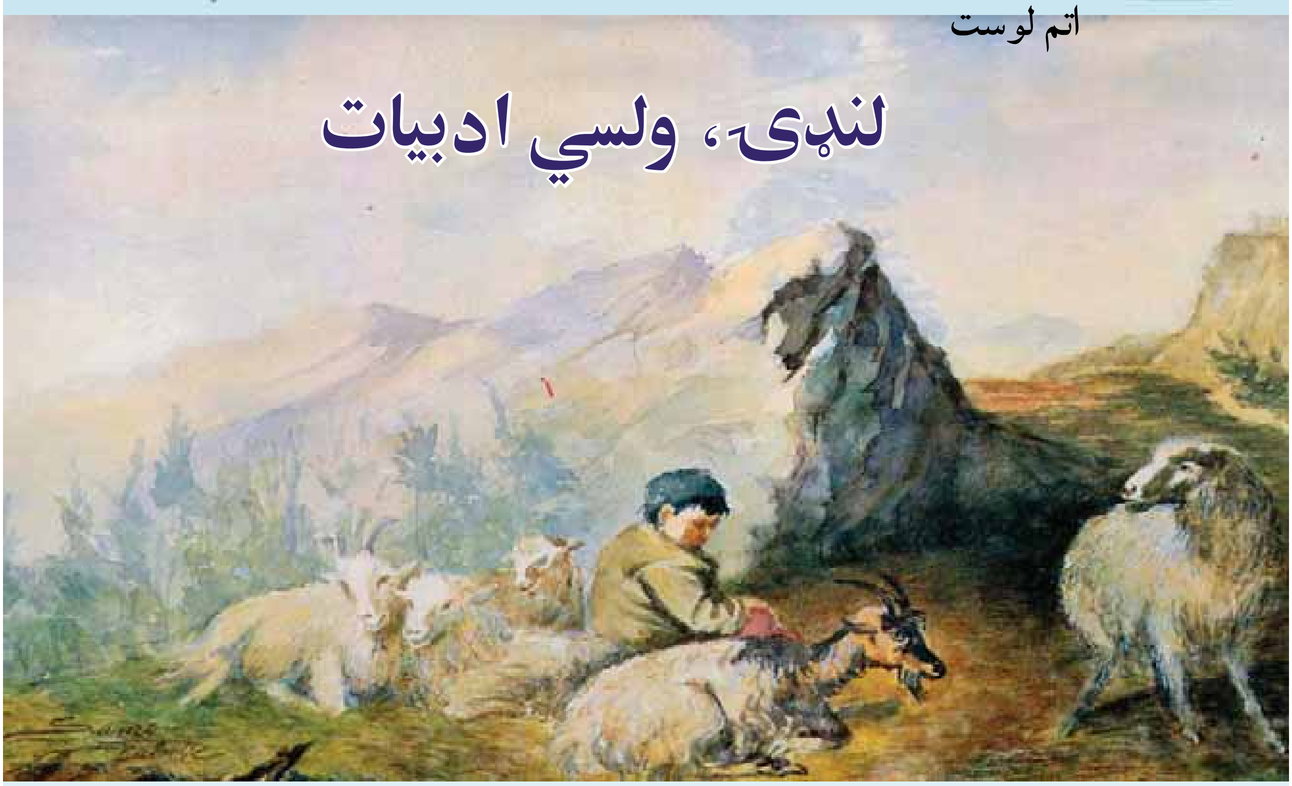

- ولسي ادبيات يا شفاهي ادبيات څه ته وايي؟

ولسي ادبيات د ولسي پوهې او يا ولسي زده کړې برخه ده. د ولسي پوهې لمن خورا پراخه ده او د يو ولس دودونه، عادتونه، کرنه، پوښاک، خصوصيات، کيسې، سندرې او داسې نور شيان پکې شامل دي. ولسي ادب د ټولنې د ادب هغه برخه ده، چې د خلکو په ژبه جاري وي، له يوې خولې نه بلې ته ليږدول شوي او لومړی جوړوونکی يې معلوم نه وي.

- تاسو تر اوسه د ادم خان او درخانۍ يا د موسیٰ خان او ګل مکۍ په څېر کومه کيسه اورېدلې ده؟
- وايي چې ولسي ادبيات د يو ولس د ژوند هينداره ده، څنګه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډۍ د ولسي ادب یوه برخه ده. جوړوونکي یې معلوم نه وي او د ټول ولس مال ګڼل کېږي. په دې ترتیب که لنډۍ واورو، نو باید د جوړوونکي د نوم فکر یې راسره پیدا نه شي، خو دومره پوهېدای شو چې دا لنډۍ د یو نارینه د زړه اواز دی، که د یوې ښځې.

لنډۍ او متلونه د ټولنې ګډ مال دی او شعر او شاعري د یو شاعرخپل مال.

د ولسي ادب په څنګ کې لیکلی ادب پروت دی. لیکلی ادب په یو ځانګړي شاعر یا لیکوال پورې اړه لري. مؤلف یې معلوم، نوم یې خوندي او حق یې ساتلی او محفوظ دی. د ولسي اثر لیکوال که څه هم لومړی یوشخص وي، خو وروسته د هغه نوم هېرېږي او اثر یې د ټول ولس د ژبې مال ګرځي.

د ولسي ادب او لیکلي ادب تر منځ یو بل مهم توپیر دادی چې په لیکلي ادب کې یو لیکوال کوښښ کوي په معیاري او نسبتاً منل شوې املاء او انشاء یو شی ولیکي، خو ولسي ادب له دغه قید او شرط څخه وتلی دی او خپله لهجوي ځانګړتیا ساتي. په بل عبارت د ولسي ادب ژبه د لیکلي ادب لپاره د خامو موادو حیثیت لري. یو لیکوال له ولسي ژبې او ادب څخه هم خام مواد اخلي او هغه په لیکلي ادب کې پخوي.

پښتو ولسي ادب د ځرنګوالي او ډول له مخې زښت ډېر ډولونه لري. په هره سیمه او هر خېل کې تقریباً خاص ډول سندرې پیداکېدای شي. موږ دلته د هغوی له ډلې څخه یوازې په لنډیو خبرې کوو.

لنډۍ

لنډۍ د پښتو د ولسي ادب یوه بېساري بدایه پانګه ده. زموږ د ټولنې د ژوند او فکر داسې خوا نشته چې په لنډیو کې غبرګه شوې نه وي. مینه، ښکلا، وصال، بېلتون، خوښي، خواشیني، تېرۍ، عدالت، سرښندنه، هېوادپالنه او داسې نور په لنډیو کې ځای شوي دي. لنډۍ چې د ټپې، مسرۍ او ټیکي په نومونو هم یادېږي، د پښتنو په هره سیمه، هر کلي او کور کې د ولسي ادب یوه مهمه برخه ده. په هره سیمه کې په خاصو غړونو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټاکلي ډول ويل کيږي.

پښتو لنډۍ دومره ستره زړرمه لري چې د نړۍ په بله ژبه کې به سارى ونه لري. که څه هم تر اوسه په زرګونو لنډۍ راټولې شوي دي، خو بشپړ باور دى چې په ولس کې د هغو شمېر په سلګونو زره دى.

لنډۍ د جوړښت له مخې دوه مسرۍ لري. لومړۍ مسرۍ يې نهه او دويمه يې ديارلس سپلابه وي.

د پښتو په ولسي ادب، په تېره بيا په لنډيو کې د ښځو ونډه ډېره زياته ده. همدغه لنډۍ دي چې د ويرونو، ودونو او د غم او خوښيو په وختونوکې يې وايي. د لنډيو جوړوونکي هم زياتره ښځې دي. زيات شمېر لنډۍ د هغوى د زړونو د ژورو تاثراتو، خواشينيو او خپګانونو انعکاس کوي. دا لنډۍ د هغوى د زړونو اواز دى، د هغوى د دردمند زړه ځګېروى دى او د هغوى د غمځپلې سينې اه دى.

دلته د لنډيو يو څو بېلګې وګورئ:

د نتکۍ لال به پرې خيرات کړم
که مې اشنا په دښمن مات کړل سنګرونه

***

زما د زړه صدف دې مات کړ
ځکه تر سترګو مرغلرې تويومه

***

له مانه ولې مرور يې
کم عقله ياره په پردي اختيار کې يمه

***

ګريوان مې ټول په اوښکو لوند دى
ما د جانان له غمه ډېر ژړلي دينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سترګي به ولي اوښکي نه کړي
چي په موسم د خوشحالۍ راغلل غمونه
***
تر توريالي مين به جار شم
چي د غليم په وينو سره کاندي لاسونه
***
په ناموس ننګ په وطن جنګ دی
د وطن جنګ ته په غورځنګ ورځه مينه

څپه

پورته مو د لنډۍ په جوړښت کي څپي يا هجا او سيلاب يادکړل، دلته يې په لنډه توګه درپيژنو.

څپه، هغه ژبنی واحد دی چي يا يو خپلواك (vowel) وي او يا له يو خپلواك او يو ياڅو بيواکو (consonant) څخه جوړه او په يوځايي ډول له خولې راوځي، لکه ابا، چي دوه څپې لري. لومړۍ يې يوه څپه او يو خپلواك دی او دويمه څپه يې (با) ده، چي له يو بيواك او يو خپلواك څخه جوړه شوې ده او په ګډه دواړه يوه کلمه جوړوي.

څپه	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳
لومړۍ مسره	که	په	می	وند	کي	ش	هيد	نه	شوې				
دويمه مسره	خدای	ږو	لا	له	يه	بې	نن	ګی	ته	دې	سا	تي	نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

پښتو ډېر پراخ ولسي ادبيات لري. دغه ولسي ادب چې له ليکني يا تحريري ادب سره توپير لري، د ولسونو او پرګنو د ربښتينو هيلو ځرګندوی دی. لنډۍ زموږ د ولسي ادب يوه ډېره په زړه پورې برخه ده. د لنډيو ځانګړی شاعر يا وينا وال نه دی ځرګند او د ټول ولس شريکه پانګه ګڼل کيږي. د منځپانګې له پلوه لنډۍ بيلابېلې موضوعګانې په خپله غولۍ کې رانغاړي.

فعاليتونه

۱ـ زده کوونکي دې د لاندې پوښتنو ځوابونه ووايي:

- ولسي ادبيات د څه شي برخه ده؟
- په ولسي پوهه کې کوم شيان شامل دي؟
- ولسي ادب يا شفاهي ادب څنګه له يوه نسل څخه بل نسل ته لېږدول کيږي؟
- ايا د ولسي ادب جوړوونکي يا ويونکي ځرګند دي؟
- د ولسي او ليکلي ادب تر منځ مهم توپير څه دی؟
- د ملالۍ لنډۍ ټول په يادو ياده کړئ او ووايئ چې دغه لنډۍ زموږ په تاريخ کې څه مقام لري.

۲- زده کوونکي دې دا لاندې جملې په پنسل بشپړې کړي:

- لنډۍ، چاربيتي د .... مال او غزل او شعر د ... مال دی.
- د ولسي ادب په څنګ کې .... ادب پروت دی.
- ليکوال خپل خام مواد له .... اخلي.
- ځېنه په .... ډوله ده، يوه .... او بله ....

۳- زده کوونکي دې په څلورو ډلو وویشل شي:
لومړۍ ډله دې د لنډۍ جوړښت ووايي او په خو بېلګو کې دې بيان کړي.
دويمه ډله دې د لنډۍ برخې بيان او په څو لنډيو کې دې وښيي.
درېمه ډله دې دا لاندې لنډۍ هجا کړي:
د بنې غړ رابانديې وشو
لکه ډوډۍ په تناره کې وريته شومه
څلورمه ډله دې دا لاندې لنډۍ بشپړې کړي:
۱ــ که په ميوند کې شهيد نه شوې
....
۲ــ جانان مې سر په وطن کېښود
....

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د خپل کور له خلکو او ګاونډيانو څخه لږ ترلږه لس لنډۍ زده کړي، په کتابچه کې يې وليکي او سبا دې په ټولګي کې ووايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم لوست

زده کړه: د ژوند اړتیا

- موږ ولې لیك او لوست زده کوو؟

لیك لوست د زده کړې په معنا دی. زده کړه سړي ته د یوې موضوع د لیکلو او لوستلو وړتیا ورکوي. هغسې چې د بدن د پیاوړتیا او ودې لپاره بدني روزنه (ورزش)، خواړه اهمیت او ارزښت لري، د ذهن او فکر د ودې او پیاوړتیا لپاره زده کړه ارزښت لري. د زده کړې له لارې سړی ځان او جهان پېژني، خپل خدای ﷻ پېژني، د خپل شاوخوا شیان پېژني، ښه له بدو او بد له ښو څخه بېلولای او د دوست او دښمن توپیر کولای شي. د خپل ځان، خپلې کورنۍ او خپلې ټولنې د سوکالۍ او هوساینې لپاره کار کولای شي، خپل وطن ودانولای شي او د خپلو خلکو او هېوادوالو لپاره د ښه خدمت جوګه کېدای شي.

- زده کړه د انسان په ژوندکې څه ارزښت لري؟
- لوستي او نالوستي خلك یو له بله څه توپیر لري؟

زموږ په هېواد کې د زده کړې بهیر په دوديز ډول له ډېر پخوا څخه پیل شوی او په بېلابېلو لارو يې وده او پراختیا موندلې ده. پخوا به هلکانو اونجونو په جوماتونو کې ديني زده کړې کولې. قرآن کريم به يې زده کولو، د هغه په معنا اوتفسير به يې ځان پوهولو او نورې ديني اومذهبي پوهې به يې تر لاسه کولې، د وخت دودېز کتابونه به يې لوستل چې لیکل او لوستل زده کړي. دې زده کړو ته غیر رسمي زده کړې ویل کېدې.

د وخت په تېرېدو، ددې زده کړو ترڅنګ رسمي زده کړې پیل شوې. د زده کړې منظمې دورې رامنځته شوې. لکه لومړني ښوونځي، منځني ښوونځي او نور. په دې ښوونځیو کې د ټولنې د اړتیاو و له مخې د ټاکلو هدفونو او موخو د تر لاسه کولو لپاره ټاکلي درسي کتابونه لوستل کېدل. کله چې به له دې ښوونځیو څخه ځوك فارغ شو، نو په ښه ډول به په لیك او لوست پوهېدل او خپلې اړتیاوې به يې پوره کولې.

په هېواد کې عصري زده کړې د امیر شیر علي خان په وخت کې پیل او د امیر حبيب الله خان د پاچاهۍ پر مهال په ۱۲۸۲ هـ . ش . کال (۱۹۰۳ م.) په هېواد کې د حبيبيې د لیسې په جوړېدو د رسمي او اساسي زده کړو بنسټ کېښودل شو. اوس دا زده کړې ډېرې پراخې شوې. پر لومړنیو او منځنیو زده کړو سربېره ثانوي زده کړې، مسلکي زده کړې، د لوړو زده کړې او لوړې زده کړې شته. په ملیونونو هلکان او نجونې پکې لوست لولي او د هېواد لپاره ديني عالمان، قاضیان، ښوونکي، طبیبان (ډاکتران)، انجینران، اقتصاد پوهان او نور روزي.

همدا زده کړې د هېواد د ودانۍ، پرمختګ او د هغې د اوسېدونکو د هوسا او سوکاله ژوند بنسټ او تهداب جوړوي.

د متن لنډيز:

زده کړه د انساني ژوند د نېکمرغۍ کونجي ده. هغسې چې ورزش د بدن د ودې لپاره ارزښت لري، همداشان زده کړه د انسان د فکر او ذهن له ودې او پراختیا سره مرسته کوي. زده کړه له انسان سره مرسته کوي چې ښه له بد وڅخه توپیر کړي. زده کړه انسان لوړو پوړیو (مدارجو) ته رسوي. زده کړه د ژوند یوه ډېره مهمه اړتیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده. بې زده کړې ژوند په تورتم کې اوسېدو ته پاتې کېږي. په تورتم کې سړی خپله شاوخوا نه شي ليدلای. د شيانو د ليدلو لپاره رڼا ته اړتيا ده. ژوند لکه تياره ډګر او زده کړه لکه ډيوه ده، چې په برکت يې سړی هرڅه ليدلای شي. زموږ په هېواد کې د زده کړې بهير په دوديز ډول له ډېر پخوا څخه پيل شوی او په بېلا بېلو لارو يې وده او پراختيا موندلې او تر اوسنۍ کچې رارسېدلی دی. لنډه داچې د ژوند ټولې نېکمرغۍ او خوشحالۍ په زده کړې کې نغښتې دي. موږ ټول بايد هم پخپله او هم د کور او ګاونډ نجونې او هلکان زده کړې ته وهڅوو او د هغې په ګټو يې وپوهوو. پرې نه ږدو چې يو هلك او نجلۍ هم له زده کړو بې برخې پاتې شي.

فعاليتونه

۱- زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووايي:

- که د بدن ودې ته ورزش اړزښت لري، د ذهن ودې ته څه شی اړزښت لري؟
- د انساني ژوند د نېکمرغۍ کونجي څه شی ده؟
- دوديزې زده کړې څه ته وايي؟
- موږ ولې زده کړه کوو؟

۲- زده کوونکي دې په څلورو ډلو ووېشل شي او هره ډله دې د لاندې پوښتنو يوې ته تشريحي ځواب ووايي:

لومړۍ ډله: د پوهو او ناپوهو خلکو توپير په څه کې دی؟ ايا هغوی يو تر بله برابر دي؟ بيان يې کړئ.

دويمه ډله: زموږ په هېواد کې د زده کړې بهير څنګه وده موندلې ده؟ په خپله ژبه يې بيان کړئ.

درېمه ډله: د اوسنيو زده کړو بهير او د هغې له لارې د ټولنې د اړتياوو د پوره کولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اړه خبرې وکړئ.

څلورمه ډله: ستاسو په اند يو انسان ولې بايد تل د زړه کړې لورته هڅه وکړي، څه گټه لري؟ په تفصيل پرې خبرې وکړئ.

۳- هر زده کوونکی دې په پوره لوست کې د معنا نومونه ولټوي او ودې يې ليکي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په خپلو کورونو کې د زړه کړې د ارزښت په هکله پنځه کرښې مقاله وليکي او بله ورځ دې د ټولگيوالو په وړاندې ولولي.

زده کړه له کوره ترگوره

وايي: يو دوست د يوعالم د ناروغۍ پر مهال د پوښتنې لپاره د هغه کورته ورغی. عالم چې د ځنکدن په حالت کې و، له خپل دوست څخه يې د يوې مسئلې پوښتنه وکړه. دوست يې ورته وويل، ته د ځنکدن په حالت کې يې، په مسئله څه کوې؟ عالم ورته وويل: ((دا به ښه وي، چې پر دې مسئلې باندې پوه شم او بيا مړ شم.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليکدود او اړتيا يې

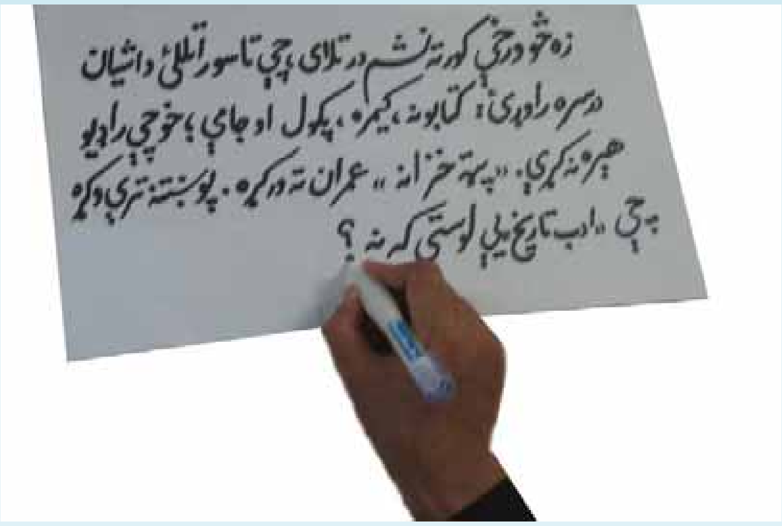

په تېرو ټولګيو کې مو يو شمېر کلمې او د هغو د کره ليکلو بڼې وليدې. دا هم درته څرګنده شوه چې د زده کړې لپاره بايد په سم او کره ليکلو او لوستلو وپوهېږئ. په هره ژبه کې د وينا او ليک تر منځ توپير شته. هغسې چې خلک خبرې کوي، په ليک کې نه ليکل کېږي. سم ليکل ځانته يو معيار لري او دا معيار د ژبې د قاعدو له مخې رامنځته کېږي. ددې لپاره چې په ليک او لوست کې له ګډوډۍ سره مخامخ نشو، نو لا زمه ده چې دغه معيارونه زده او په ليک لوست کې يې په پام کې ونيسو.

- که مو د کلمو سم ليکل زده نه وي، ايا سمه ليکنه کولای شو؟
- څنګه کولای شو چې د سم ليکلو او سم لوستلو ژبنۍ وړتيا ولرو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تورو، کلمو، اشارو او ليك نښو د ليکلو طريقې ته املاء وايي چې په پښتو کې يې ليکدود بولي. په بله معنا په سمه بڼه د خپلو خبرو يا د بل د خبرو ليکلو ته املاء وايي. سم ليکل د سم تلفظ له مخې کيږي. ناسم تلفظ ناسم ليکل رامنځته کوي. په هره ټولنه کې د خلکو وينا او ليکنی تلفظ يو څه توپير لري.

څرنګه چې ليکلې ژبه د ليکلو د طرز او د هغو د نښو له پېژندنې پرته منځ ته نشي راتلای، له دې امله بايد د هغې لارې چارې زده کړو.

کلمې چې د انسان له خولې راوځي، که د تورو په بڼه وليکل شي، ليکنه بلل کېږي.

خروشتي او يوناني ليك چې تر اسلام دمخه په افغانستان کې دود و، د اسلام د سپېڅلي دين په راتګ سره له منځه لاړ او خپل ځای يې عربي ليکدود ته پرېښود.

د عربي ليکونو له ډلې څخه دوه ډوله ليك، يعنې نسخ او نستعليق د پښتو غږونو لپاره ومنل شو او د سلطان محمود غزنوي په وخت کې د هغه د وزير حسن ميمندي په لارښوونه د قاضي سيف الله په وسيله د پښتو د ځانګړو تورو لپاره مخصوصې نښې تنظيم شوې. د پښتو د غږونو د ښو په ليکلو کې وخت په وخت بدلونونه راغلي دي. کله کله په دې برخه کې ځينې اختلافات هم رامنځته شوي، خو د پښتو ژبپوهانو او عالمانو د هڅو او پاملرنو له امله دغه اختلافات ډېر ژر له منځه تللي او د پښتو د غږونو او کلمو د ليکنې لپاره يوه کره او واحده بڼه رامنځته شوې ده.

پښتو الفبې دا لاندې ديرش توري لري:

ا، ب، پ، ت، ټ، ج، ځ، څ، خ، د، ډ، ر، ړ، ز، ژ، ږ، س، ش، ښ، غ، ك، ګ، ل، م، ن، ڼ، و، هـ، ى، ي، ې، ی، ئ.

د عربي ژبې دا لاندې لس توري هم په پښتوکې په دخيلو کلمو کې کارېږي:

ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق

پښتو داسې اته توري لري، چې هغه په دري او عربي ژبو کې نشته او هغه دا دي:

ټ، څ، ځ، ړ، ږ، ډ، ښ، ڼ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډیز:

املا او لیك د یوې ژبې د سمې لیکنې لارې ته وایي. هره ژبه ځانته لیکدود لري. دا لیکدود د هغې ژبې په ټولو لیکنو کې کارول کیږي. موږ په خپل ګړ دود او لهجه کې یو راز خبرې کوو، خو په لیکنو کې بیا هغه ډول نه لیکو، لکه: ((څه کی؟)) سمه او لیکنۍ بڼه یې (څه کوې؟) ده. ((الکه الته ورشه)) سمه او لیکنۍ بڼه یې ((هلکه هلته ورشه.)) دې ته لیکنۍ بڼه وایي. په واحد لیکدود کې د ژبې له لهجو او ځانګو څخه هغه بڼه را اخلي چې لیکل یې اسانه وي او له بلې کلمې سره یې معناګډه نشي.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووایي:

- املا څه ته وایي؟
- له اسلام دمخه په پښتونخوا کې کوم لیك مشهور و؟
- په افغانستان کې د اسلام تر راتګ وروسته کوم لیك دود شو؟
- ایا د ولس ژبې ته لیکنۍ ژبه ویلی شو؟
- لیکلې ژبه څه شي ته وایي؟

۲ـ زده کوونکي دې د لاندې جملو تش ځایونه په مناسو کلمو په پنسل ډك کړي:

- پښتو الفبې .... توري لري.
- د پښتو ژبې .... توري په درې کې نه کارول کیږي.
- د عربي ژبې .... توري په پښتو لیك کې کارول کیږي.
- لیك تر ژبې .... راپیدا شوی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳_ د زده کوونکو:

لومړۍ ډله دې په لوست کې بېلا بېلې (ی ګانې) په نښنه کړي.

دويمه ډله دې په پورته لوست کې خاص نومونه په ګوته او د نورو ترمخه دې يې وواېي او درېمه ډله دې په پورته لوست کې پنځه عام نومونه په نښنه او په ټولګي کې دې يې ولولي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې هڅه وکړي، د کورنۍ د غړو په مرسته داسې کلمې پيدا کړي چې د تلفظ او ليکلو تر منځ يې توپير وي. دا کلمې دې يو په بل پسې وليکي او ټولګي ته دې يې راوړي.

له ګناهه تـل پرهېز کړه	له فساده ډېر ګـــرېز کړه
ګـناه مـه ګڼه حقـــيره	که کمکۍ وي که کبيره
استخفاف[1] د ګناه جانه	سرې باســي له ايمـانه

ملا فيض محمد مرحوم (د موسهي اخوندزاده)

((فيض محمد اخونزاده د لوګر د موسهي او سيدونکی او د ديارلسمې هجري پيړۍ له نوميالیو ديني پوهانو، ملي غازيانو، ليکوالو او شاعرانو له ډلې څخه دی. د امير شير علي خان معاصر او د روضة المجاهدين په نوم خپل يو منظوم کتاب يې هغه ته ډالۍ کړی دی.))

۱_ استخفاف: خفيفه او سپکه ګڼل

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو ولسم لوست

ورځپاڼه: د معلوماتو چينه

- د رسنيو په اړه څه معلومات لرئ؟
- ورځپاڼه څه ډول رسنۍ ده؟
- د كتاب، مجلې او ورځپاڼې توپير څه دى؟

نن ورځ رسنۍ په ټوله نړۍ کې ډېر اهميت او ارزښت لري. رسنۍ چې د ټولنيزو اړيکو د وسيلو په نوم هم يادېږي، د ورځپاڼې، جريدې، مجلې، راډيو، تلويزيون او د نورو په بڼه خپروني کوي. اوس نړۍ له تخنيکي پلوه ډېره پرمختللې ده او د رسنيو نوې بڼه رامنځته شوې چې برېښنايي رسنۍ ورته وايي او د انټرنېټ، راډيو، تلويزيون په بڼه دي. ورځپاڼه د رسنيو په لړ کې خپل ځانګړى ځاى لري. په دې لوست کې د ورځپاڼې په هکله له تاسو سره خبرې لرو.

ورځپاڼه هغه خپرونې ته وايي چې هره ورځ د سهار يا مازيګر يا په اوونۍ کې درې ځلې خپرېږي. ورځپاڼې بېلا بېل معلومات، ورځني او تازه خبرونه، نړېوالې سياسي، پوځي او اقتصادي موضوعګانې ، ورزشي لوبې اعلانونه او نور رنګارنګ معلومات خپروي. ورځپاڼه د سرمقالې لپاره ځانګړی ځای لري چې مسؤول چلوونکی پکې د روانو چارو په اړه د خپلې ادارې نظريات څرګندوي. په پرمختللو هېوادونو کې د يوې ورځپاڼې د مخونو شمېر کله کله ډېر زيات وي. د هرې موضوع لپاره بېلې بېلې پاڼې او يا ځانګړي ستونونه لري.

په افغانستان کې لومړۍ خپرونه د امير شېرعلي خان د واکمنۍ (۱۲۴۷ – ۱۲۵۸ هـ . ش.) په پېر کې رامنځته شوه. دا خپرونه شمس النهار نومېده چې کله په اوونۍ او کله هم په پنځلسو ورځو کې يو وار خپرېده. ددې خپرونې مسؤول مدير او مهتمم ميرزاعبدالعلي نوميد. دې خپرونې د بېلا بېلو موضوعګانو لپاره ځانګړي مخونه او خبريالان درلودل. بهرنۍ خبرونه هم پکې خپرېدل.

له شمس النهار وروسته بيا ((سراج الاخبار افغانستان)) رامنځته شو. دا اخبار د هېواد د پياوړي ليکوال مولوي عبدالرؤف خاکي کندهاري په مديريت د اميرحبيب الله خان په واکمنۍ کې پيل شو، خو يوازې يوه ګڼه خپور شو. ورپسې د ((سراج الاخبار افغانيه)) په نامه يوه مهمه جريده د نوميالي ژورناليست او ليکوال محمود طرزي له خوا د ۱۲۹۰ هـ .ش. کال د تلې په مياشت کې تاسيس شوه. لومړی په ډبرينه چاپخونه او وروسته په حروفي بڼه په دولسو اوځوارلسو مخونو کې مصوره خپرېده.

په ۱۹۱۹م. کال کې له خپلواکۍ اخيستلو وروسته په هېواد کې خپرونې زياتې شوې. د هېواد پر پلازمېنې کابل سربېره د هېواد په نورو ولايتونو کې د خپرونو شمېر تر درويشتو پورې ورسېد.

په افغانستان کې له ۲۰۰۱م. کال راوروسته د نوې ادارې له جوړېدو او د رسنيو (مطبوعاتو) او د بيان د ازادۍ له رامنځته کېدو وروسته د ورځپاڼو او خپرونو په شمېر کې بې کچې زياتوالی راغی اوهغه دا چې يوازې په پلازمېنې کې له درېو سوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښخه زیاتې ورځپاڼې، اوونیزې، میاشتنۍ او نورې رامنځته شوې. همداسې د هېواد لوی ښارونه دراواخلئ. د دغو خپرونو په لړکې له ورځپاڼې، جرېدې، مجلې، راډیو او تلویزیون ښخه نیولې تر برېښنایي رسنیو پورې ټولې شاملې دي. یو شمېر یې رسمي او دولتي دي، یو شمېر یې په بېلا بېلو ټولنو او سازمانونو پورې تړلې دي او نورې یې ازادې او شخصي بڼه لري.

زموږ په هېواد کې ورځپاڼې له څلورو ښخه تر اتو او دولسو پورې مخونه لري. زیاتره یې په اخباري کاغذ باندې چاپېږي. د لیك او لوست د کچې د ټیټوالي له امله زموږ په هېواد کې ورځپاڼې لږ شمېر لوستونکي لري. هېواد، انیس او اصلاح نامتو ورځپاڼې دي او کابل ټایمز په انگلیسي ژبه خپرېږي. باید و وایو چې کتابونه او رسالې په مهالنۍ بڼه نه خپرېږي، خو رسنۍ یعنې ورځپاڼې، جریدې او مجلې په یوه ځانگړي مهال په پرله پسې توگه خپرونې کوي.

د متن لنډیز:

ورځپاڼې او اخبارونه داسې معلومات او خبرونه خپروي چې سرې ورته په هماغه شببه او مهال اړتیا لري. ورځپاڼې او رسنۍ موږ د نړۍ له ورځنیو پېښو او د علم او تخنیك له پرمختیاو وخبروي. ورځپاڼه د لوستونکي معلومات زیاتوي او د نړۍ له روانو او جاري حالتونو ښخه یې خبروي. راډیو اوتلویزیون هم انسان ته د ورځنیو معلوماتو او نوو ښېړنو او پرمختیاوو په هکله په زړه پورې پروگرامونه خپروي. باید د تلویزیون د مثبتو، علمي او معلوماتي پروگرامونو ننداره وکړو او له هغو ښخه لازم معلومات تر لاسه کړو. له مطالعې سره عادت او په هغې باندې روږدېدل، د انسان لپاره ډېر ضروري دي. گرانو زده کوونکو ته سپارښتنه کېږي چې له مطالعې سره مینه پیدا کړي او لږ ترلږه په یوې ورځپاڼې کې گډون وکړي او د هغې له موضوعگانو ښخه گټه واخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ لاندې پوښتنو ته تشريحي ځوابونه ووایاست:

- د ورځنيو معلوماتو په انتقال کې د ورځپاڼو د ارزښت په اړه خبرې وکړئ.
- زموږ په هېواد کې لومړۍ خپرونه په کوم وخت کې او د چا له خوا رامنځته شوه؟
- دکتاب، مجلې او ورځپاڼې توپير څه دی؟

۲- لاندې پوښتنو ته سم ځوابونه ووایاست:

- له شمس النهار وروسته کومه خپرونه رامنځته شوه؟
- ورځپاڼه څه راز خپرونه ده؟
- په ورځپاڼې کې کوم ډول موضوعگانې خپرېږي؟
- د هېواد د څو ورځپاڼو نومونه واخلئ.

۳- د لاندې جملو تش ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړئ:

- په .... کال کې له خپلواکۍ اخيستلو وروسته په هېواد کې د خپرونو شمېر زيات شو.
- سراج الاخبار افغانيه د .... له خوا رامنځته شوه.

۴- زده کوونکي دې په دريو ډلو ووېشل شي.

لومړۍ ډله دې په پورته لوست کې خاص نومونه په نښه او په يو لست کې دې يې وليکي.

دويمه ډله دې په لوست کې اوږدې (ې گانې) په نښه او د هغوی اړوندې کلمې دې په يو لست کې وليکي.

درېمه ډله دې دا لاندې کلمې معنا او په جملو کې وکاروي:

ارزښت، مطالعه، ځانگړی، ورځپاڼه، خبريال، پياوړی، پلازمېنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کورنۍ دنده

الف: زده کوونکي دې له ورځپاڼو څخه د خپلې خوښې یوه موضوع قیچي (پرې کړي) بله ورځ دې یې له ځان سره راوړي. هر زده کوونکی دې د خپلې موضوع په اړه نورو ته معلومات ورکړي.

ب : ایا تاسو مینه لرئ چې کومه مقاله یا مضمون مو په ورځپاڼه کې خپور شي؟ ایا تاسو غواړئ لیکوال شئ؟ همدا مو وخت دی. لستوڼي بډ وهئ، د ښوونکو، مور پلار یا نورو اندیوالانو په مرسته په لیکنه پیل وکړئ.

کتاب د بشر د روح خواړه دي.

حضرت علي کرم الله وجهه

د شلمې پېړۍ د تمدن ستنه کتاب او رسنۍ دي.

روزولت

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندې جدول په بله سپینه پاڼه کې ولیکئ او په متن کې یې د
((پوهنه)) کلمه پیدا او په خپله خوښه یې رنګه کړئ.

ح	د	ح	ف	و	ر	س
س	ي	ا		ع	ز	چ
ط	ع	س		ا	ر	خ
ب	پ	و	هـ	ن	هـ	ط
د	م	ک	ا	ف	ع	ا
ډ	ځ	ز	ښ	ر	خ	ظ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولسم لوست

ليکوال او ښوونکی: صالح محمد هوتك

- د صالح محمد هوتك نوم مو اورېدلی دی؟

لکه چې دمخه مو لوستي دي، زموږ د هېواد د علم او ادب د ډگر د اتلانو شمېر زيات دی. د دغو پوهانو په ډله کې يو هم مولوي صالح محمد هوتك دی. صالح محمد هوتك پر شعر او شاعرۍ سربېره ښوونکی هم و. د خلکو په درد ښه پوهېده او د خلکو د خوږ او درد د لېرې کولو لارې چارې ورته ښې ښکاره کړې وې. دلته د نوموړي په اړه له تاسو سره خبرې کوو.

- د شاعرانو او ليکوالو له شعري پيغامونو څخه څه انتباه اخيستلی شو؟
- ولې موږ دګران هېواد په پوهانو، شاعرانو او ليکوالانو وياړو او د هغوی له لارښوونو څه ګټه اخلو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولوي صالح محمد هوتك کندهاری د فیض محمد زوی په ۱۲۶۹ هـ. ش. کال په کندهار کې زېږېدلی دی. لومړنی زده کړې یې د کابل په حبیبیې ښوونځي کې تر سره کړې دي. وروسته په همدې ښوونځي کې د ښوونکي په توګه ټاکل شوی دی. د پښتو ژبې د لوست تدریس یې کاوه او د پښتو ژبې درسي کتابونه یې لیکل.

د هغه زیاتره لیکنو تعلیمي اودرسي بڼه درلوده.مثنوي یې یو ادبي اثر دی. دا اثر درې زره بیتونه لري او د مولوي جلال الدین محمد بلخي د مثنوي له ځینو برخو څخه په ازاده توګه ژباړل شوې دي. مولوي صالح محمد هوتك د پښتو د اوسني ادب د یوې مخکښې څېرې په توګه نه هیرېدونکي خدمتونه کړي دي.

د نومورې د ((بلبل ژړا)) یا په ((قفس کې بلبل)) شعر د عبدالهادي داوي د شعر ژباړه ده. دې شعر زیات شهرت وموند، ځکه په ژباړه کې یې له دومره ظرافت څخه کار اخیستی چې ځانګړې ادبي ښکلا لري. د امیرحبیب الله د واکمنی په وخت کې په سراج الاخبار کې خپور شوی دی، د خپلواکۍ د ولولو په پیدا کولو کې یې هم په خپل وخت کې ستره ونډه اخیستې ده. موږ یې د نمونې په توګه څو بیته را اخلو:

یو سحر زما تر غوږ شوله بلبله
په قفس کې یې ژړل دا یې ویله
چې بندي شوم د صیاد له سخته دله
ولې نه پوښتي څوک حال زما یوله بله
ولې نشته بې فغانه کاروبار زما
ولې حبس ابدي راغی په وار زما
نه محرم چې د زړه حال ورته بیان کړم
نه مې وس چې خبرداره بلبلان کړم

(c) ketabton.com: The Digital Library

((په قفس کې بلبل)) د پښتو د معاصر ادب یوه غوره بېلګه ده. یو ملي ارمان په کې په ښکلي عاطفي رنګ کې غبرګ شوی دی.

نوموړي لاندې اثار لیکلي دي:

۱- خود اموز پښتو (دوه ټوکه)، د پښتو لومړی کتاب، پښتو ژبه، (دوه ټوکه)، د پښتو تدریسي کتاب، پښتو صرف و نحو (ژباړه)، اطاعت اولو الامر، پښتو مثنوي، تذکره الشعراء او یو شمېر نور. مولوي صالح محمد هوتک په ۱۳۳۹ هـ . ش . کال په کابل کې وفات شوی دی.

د متن لنډيز:

صالح محمد هوتك د پښتو خوږ ژبې شاعر، لیکوال او ښوونکی و. دی د خپلواکۍ سخت لېوال و او له همدې کبله د ده شعرونه ټول د وطن له مینې ډک دي. په شعر او لیکوالۍ او همدارنګه د شعر په ژباړه کې یې لوی لاس درلود. د ده د شعر ژبه تونده وه. له دې امله د هېواد غلیمان ترې ډارېدل. لکه چې دمخه مو ولوستل صالح محمد هوتك زیات شمېر لیکنې کړې دي چې هره یوه یې ځانګړې ارزښت لري.

فعالیتونه

۱ــ زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووايي:

- د مولوي صالح محمد هوتك د شعرونو موضوعګانې څه دي؟
- د صالح محمد هوتك د شعر کوم اړخ ډېر غښتلی و؟
- د صالح محمد هوتک د څو کتابونو نومونه واخلئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ستاسې په نظر مولوي صالح محمد هوتک د پښتو ژبې ودې ته څه خدمت کړی دی؟

۲- زده کوونکي دې د لاندې جملو خالي ځایونه په مناسبو کلمو پر پنسل ډک کړي:

- مولوي صالح محمد هوتك خپلې زده کړې په ...... کې ترسره کړې دي.
- د صالح محمد هوتك مثنوي .... بیته لري.
- صالح محمد .... په پښتو ژباړلی دی؟

۳- زده کوونکي دې د لاندې پوښتنې تشریحي ځواب ووایي:

- په قفس کې د بلبل د ژړا شعر څه شی څرګندوي؟ بیان یې کړئ.

کورنۍ دنده

تاسې په ټولنه کې د شاعر او لیکوال په ارزښت څومره پوهېږئ؟ په دې اړه څو کرښې ولیکئ. د لیکلو په وخت کې مو د مولوي صالح محمد هوتک د شعر په هکله خبرې په پام کې وي.

هیڅکله ځان د چا بنده کوه مه، ځکه ته خدای تعالی ازاد پیدا کړی یې.

حضرت علي کرم الله وجهه

که ونه کړای شو ازاد واوسیږو، غوره ده چې مرګ ته په خلاصه غېږ هرکلی ووایو.

مهاتماګاندي

د یو بنه حکومت نښه، د هغه د وینا او عمل ازادي ده.

کنفیسیوس

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیارلسم لوست

طاق ظفر: د خپلواکۍ څلی

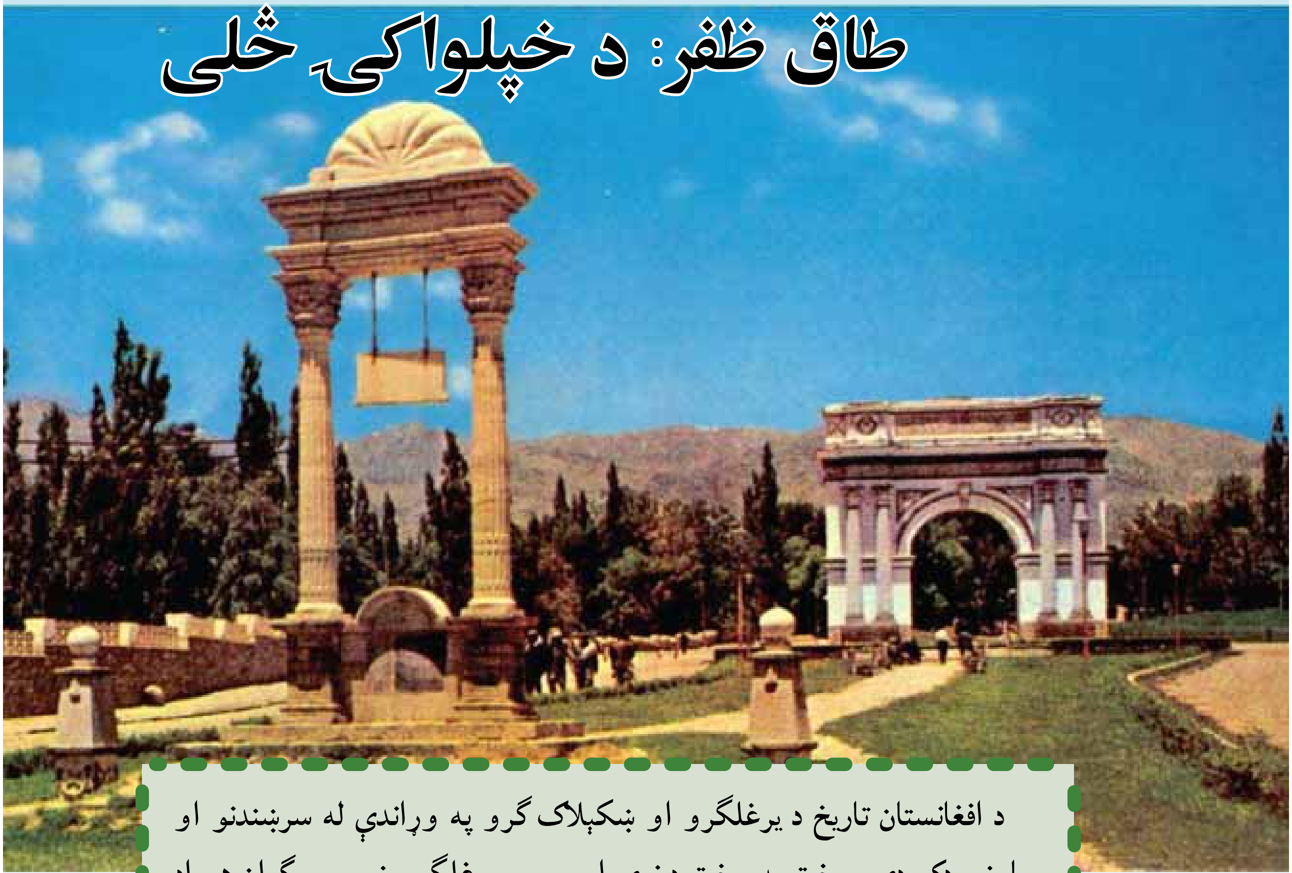

د افغانستان تاریخ د یرغلګرو او ښکېلاک ګرو په وړاندې له سربښندنو او مبارزو ډک دی. وخت په وخت د نړۍ او سیمې یرغلګرو زموږ پر ګران هېواد تیری کړی دی، خو زموږ خلکو یې هم په مېړانه مقابله کړې ده.

د پغمان د برې څلی (طاق ظفر) د افغانستان د خپلواکۍ د بېرته ګټلو یوه ښه نښه ده، دا د هېواد د مېړنیو د یاد څلی دی.

- تاسو د پغمان د طاق ظفرنوم اورېدلی؟
- د یادګار څلي او منارونه د څه شي استازیتوب کوي؟
- د خپلواکۍ د درسونو زده کړه څه ګټه لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پغمان طاق ظفر یا د بري ځلی زموږ د هېواد د تاریخي کارنامو د ویاړ نښه او یادګار دی. د پغمان طاق ظفر د هېواد د خپلواکۍ د شهیدانو د یادونې په موخه له کابل څخه ۲۷ کیلومتره لیرې په پغمان کې جوړ شوی او ډېر عظمت او دبدبه لري.

نوموړی ځلی د افغانستان د خپلواکۍ د ستر اتل غازي امان الله خان د پاچاهۍ په پېر کې جوړ شوی دی. کله چې امیر امان الله خان د سلطنت واګې په لاس کې واخیستل، د هېواد د خپلواکۍ اخیستل یې پر ځان لازم وګڼل. په ټینګ هوډ او کلکې ارادې یې د ۱۲۹۸هـ . ش. کال د زمري میاشتې په اته ویشتمه د افغانستان خپلواکي له انګرېزانو څخه واخیسته. طاق ظفر د نوموړي هېوادپال پاچا د ویاړلو کارنامو لپاره په پغمان کې جوړ شوی دی. د هغو ځوانانو نومونه چې د خپلواکۍ په لار کې قرباني شوي او د هېواد د ازادۍ لپاره یې خپلې وینې تویې کړې دي، د نوموړې ابدې په غاړو مورګو کې لیکل شوي دي. دا نومونه د دې زړور او سرتېر ولس لپاره د خپل تېر تاریخ روښانه هنداره ده.

کومې تاریخي ابدې چې د افغانانو د لرغوني تاریخ د حماسو، کارنامو او یادګارونو انځور وړاندې کوي، یو یې هم منارونه دي. منارونه او ابدې د پرغلګرو په وړاندې زموږ د نیکونو د مېړانو، اتلولیو، سرښندنو، بریالیتوبونو او زړورتیا ځلانده نښې دي.

د هېواد په ډېرو ځایونو او ښارونو کې یادګاري منارونه او ځلي جوړ شوي دي. په کابل ښار کې د میوند د ډګر د اتلې ملالۍ په یاد د میوند ځلی، د جمهوري ارګ په وړاندې د خپلواکۍ منار او نور یادولای شو.

د متن لنډیز:

افغانان د تاریخ په اوږدو کې له ویاړ او برمه ډکې ورځې لري. د دغو ویاړونو د تلپاتې یاد لپاره یې د ځینو په یاد منارونه او ځلي جوړ کړي دي. هر ځلی موږ ته د خپلو نیکونو او پلرونو د سرښندنو یادونه کوي. د خپلواکۍ د اخیستلو د لارې شهیدانو اتلولي راپه زړه کوي. له هېواد سره مینه او د وطن د ساتنې او ودانولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره د هاند او هڅو مینه راسره پیداکوي. موږ ته د دې درس راکوي چې د خپلو نیکونو او پلرونو میراث په مېړانه وساتو او د هغه درناوی وکړو.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته تشریحي ځوابونه و وایي:
- طاق ظفر د څه شي نښه ده؟
- منارونه او یادګاري ځلي موږ ته څه را په زړه کوي؟ څرګند یې کړئ.
- د نیکونو او پلرونو میراث څنګه ساتلی شو؟ خبرې پرې وکړئ.

۲ـ د لاندې پوښتنو درې ځوابونه لیکل شوي، تاسو یې سم ځواب په نښه کړئ:

خپلواکي څنګه ساتل کېږي؟
- خپلواکي د یو ولس په وینو ساتل کېږي.
- خپلواکي د پخلاینې له لارې ساتل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- خپلواکي د ولس په اتحاد او يووالي ساتل کېږي.

۳ـ د خپلواکۍ دګټلو يادګاري ځلي ولې جوړېږي؟

- چې د هېواد ښارونه ښايسته شي.
- چې څرګنده کړي موږ خپلواکي اخيستې.
- چې پرې وو يارو او د ساتلو لپاره يې سرونه وښندو.

۴ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي. د يوې ډلې غړي دې په وار د پورته لوست په اړه پوښتنې وکړي او د بلې ډلې غړي دې په خپل وار هغې ته ځوابونه ووايي. ښوونکی دې د بهير څارنه وکړي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د هېواد د خپلواکۍ د ګټلو په اړه د مور او پلار يا نورو لويانو په مرسته خپل معلومات بشپړ او بله ورځ دې يې په ټولګي کې په خپله ژبه ووايي.

ازادي تر پاچاهيه لا تېرى کا
چې د بل ترحکم لاندې شي زندان شي

خوشحال خان خټک

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

قاضي او نوکر

- له بېکارانو او بدکارو سره ناسته ولاړه څه زيان لري؟

دا يوه اخلاقي کيسه ده. زده کوونکي ښايي د لوست او زده کړې تر ځنګ روزنيز او اخلاقي لوستونه هم زده کړي چې په پای کې په ښو او نيکو اخلاقو يو سمبال انسان ترې جوړ او د ټولنې او ولس د ښه خدمت جوګه شي. له نيکانو او ښو خلکو سره ناسته ولاړه سړی سمې او نيکې لارې ته رابولي، خو له بدانو او بېکارانو سره سړی د بدمرغۍ کندې ته لوېږي.

- ايا تاسې له ښو خلکو سره د ناستې ولاړې په ګټه پوهېدلي ياست؟
- دا څه معنا لري چې د ديګ تر څنګ ناسته د سرې جامې، لاسونه او پښې توروي؟

یو سړی له قاضي سره نوکر و. په ډېر اخلاص او ایمانداری یې د قاضي خدمت کاوه. قاضي هم ترې خوښ و او هر ډول مرسته به یې ورسره کوله.

یوه ورځ نوکر د قاضي د ځمکې په اړولو بوخت و. په ځمکه کې یې له سرو زرو یوه ډکه کټوه وموندله او نېغه یې قاضي ته راوړه. ورته ویې ویل: قاضي صاحبه! دا د سرو زرو کټوه مې ستا په پټي کې وموندله. قاضي ډېر زیات خوشحاله شو او مزدوري یې ورزیاته کړه. هر وخت یې مرستې ورسره کولې.

څه موده وروسته هغه سړي د قاضي مزدوري پرېښوده او بېکاره شو. له یوه او بل سره به ګرځېده. د خدای جَلَّ جَلالُهُ کړه وو، له غلو او بدکارو سره ملګری شو. یوه ورځ یې د یوې ښځې غوږوالۍ پټې کړې. خلکو هغه ونیو او د غلا په تور یې محکمې ته راوست. په محکمه کې همغه قاضي ناست و چې دی ورسره څه موده د مخه نوکر و. غل یې قاضي ته وړاندې کړ.

قاضي چې مزدور ولید، نو ډېر خپه شو. له ځان سره یې وویل دا خو ډېر نیک سړی و. د یو بل چا په تور به یې دلته راوستی وي. که هغه غلا کولای، نو هغه زما په ځمکه کې موندلي سره زر به یې پټ کړي وو.

قاضي ترې پوښتنه وکړه چې درواغ او رښتیا څرګند شي. هغه هم ورته رښتیا وویل او خپل جرم یې ومانه. قاضي ورته وویل: ((زما په ځمکه کې دې ددې غوږوالیو سل هومره سره زر وموندل، خو بې خیانته دې راکړل. اوس دې دا ناچیزه غوږوالۍ پټې کړې دي. ولې؟))

مزدور ورته وویل: ((لومړی مې له ښو خلکو سره ناسته او ولاړه وه. په غلا نه پوهېدم او نه مې بدکارونه کول. اوس له وزګارو او بدکارانو سره مل یم، ځکه په غلا او بدو کارونو روږدی شوم.))

له پورته کیسې څخه مو دا نتیجه واخیسته چې هیڅ وخت باید له بدکارانو او وزګارو خلکو سره ناسته ولاړه ونه کړو. که کله له هغوی سره ناستې ته اړ شو، باید د هغوی له بدو کارونو څخه پند او عبرت واخلو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بدانو سره مه کښېنه هوښياره
بدان تا باسي له ژونده له روزگاره
څو دې توان وي له بدانو لېرې گرځه
چې بد گرځې، بد په پرځې بدکرداره

د متن لنډيز:

په دېرو ټولنو کې دا وينا موجوده ده چې سړی بايد له بدو خلکو سره له ناستې ولاړې ځان وژغوري. انسان د طبيعت له مخې منونکی خوی لري. ددې لپاره چې سړی له ناوړو او بدو کارونو خوندي پاتې شي، بايد له بدانو سره خپله ناسته ولاړه کمه کړي. له پوهانو او عالمانو سره ناسته ولاړه سړی د نېکمرغۍ او له بدانو سره د بدمرغۍ خوا ته بيايي. اوس نو د هرچا خوښه چې ځان د بدمرغۍ کندې ته غورځوي او که له ځانه غوره او نېک انسان جوړوي ! ؟ غوره او نېک انسان خپله هم نېکمرغه دی او ټولنه هم ورسره نېکمرغه کېږي.

فعاليتونه

۱ـ زده کوونکي دې دا لوست په پوره پام ولولي او که داسې کومه ورته کيسه يې په زړه وي، نورو زده کوونکو ته دې يې ووايي.

۲ـ له لوست څخه تر لاسه شوی پند دې په خپله ژبه ووايي.

۳ـ زده کوونکي دې په پورته لوست کې د پنځه گونو (ی) گانو لرونکې کلمې بېلې او هره ډله دې په يو لست کې وليکي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې پام وکړي چې د لوبو اوساعت تېرۍ پرمهال له چا سره ناسته ولاړه لري.

په خپلو ملگرو او همزولو کې دې په پام کې ولري او دې ته یوه ورته کیسه دې سباته په ټولگي کې و وایي.

که خپلو اولادونو ته ادب ورزده کړئ، داکار تر هرې ورځې صدقې ورکولو غوره دی.

حضرت محمد ﷺ

که سپین اوسره یې په کورکې تل وي
چې نه یې علم نه یې عمل وي
بنیاد یې نشته اخر به خوار شي
بخت به ترکومه ورسره مل وي

عبدالقادر ختك

ښوونه او روزنه یوه لړۍ ده چې پیل یې د پلار او مور په لاسونو کې دی.

جان دیوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځلسم لوست

عبدالقادر خان خټك: نامتو شاعر

■ د پښتو ژبې د کلاسيکو يا پخوانيو شاعرانو او ليکوالو په اړه څه معلومات لرئ؟

د پښتو ژبې په ادب کې ډېر نوميالي شاعران تير شوي دي چې زموږ ژبه او ادب يې غني کړی دی. د شعرونو ديوانونه لري او د ادب په نورو برخو کې يې هم په سلګونو کتابونه ليکلي او موږ ته يې راپرېښي دي. د خوشحال خان خټک کورنۍ په دې لړ کې ډېر خدمتونه کړي دي. د دې لويې کورنۍ يوه څېره عبدالقادر خان خټک ده چې په دې لوست کې د هغه ژوند ليک او شعرونه لولو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالقادر ختټک د پښتو ژبې د ستر لیکوال او د توري او قلم خاوند خوشحال خان ختټک زوی دی. د زېږېدو نېټه یې ۱۰۶۳ هـ . ق. ده. د ژوند ښایسته ډېره برخه یې د وخت په تیارو کې پټه پاتې ده. له کوچنیوالي څخه یې په دوديزې زده کړې پیل کړی و. د عبدالقادرخان د وینا له مخې لومړنی استاد یې خپل پلار، خوشحال خان و.

د عبدالقادر خان ختټک له اثارو داسې جوتیږي چې هغه لوړ علمي او ادبي صلاحیت درلود. خدایﷻ ښه استعداد ورپېرزو کړی و. پر پښتو سربېره په فارسي او عربي ژبو ډېر ښه پوهېده. عبدالقادر خان په دیني او ادبي پوهنو کې لوی لاس درلود او د همدې پوهنو تدریس یې هم کاوه.

عبدالقادر ختټک د خپل علمي، ادبي او فرهنګي ژوند ترڅنګ سیاست ته هم لاس ورغځولی دی. د ملي او سیاسي هڅو په لړکې یې له خپل پلار، خوشحال خان سره په ځینو مشهورو جګړو کې برخه اخیستې وه.

د عبدالقادر خان ختټک شعرونه تصوفي او عرفاني اړخ هم لري.

زموږ د دغه شاعر د مړینې کره نېټه څرګنده نه ده، خو د ځینو شواهدو او تاریخي پېښو له مخې یې مړینه د ۱۱۲۵هـ . ق. کال په شاوخوا کې اټکل شوې ده.

د عبدالقادر خان د اثارو شمېره د ۶۰ په شاوخوا کې ښودل شوې ده چې د اشعارو دیوان، نصیحت نامه، ځلوېښت حدیثونه، قصیده برده، یوسف زلیخا اوګلدسته تر لاسه شوي او د ادم خان درخانۍ او د معماو و د رسالې نومونه یې اخیستل شوي دي.

د متن لنډیز:

عبدالقادر خان ختټک خپلې زده کړې له خپل پلار خوشحال ختټک څخه ترلاسه کړې دي. د هغه له اثارو څخه داسې جوتیږي چې هغه یو پوه او د ادبي واک او ښه استعداد خاوند و. په فارسي او عربي ژبو ډېر ښه پوهېده. عبدالقادر خان په دیني او ادبي پوهنو کې لوی لاس درلود او د همدې پوهنو تدریس یې هم کاوه. نوموړي زیات شمېر کتابونه لیکلي یا ژباړلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عبدالقادر خټک د شعر دغه بېلګه ولولئ:

غزل

مه شه خوښ د پادشاهۍ په تخت ختلو
همېشه یې غم کوه د پرېوتلو
چې مو اوس کړې په مظلومو رډې رډې
غافل مه شه ددې سترګو د وتلو
چې پېشه یې همېشه دل ازاري وي
د هغو مخونه نه دي د کتلو
ځکه تل کړې په زردوزو جامو کبر
چې غافل یې د کفن د اغوستلو
د اجل د سورو تاخت ناګهاني دی
چې هیڅ کور یې نه خلاصیږي له نتلو
هغه زړه عبدالقادره چې مړه وي
په ګوګل دننه نه دی د ساتلو

فعالیتونه

زده کوونکي دې:

- په خپل وار پورته شعر په ډېره ښه او ادبي ژبه و وایي. (دیکلمه دې یې کړي.)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د لوست نوي لغتونه وار په وار په مناسبو او معنا لرونکو جملو کې وکاروي.
- دا بیت په خپله ژبه معنا کړي:

مه شه خوښ د پادشاهۍ په تخت ختلو
همېشه یې غم کوه د پرېوتلو

- دا بیت په نثر واړوئ:

چې مو اوس کړې په مظلومو ردې ردې
غافل مه شه ددې سترګو د وتلو

- ووایې چې له ګلستان څخه پر پښتو د ژباړل شوي کتاب نوم څه شی دی او چا ژباړلی دی؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په خپله خوښه د پورته شعر درې، درې بیته په روانه ژبه په نثر واړوي او سبا دې یې د نورو ترمخه په ټولګي کې ووایي.

شاعران د ارزښتمنو او ښو انسانانو د سر پګړی دي.
ټاګور

دوديزې لوبې

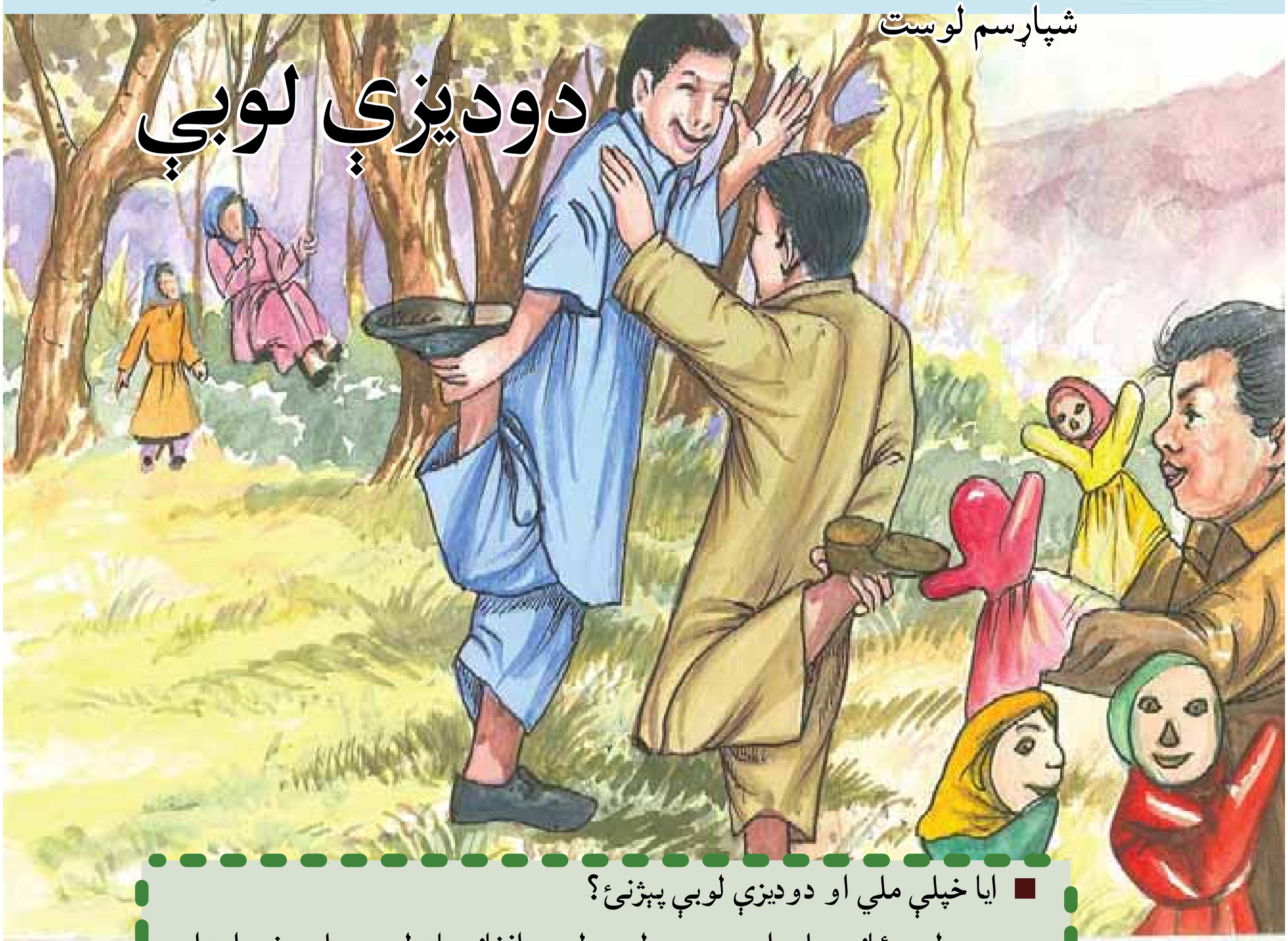

■ ايا خپلې ملي او دوديزې لوبې پېژنئ؟

هر ولس ځانته ملي او دوديزې لوبې لري. افغانستان له دې پلوه خورا بډاى دى. په هېواد كې پرتې سيمې د خپل جغرافياوي اوتاريخي مخينې له مخې بېلابېلې لوبې لري. د هېواد په شمال كې وزلوبه خورا مينه وال لري، په داسې حال كې چې سانگې وهل د هېواد په سويلي ولايتونو كې خورا اوږد تاريخ لري. همداسې غېږې نيول، خوسى كول اونور بيا د هېواد په ډېرو سيمو كې ترسره كېږي. زياتره دا لوبې د ژمي په موسم كې كېږي.

■ د هېواد په دوديزو لوبو پوهېدل څه گټه لري؟

لوبې او سپورت یا بدني روزنه د یوې ټولنې د عمومي روزنې یوه برخه ده. د بدني روزنې له لارې د ټولنې د غړو روغتیایي حالت ښه کېږي او یوه روغه او سالمه ټولنه رامنځته کېږي. په سالمه ټولنه کې بدن او دماغ وده کوي. له بدني او دماغي یا فکري ودې پرته یوه ټولنه پرمختګ نه شي کولای.

بدني روزنه زموږ په هېواد کې خورا لرغونی تاریخ لري او لکه د نورو لرغونو ارزښتونو او معیارونو په څېر موږ ته راپاتې ده. په دې لوبو کې داسې لوبې هم وي چې نه یوازې د وخت د تېرولو او تفریح لپاره ورڅخه کار اخیستل کېده، بلکې د جګړو پرمهال هم ډېرې ګټورې وې. دا لوبې لا تراوسه د هېواد په بېلا بېلو سیمو او کلو بانډو کې دود دي. له عادي ورځو پرته د اخترونو او د نوي کال په رادبره کېدو زیاتره دا لوبې په ډېرې مینې او لیوالتیا ترسره کېږي. پر دې برسېره زموږ په هېواد کې داسې لوبې شته چې د ماشومانو له خوا سرته رسیږي، لکه پټ پټانی، مشوانۍ یا خطکان، غوز لوبه او داسې نورې سیمه ییزې او کلیوالي لوبې.

د لویانو په لوبو کې د اس څغلول، تیره اچول، خوسی، سانګې وهل، وزلوبه او نور شامل دي.

د اس څغلول

د اس څغلول زموږ په هېواد کې لرغونی تاریخ لري. دا لوبه له میلاد دمخه زموږ د هېواد په ډېرو سیمو کې دود وه. زرګونه کلونه وړاندې د لویو قبیلومشرانو د اسونو ګلې لرلې. په تېرو وختونو کې د اس سپرلی او له اس څخه ګټه اخیستل په پوځي تشکیلاتو کې هم یو مهم ځای درلود. داکار په بلخ، کندوز، تخار او جوزجان کې اوس هم دود دی او ډېره ګټه ترې اخیستل کیږي.

تیره اچول

دا لوبه په ټول افغانستان، په تېره بیا په ختیځو ولایتونو کې ډېره دود ده. په دې لوبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې هغه ځوانان ډېره برخه اخلي، چې عمر یې د ۱۵ او ۳۵ کلونو ترمنځ وي. ددې لوبې د لوبغاړو شمېره دوه تنه یا له دوو څخه زیاته وي او زیاتره د پسرلي په موسم کې تر سره کیږي. په دې لوبه کې یوه داسې تیږه ټاکل کیږي چې وزن یې د هغوی د عمر په تناسب وي. بیا یو ارت میدان ټاکي او په ټاکلي ځای کې یوه کرښه کاږي چې له هغې څخه مخکې ولاړ نه شي. له هغې وروسته د تیږې په اچولو پیل کوي. دا کار په نوبت تر سره کیږي او هر هغه څوک چې تر نورو یې تیږه وړاندې اچولې وي، د لوبې گټونکی اعلانیږي.

خوسی

خوسی یوه په زړه پورې لرغونې لوبه ده. دا لوبه د پښتنو په سیمو، په ځانگړې توگه په ختیځو ولایتونو کې ډېره دود ده. دا لوبه د مازیگر پر مهال او زیاتره د پسرلي په وخت کې ترسره کیږي. د لوبې د ترسره کولو لپاره یو لوی او ارت میدان ټاکل کیږي. لوبه د دوو څلور کسیزو یا پنځه کسیزو ډلو له خوا پرمخ وړل کیږي. د لوبو له ډلې څخه یو، یو تن د لوبې د میر یا مشر په توگه ټاکل کیږي. د میدان په یوې څنډې کې پنځوس متره وړاندې یو ځای د پتخې یا (پتې) په نوم ټاکي. لوبه داسې تر سره کیږي چې دواړه ډلې یو له بل څخه جلا یو د بل مخامخ ودریږي. یو، یو تن غښتلی هلك د پتخې په ځای کې ولاړ وي. د دواړو ډلو غړي خپلې ښي پښې شاته کاتوي او په کیڼ لاس یې گوتې ټینگې نیسي. د لومړۍ ډلې غړي هڅه کوي ځانونه پتخې ته ورسوي، خو د مقابلې ډلې لوبغاړي یې مخه نیسي. لوبه تر هغې پورې روانه وي چې یا ټول غړي وسوځي او یا ځانونه پتخې ته وررسوي.

سانگې وهل یا د نېزې وهل

د هېواد له لرغونو لوبو څخه یوه هم د سانگې وهل دي. د سانگې له وهلو څخه اریایانو د جنگي الې په توگه کار اخیست. د نېزې کښتنی برخه د اوسپنې په تېره سر

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښل شوې وي. دا لوبه د تکړه او غښتلو ځوانانو له خوا په غښتلو او چابکو اسونو تر سره کیږي. ددې لوبې لپاره لوی میدان ټاکل کیږي. وروسته په دې میدان کې د یو، یو متر په واټن درې ځایه د ۳۵ سانتي مترو په اوږدوالي لرګین موږې په ځمکه کې ټك وهل کیږي. وروسته تقریبا د دوو سوو مترو په لیرې والي یو ځوان د اس په سپرلۍ ډېر چابك د موږو په لور راځغلي. کله چې موږو ته نژدې کیږي، خپل ځان د اس پرشا یوې خوا ته کږوي او نیزه په ښي لاس د موږې په لور برابروي، تر هغې چې موږی د نېزې په واسطه له ځمکې څخه راوباسي. په دې وخت کې دوه تنه ډولچیان ډولونه وهي. کله چې اس د موږې په لور ځغلي د ډولونو غږ د هرې شېبې په تېرېدو تیزیږي. کله چې موږی د نیزې په څوکه پورته شي د ډولونو شور او زوږ لا پسې مست اوزیات شي. که موږی خطا شي د ډولونو غږ کرار او په عادي توګه وهل کیږي. په دې توګه د لوبې ګټونکی او بایلونکی اعلانیږي.

دا لوبه په غزني او کتواز کې ډېر دود ده او زیاتره د جشنونو، ودونو او میلو پر مهال ترسره کېږي. دغه راز دا لوبه په مزارشریف او هزاره جاتو کې ډېر مینه وال لري او کله ناکله دا لوبې جوړوي.

وزلوبه

وزلوبه د افغانستان یوه ډېره لرغونې لوبه ده. ډېر خلك یې مینه وال دي. ددې لوبې تاریخ د مقدوني سکندر د یرغلونو په تاریخ پورې تړي. داسې هم ویل کیږي چې اربابي پهلوانانو به د دښمن پر لښکر باندې یرغلونه کول او د هغوی له عسکري ځایونو څخه به یې ژوندي، ژوندي خلك له ځان سره په اسونو وړل چې بیا وروسته یې د یوې لوبې بڼه غوره کړه. دا لوبه د هېواد په شمالي برخو کې رامنځته شوې، له دې امله د بلخ، سمنګانو، جوزجان، بدخشان، تخار، کندوز، بغلان، فاریاب او پروان په ولایتونو کې ډېره دود ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې لوبې لوبغاړي ته (چاپ انداز) یا (پهلوان) وایي. لوبه په یو حلال شوي خوسي ترسره کیږي. د خوسي خېټه تر حلالولو وروسته پاکوي او د ۲۴ ساعتونو لپاره په اوبو کې اچول کیږي چې پوستکی یې ټینګ او ښه کلك شي. د خوسي وزن د ۳۰_۴۵ کیلوګرامو په اندازه وي.

د وزلوبې لپاره د نورو لوبو په څېر یو ارت میدان ټاکل کیږي. په هغې کې د جګولو دایره، د حلال دایره او بیرغ په څرګند ځای کې په نښه کیږي. لوبغاړي په دوو ډلو یا ټیمونو لوبه کوي. خوسی د جګولو په دایره کې اچول کیږي او بیا ټول چاپ اندازان ترې راتاویږي. هر یو هڅه کوي، چې خوسی له ځمکې راجګ او د میدان په بلې برخې کې یې د بیرغ ترڅنګ د حلال په دایره کې واچوي. له بیرغ څخه د خوسي راتاوول یوه نومره لري او د حلال په دایره کې یې اچول دوې نومرې لري.

دا لوبه کله کله د دوو او کله د زیاتو ډلو له خوا تر سره کیږي. که د دوو ډلو ترمنځ وشي، نو د لوبغاړو شمېره لس، لس تنه وي، خو د زیاتو ډلو دګډون پر مهال د هرې ډلې د لوبغاړو شمېر پنځه، پنځه تنه وي. دا لوبه ډېره ستونزمنه او د ټپي کېدا او ان کله ناکله د مرګ خطر ورسره ملګری وي.

د متن لنډیز:

زموږ هېواد تاریخي دودیزې لوبې لري. هره یوه یې ځانته خپل ارزښت لري. دا لوبې په بېلا بېلو سیمو او بېلابېلو موسمونو کې ترسره کیږي. وزلوبه، څانګې وهل، تیږه اچول، خوسی او نورې په زړه پورې لوبې دي. په دودیزو لوبو کې زیاتې ګټې پرتې دي. د بدني روزنې له لارې بدن پیاوړی کیږي، ښه اخلاق په انسان کې وده کوي، انسان د ټولنې ارزښتمن غړی کیږي. همدارنګه په ملي کچه د ملي وحدت، ورورګلوۍ او یووالي د ودې او پراختیا لپاره خورا ارزښت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې پر پنځوډلو ووېشل شي:

- لومړۍ ډله دې د اس ځغلولو،
- دویمه ډله دې د تیرېږي اچولو،
- درېیمه ډله دې د خوسي،
- څلورمه ډله دې د ځانګې وهلو، او
- پنځمه ډله دې د وزلوبې په اړه خپل معلومات د ټولګي په وړاندې ووايي.

۲ـ زده کوونکي دې د لاندې پوښتنو ځوابونه ووايي:

- بدني روزنه د نیکو اخلاقو په پراخولو کې څه ګټه لري؟ بیان یې کړئ.
- د بدني روزنې ټولنیزې ګټې کومې دي؟
- بدني روزنه زموږ روغتیا ته څه ګټه لري؟

۳ـ زده کوونکي دې په متن کې خاص نومونه، عام نومونه، مفرد او جمع نومونه په ګوته او په بېلو بېلو لیکو کې دې یې ولیکي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کور کې له خپل پلار، تره یا بل خپلوان څخه پوښتنه وکړي چې د هغوی د ځوانۍ په وخت کې کومې کومې لوبې په کوم کوم موسم کې ډېرې دود وې. زده کوونکي دې پخپلو کتابچو کې د دغو لوبو په اړه له هغوی څخه معلومات ولیکي او سبا ته دې په ټولګي کې پرې خبرې وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوولسم لوست

هانس کرستین اندرسن

Hans Christian Anderson

- له ملي او نړيوالو ادبي څېرو څخه د چا نومونه اخيستلی شئ؟

د ملي او ولسي ادبي څېرو په څنګ کې د نړيوالو ادبي څېرو او د هغوی د ژوند ليك او ادبي اثارو پېژندنه زيات ارزښت لري. زده کوونکي د هغوی له ژوند ليك څخه اغېزمن کيږي او همدارنګه يې له ادبي اثارو څخه خوند اخلي او په ځان کې د استعداد او پياوړتيا فکراو سوچ ورسره پيدا کيږي چې که وکړای شي، يوه ورځ هغوی هم دغه کچې ته ورسېدای شي. موږ دلته په دې لړۍ کې د هانس کرستين اندرسن لنډ پېژندليك او دکيسو يوه بېلګه راوړې ده. اندرسن کوچنيانو ته دکيسو په ليکلو کې خورا مشهوره نړيواله ادبي څېره ده.

- ايا د اندرسن نوم مو اورېدلی دی؟
- ولې موږ د نړيوالو ادبي څېرو ژوند ليک لولو؟

هانس کرستین اندرسن (۱۸۰۵ – ۱۸۷۵ م.) ډنمارکي شاعر او کیسه لیکونکی و. پلار یې موچي و. هانس د ځوانۍ عمر په بېوزلۍ کې تېر او یو متفکر او حساس ځوان ترې جوړ شو. په ۱۴ کلنۍ کې یې پلار مړ شو او مور یې بل مېړه وکړ. نوموړي له ستونزمن ژوند سره سره یوه غندونکې منظومه قطعه ولیکله. دې کار هغه ته زیات بریالیتوب ورپه برخه کړ. اندرسن ډېر داستانونه او کیسې ولیکلې چې زیاتره یې کوچنیانو ته لیکل شوي دي. اندرسن نه یوازې د ډنمارك له نومیالیو لیکوالو څخه ګڼل کېږي، بلکې د نړۍ له سترو لیکوالانو څخه هم شمېرل کېږي.

دلته د هانس کرستین اندرسن د ((شهزادګۍ او نخود)) او ((بلبل او سور ګل)) د کیسو دوه پښتو ژباړې راوړو.

شهزادګۍ او نخود

په پخوا زمانو کې یو شهزاده و. شهزاده غوښتل په یوې ښې او بډایې کورنۍ کې واده وکړي. ددې کار لپاره یې ډېرو لرو او نژدې سیمو ته سفرونه وکړل.

شهزاده په خپلو سفرونو کې له ښېلا ښېلو کورنیو سره ولیدل، خو د هغوی په کورنیو کې یې د ځان وړ او مناسبه نجلۍ ونه موندله. په پای کې یې د واده فکر له سر څخه وایسته او خپل هېواد ته راستون شو.

په یوې توپاني شپې کې چې برېښنا تول هسك رو ښانولو او ډېر سخت باران ورېده، د شهزاده د پلار (پاچا) د ماڼۍ د دروازې ټکول تر غوږه شول. پاچا وارخطا شو او له ځایه جګ شو. خپل خدمتګار ته یې وویل چې لاړ شي او د ماڼۍ دروازه پرانیزي او وګوري چې په دې شپه کې څوك دروازه ټکوي؟ کله چې خدمتګار دروازه پرانیستله، ویې لیدل چې یوه نجلۍ باران لمده کړې او له سر او مخ څخه یې اوبه روانې دي. نجلۍ رانوته. هغه دومره لمده شوې وه چې په هرځای کې به درېده، هغه ځای به لمدېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملکې ترې وپوښتل: ((ته څوك يې؟))

نجلۍ ځواب ورکړ: ((ستاسو دګاونډي هېواد د حاکم لور.))

ملکې او پادشاه يوبل ته وکتل. ملکې په ورو وويل: ((زه هغه نن شپه ازمايم او معلوموم يې چې هغه رښتيا وايي او رښتيا هم شهزادګۍ ده او که نه؟))

وروسته نو پرته له دې چې چاته ووايي، خپلې کوټې ته لاړه. خپله بستره يې لرې کړه او يو نخود يې په بستره کې کېښود. بيا يې د بڼکو يو توشك په هغې هوار کړ. خپلو خدمتګارانو ته يې وويل هغه نجلۍ دې کوټې ته راولي او ورته دې ووايي چې په دې بسترې کې ويده شي.

سهار د وخته چې شهزادګۍ له خوبه را پاځېده، نو ملکې ترې وپوښتل: ((ايا بيګا دې سم خوب وکړ؟))

نجلۍ په ځواب کې وويل: ((نه، بېګاه هيڅ خوب رانغی. ځای مې ښه نه و. ډېره خرابه شپه مې تېره کړه.))

پادشاه اوملکه د نجلۍ له ځواب څخه ډېر خوشحاله شول. هغوی پوه شول، دا هغه نجلۍ ده چې هغوی ورپسې ګرځي. ځکه يوه حساسه او ځيرکه نجلۍ کولای شي تر توشك لاندې يو نخود وپېژني.

پادشاه او ملکې خپل زوی خبر کړ چې يوه مناسبه نجلۍ يې ورته موندلې ده. هغه په خپلو پښو دې ماڼۍ ته راغلې ده. له هغې وروسته شهزاده له هغې نجلۍ سره واده وکړ. هغه نخود يې په مناسب ځای کې د يو يادګار په توګه کېښود او کله به يې چې هغې ته کتل، هغه باراني شپه به يې يادېدله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلبل او سور ګل

په ټولو ختیځو اشعارو کې د بلبل او دګل د مینې خبرې کېږي، ځکه چې د شپې په توره تیاره کې سندر بول بلبل د خپل خوشبویه ګل لپاره سندرې وايي.

ما (ازمیر) ته په څېرمه پرتو لوړو سیمو کې، چې ښاروان پکې خپل اوښان مخکې کړي وو، یو سور ګل ولید. وحشي کوترې د اسمانڅکو ونو په څانګو او ښاخونو کې لاندې باندې الوتلې او ښکې یې د سپینو زرو په څېر ځلېدې. کله به چې پرې د لمر وړانګې لګېدې نو د مرغلرو په څېر به بربښېدې.

د سور ګل د بوټې په منځ کې یو ګل و، چې تر نورو ګلانو ډېر ښکلی و. یو بلبل د هغې تر څنګ ناست و او خپل خوږ او درد یې ورته غږولو. خو سور ګل چوپ و. ان یو څاڅکی شبنم یې د خواخوږۍ د اوښکو په توګه له پاڼو څخه نه څڅېده. ګل د یوې تیږې په سینې پرېوتی و. سور ګل و ویل: ((هومر، د نړۍ تر ټولو ښه شاعر دلته ویده دی. زه خپل عطر ترې ځاروم او که توپان پاڼې پاڼې کړم، د هغه پرمخ یې شیندم. د نړۍ ستر سندربول دلته خاورې شوی او ما له دې خاورې څخه سر راپورته کړی دی. زه دهغه د قبر یو سور ګل یم. داسې مغرور او ښکلی ګل چې تا بېوزلي بلبل ته نه غوړېږم.)) بلبل غمګین شو اودومره سندرې یې و ویلې چې په ځمکې ولوېد او مړ شو.

یو سوداګر له اوښانو سره هلته ورسېد. د سوداګر کوچنې زوی مړ مرغه وموند او د ستر شاعر د مړي ترڅنګ یې ښخ کړ. باد سور ګل وښوراوه. شپه راغله. سور ګل خپلې پاڼې له ځانه راتاوې کړې چې تود شي. یوه ډله بهرنیان هلته راغلل. د هغوی په ډله کې د شمال یو شاعر و. هغه ګل وشکولو او د خپل کتاب په پاڼو کې یې کېښود او د نړۍ بلې

برخې، یعنې خپل هېواد ته یې یوړ. سور گل له غم او کړاو څخه مړاوی شو او د کتاب د پاڼو په منځ کې ویده شو. کله چې هغه شاعر خپل هېواد ته ورسېد، کتاب یې پرانیست او ویې ویل: ((دا گل مې د یو ستر شاعر له قبر څخه شکولی دی.))

سور گل دا ټوله کیسه په خوب کې لیدلې وه. کله چې له خوب څخه پاڅېد، د یخ باد د لگېدو له امله یې یخني وشوه او له پاڼو څخه یې یو څاڅکی شبنم د شاعر په قبر ولوېد. کله چې لمر سهار خپل سر ځمکې ته راهسك کړ، سور گل له پخوا څخه ډېر ښکلی برېښېده. توده ورځ وه او گل په خپل تود هېواد، اسیا کې و. د پېښو غړونه وا وربېدل شول. څو تنه بهرنیان هغې خوا ته راروان وو. د هغوی په منځ کې د شمالي سیمې یو شاعر و. هغه گل وشکولو، مچې یې کړ او خپل هېواد ته یې یوړ.

گل لکه مومیایي بدن د شاعر په کتاب کې پروت و. هر کله چې به شاعر خپل کتاب پرانیسته، ویل به یې: ((د سترشاعر د قبر گل))، بس هغسې چې یې په خوب کې لیدلی و.

د متن لنډیز:

هانس کرستین اندرسن په یوې بېوزلې کورنۍ کې زېږېدلی دی. پلار یې موچي و. د کوچنیوالي او ځوانۍ عمر یې په ډېره تنگسه کې تېر کړی دی. نوموړی د خورا تېز فکر خاوند و. له ستونزو سره سره یې خپله هیله له لاسه ور نه کړه. د غندلو یوه منظومه یې ولیکله. دې منظومې د هغه بخت راویښ کړ او له دې لارې د خلکو په خولو کې ولوېد. اندرسن ډېرې کیسې او داستانونه ولیکل چې زیاتره برخه یې کوچنیانو ته لیکل شوې ده. اندرسن نه یوازې په ډنمارك کې چې د هغه اصلي ټاټوبی دی، مشهور دی، بلکې په نړۍ کې له سترو لیکوالو څخه گڼل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱_ زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووايي:

- ايا تاسو تر دې دمخه د اندرسن کومه کيسه لوستې؟ که هو نو نوم يې واخلئ.
- د اندرسن د ماشومتوب او ځوانۍ عمر خنګه تېر شوی دی؟
- ايا د ژوند له تېرولو ستونزو اوتنګسو سره سره يې خپله هيله له لاسه ورکړې وه؟
- ايا د اندرسن د ((شهزادګۍ اونخود)) کيسې درته خوند درکړ؟

۲- زده کوونکي دې په پورته لوستکي خاص نومونه په يو لست اوعام نومونه په بل لستکي وليکي او يوله بل سره دې مقابله کړي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې هڅه وکړي، د خپلې تجربې له مخې او يا هم د مور او پلار په مرسته يوه کيسه وليکي او په بله ورځ دې په ټولګي کې د نورو ترمخه ولولي.

يوازې هيله شرط نه دی، د هغې د لاسته راوړنې لپاره هڅه او هاند هم شرط دی.

هانس کرستين اندرسن

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتلسم لوست

د مطالعې ارزښت

- تاسو له مطالعې خوند اخلئ؟

په تېرو لوستونو کې مو د زده کړې په اړه یو څه ولوستل. دلته د مطالعې په اړه غږېږو. مطالعه لوستلو ته وايي. کېدای شي دا لوست د یو کتاب، یوې ورځپاڼې یا یوې مجلې متن وي، یوه کیسه وي یا بل کوم یو روزنیز مطلب. مطالعه نور ډولونه هم لري. لیدل او مشاهده کول هم د مطالعې برخه ده. انسان لکه څنګه چې د خپل بدن د ودې لپاره خوړو او ورزش ته اړتیا لري، همداسې د فکر او ذهن د ودې لپاره مطالعې ته اړتیا لري. دا مطالعه یوازې د ښوونځي او درسي کتابونو له لارې لاس ته نه راځي، بلکې انسان باید د ذهن د لا ودې لپاره په موضوع پورې اړوند نور کتابونه او لیکنې هم ولولي.

- د مطالعې له لارې څه شی ترلاسه کولای شو؟
- مطالعه زموږ د ژوند لپاره څه ارزښت لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطالعه یوازې په کتاب پورې محدوده نه ده. دکتابونو او لیکل شو و متنونو د لوستلو تر څنګ د خپل چاپېریال او په هغې کې د پرتو شیانو په هکله سوچ کول هم د مطالعې یوه برخه ده. د بېلګې په توګه، غرونه، سیندونه، سمندرونه، ځنګلونه، طبیعي منظرې، لمر، سپوږمۍ او ستوري او داسې نور شیان زموږ شاوخوا ته پراته دي. په دې هکله سوچ کول چې دا ټول د انسان د ګټې او خدایي نظام د ټینګښت په موخه رامنځته شوي او هر یو زموږ په ژوند مستقیمې او یا غیر مستقیمې اغېزې لري. که په دوی کې یو یا ټول نه وای، څه به پېښ شوي وای او زموږ پر ژوند به یې څه ډول اغېزه کړې وای.

مطالعه یو مهارت او ورتیا ده او د مینې له لارې په انسانانو کې پیدا کېږي. د نړۍ ټولو پوهانواو لیکوالو، نوښتګرانو (مخترعین) اونورو د خپلې ژورې مطالعې له لارې ناپېژندل شوې او تر ځمکې لاندې پټې خزانې او سرچینې د بشر د خدمت لپاره چمتو کړې دي.

په ورځپاڼو، مجلو او نورو مهالنیو خپرونو کې ګډون او د هغو لوستل سړی په هېواد کې دننه او له هېواده بهر له ورځنیو پېښو څخه خبروي. د ناولونو، کیسو او داستانونو لوستل د انسان فکري ځواك غښتلی کوي. د دیني او مذهبي کتابونو لوستل او مطالعه سړی له دیني موضوعاتو سره اشنا کوي. د رادیو او تلویزیون د روزنیزو او علمي خپرونو اورېدل او لیدل سړی په فکري لحاظ بډایوي. د تفریحي فلمونو ننداره د سړي دماغ پیاوړی کوي او ستړیا یې له منځه وړي.

د مطالعې د هر اړخېزو ګټو په پام کې نیولو سره باید موږ خپل وخت وزګار تېر نه کړو. تل مو کتاب په لاس کې وي. هرځای چې وي، ددې وخت لرو چې کتاب ولولو، د خپل شاوخوا په هکله فکر وکړو او د هر څېز په باره کې له ځان څخه پوښتنې وکړو. وخت لکه سره زر دی اوهیڅوك سره زر وړیا له لاسه نه ورکوي. مطالعه ټاکلی ځای او وخت نه لري. په هر وخت او هرځای کې کولی شو، یو څه شی ولولو. که سرویس ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

سترګې په لار واوسو، که په موټر کې واوسو، که په کور کې واوسو یا بل هر ځای، د مطالعې لپاره وخت او فرصت لرو، باید له لاسه یې ورنه کړو. یوازې هغه مهال چې له انسان سره پاتې کېږي، هغه د مطالعې مهال دی او بس.

مطالعه او لوست هم د ژوند د مهمو موضوعګانو په څېر ټینګ هوډ او عزم ته اړتیا لري. د دې کار لپاره باید خپل کارونه ښه پلان کړو او مطالعې ته زیات وخت ورکړو. دا یو حقیقت دی، موږ هغه کارونه ښه سرته رسولای شو چې مینه ورسره ولرو.

په لوست او مطالعې کې باید خپل حواس په کار واچوو. په تیره بیا غوږ او سترګې د موضوعګانو په درک کې ځانګړې ارزښت لري. د اورېدو له لارې کولای شو د لوست مفهوم پیدا کړو. ښه به دا وي چې د فورمولونو او لغاتو د یادولو پر ځای د هغوی شکل او بڼې حافظې ته وسپارو او محتوا یې په یاد کړو.

د متن لنډیز:

مطالعه د انسان ذهن پیاوړی کوي. هغسې چې ورزش بدن پیاوړی کوي، هغه شان مطالعه د انسان ذهن او فکر پیاوړی کوي. هرکتاب، مجله یا د لوستلو بل کوم څیز چې په هرځای او هر وخت کې په لاس راغلل، باید ویې لولو. وایي، هر کتاب په یو وار لوستلو ارزي. د ژوند ټولې علمي اړتیاوې په درسي کتابونو کې نشته. دا کتابونه تاسو ته د زده کړې لارې چارې درښیي او همدغه لارې دي چې تاسې پرې خپله پوهه له نورو کتابونو څخه تر لاسه کوئ. باید تل مطالعه وکړو او یوه شېبه هم بېکاره تېره نه کړو. درسي کتابونه لکه د څراغ په څېر دي او موږ ته نور ګټور کتابونه ښیي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې د لاندې پوښتنو تشریحي ځوابونه ووايي:

- ایا د مطالعې لپاره ټاکلی وخت او ځای شته؟ بیان يې کړئ
- ایا له مطالعې پرته انسان خپله پوهه پراخولی شي؟ څنګه؟ بیان يې کړئ.

۲ـ د لاندې جملو خالي ځایونه په مناسبو کلمو پر پنسل ډك کړئ:

- مطالعه یو مهارت او .... ده.
- .... د انسان فکر او ذهن پیاوړی کړي.
- هر کتاب یو وار په .... ارزي.

۳ـ پنځه تنه زده کوونکي دې د مطالعې په اړه دوې، دوې دقیقې خبرې وکړي او نور زده کوونکي دې ترینه د موضوع په اړه پوښتنې وکړي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په خپل کورکې د مطالعې لپاره د کور د غړو په مرسته یو کتاب یا مجله یا کومه ورځپاڼه وټاکي او په بله ورځ دې نورو زده کوونکو ته د هغه د مطالعې دګټو په اړه خبرې وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نولسم لوست

د يووالي ګټه

■ تاسې د يو والي په خوند پوهيږئ؟

د يو والي او اتفاق په اړه مو په تېرو ټولګيو کې يادونه کړې ده. دلته په لنډ ډول يوه کيسه چې پکې په عملي ډول د يو والي خوند نغښتی دی، لولو. يو والی له کورنۍ نه نيولې تر يو هېواده ډېر ضروري دی. څنګه چې يوه وړه کورنۍ د بې اتفاقۍ له کبله خرابېږي همدارنګه يو هېواد هم د خپلو وګړو له بې اتفاقۍ څخه ډېر زيان مومي.

■ تاسو د يو والي د ارزښت په اړه څه معلومات لرئ؟

■ د يو والي ګټه څه ده؟

وايي، يوه ورځ د کوترو يو سېل راغی او په يوې کروندې کې کښېناستې. هلته د غنمو دانې پرتې وې. يوې کوترې ولېدلې، ورو الوته، دانو ته کښېناسته او په ټولو يې پيل وکړ. نورې کوترې هم ورپسې ورغلې او په دانو ټولو لګيا شوې. کله چې په دانو مړې شوې، د الوتلو تکل يې وکړ. څو کوترې په دام کې نښتې وې، وانه الوتلای شوې. هرې يوې شتنکې وهلې چې ځان خلاص کړي، خو څه يې لاس ته رانغلل.

په دوی کې يوه هوښياره کوتره وه، ويې ويل: ((هغه وخت چې موږ دا خوندورې دانې لېدلې وې، بايد فکر مو کړی وای چې دا دانې چا او د څه لپاره اچولې دي. که مو فکر کړی وای په دې کړاو به اخته شوي نه وو. اوس هم بايد يو فکر وکړو، کېدای شي ځانونه خلاص کړو. لږه دمه وکړئ، کله چې ما وويل نو ټولې په يو دم له ځايه پورته شئ.))

ښکاري چې لږ څه وړاندې ناست و، ويې ليدل چې کوترې په دام کې نښتې دي، ورمنډه يې کړه. په دې وخت کې هغې هوښيارې کوترې د پورته کېدو امر وکړ. ټولې يو دم له ځمکې پورته شوې. دام يې له ځان سره په هوا کړ او لاړې.

ښکاري چې دا حال وليد د کوترو په لور يې ورمنډه کړه. لږه شېبه وروسته يې کوترې له سترګو پنا شوې. د ښکاري تمه پرې شوه او سترې ستومانه راستون شو.

د متن لنډيز:

کوترې وږې وې. د دانو خوړلو لپاره په يوې کروندې کې کښېناستې. په دانو خوړلو يې پيل وکړ. خبرې نه وې چې ښکاري ورته دام ايښی و. دانې يې ټولې کړې، مړې شوې، غوښتل يې چې والوزي. يو څو کوترې والوتې، خو نورې په دام کې نښتې وې. په پاتې شوو کوترو کې يوه هوښياره کوتره وه. يوه لاره يې وسنجوله. ټولو ورسره ومنله. په يو غږ والوتې. دام يې له ځان سره په هوا او ځانونه يې د ښکاري له منګولو څخه وژغورل. دا د يووالي او اتفاق برکت و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څرګندونه

سېل: د مرغیو، کوترو یا نورو الوتونکو لویې ډلې ته سېل وایي چې په هوا کې له یو ځای څخه بل ځای ته ځي.

شتنکې: د لاس او پښو وهلو حالت ته شتنکې ویل کیږي.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووایي:

- کوترې ولې کروندې ته راکښته شوې؟
- هلته یې اېښودل شوی دام ولې نه و لیدلی؟
- له دانو خوړلو وروسته یې څه وکړل؟
- ستاسو په اند له اسارت څخه د یو راوتلي ازاد ولس د برې راز په څه شي کې نغښتی دی؟
- ځنګه کولای شو یو موټی او پرمختللی هېواد ولرو؟

۲ـ د لاندې هرې پوښتنې لپاره درې، درې ځوابونه درکړل شوي. تاسو یې تر ټولو سم ځواب په نښه کړئ:

- کوترې چېرته کښېناستې؟

الف: په باغ کې

ب: د ونو په ځنګل کې

ج: په کروندې کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

- کوترې ولې وانه الوتلې؟

الف: ټولې ترلې وې.

ب: په دام کې نښتې وې.

ج: ښکاري نیولې وې.

- کوترې د څه شي په برکت د ښکاري له لاسه ووتې؟

الف: د ډېر مرښت په برکت

ب: د الوتلو په برکت

ج: د یووالي او اتفاق په برکت

۳_ د زده کوونکو یوه ډله دې په پورته متن کې عام نومونه پیدا او ودې لیکي. بله ډله دې په پورته متن کې د (ی) ډولونه په ګوته کړي. دواړه ډلې دې له ټولو زده کوونکو سره په خپلو لاس ته راوړنو خبرې وکړي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په خپل کلي، کور او ښار کې د اتفاق او یووالي کومه کیسه سبا ته په ټولګي کې واوروي. ښه به وي که په دې اړه په خپل کور کې له مور او پلار او خپلوانو څخه پوښتنې وکړي.

له یوه لاسه ټک نه خېژي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شلم لوست

د سبو ګټې: ورځنۍ اړتیا

■ تاسو کوم ډول سابه زیات خورئ؟

سابه د انسان د بدن د پیاوړتیا لپاره ډېر ارزښت لري. په سبو کې داسې ویټامینونه او معدني مالګې شته چې په نورو خوړو او ان په میوو کې نشته. ددې لپاره چې بدن مو له هر راز موادو څخه برخمن شي، باید په خپلو ورځنیو خوړو کې هرومرو سابه ولرو. هغه کورنۍ چې له سبو څخه ډېره ګټه اخلي، د هغو کورنیو په پرتله د ښې روغتیا خاوندې وي چې له سبو څخه هغومره ګټه نه اخلي.

■ تاسو د سبو ګټې پېژنئ؟

■ له سبو خوړلو پرته د انسان بدن په بشپړ ډول وده کولای شي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسانان، ځاروي، الوتونکي او په پای کې ټول ژوندي موجودات د خپل پاینښت او ودې لپاره اوبو او خوړو ته اړتیا لري. ځاروي او الوتونکي هغه شی خوري چې ویې مومي. انسانان بیا هغه شیان خوري چې د بدن د ودې او سلامتیا لپاره یې ګټور وي.

د انسان بدن د وینې، هډوکو، غړو، غوښې، پوستکي او نورو د ودې او لویېدو لپاره ځانګړو موادو او خوړو ته اړ دی. د بېلګې په توګه پروتین،کاربوهایدریت، شحم، منرالونه، ویټامینونه او نور هر یو په خپل وار د انسان د بدن په ودې، غښتلتوب، ذهني پراختیا، د هډوکو په جوړښت او نورو کې ستره برخه لري. دا مواد ټول د خوړو په یو جزء کې نشته. باید د هغوی د ترلاسه کولو لپاره بېلا بېل خواړه وخوړل شي. د بېلګې په توګه پروتین په غوښه، شېدو اوهګیو او غلو دانو، لکه لوبیا او نورو کې شته. په خوړو کې د کاربوهایدریت شتون د بدن د تودوخې او ځواك د راپیدا کېدو لامل کېږي. ټول خواړه بدن ته طاقت ورکوي، خو د ځینو شیانو خوړل د بدن طاقت ډېر زیاتوي.

کاربوهایدریت لوږه ډېر ژر پای ته رسوي. کاربوهایدریت په جوارو، وریجو، دال، کچالو، چوغندرو، ګنیو، کېلو، منو اونورو کې په زیاته اندازه پیداکیږي. هغه خواړه چې کلسیم لري، د هډوکو په جوړولو کې مرسته کوي. دې ډول توکو ته معدني توکي وایي. همدا راز ویټامینونه د بدن د غړو په ودې او د بدن د عمومي موازنې په ساتلو کې زیات ارزښت لري. ویټامینونه په مېوو او سبو کې پیدا کېږي.

سابه زیاتره داسې توکي لري چې د بدن د ودې او پراختیا لپاره تر ټولو نورو خوړو ګټور او بډای دي. د بېلګې په توګه په سبو کې ډېر معدني مواد شته. همدا راز هغه مواد چې په ټیپرو، کاهو، کدو او ګازرو کې شته، د خوړو په نورو توکو کې نه موندل کېږي. له دې امله هر راز خواړه باید هرومرو په خپل وخت او موسم کې وخوړل شي.

که پام مو کړی وي، د کلو او بانډو اوسیدونکي تر ښاري اوسیدونکو زیات روغمن او په پرتلیز ډول د اوږده عمر خاوندان وي. ددې لامل دا دی چې هغوی زیاتره سابه خوري.

ځینې سابه اومه خوړل کیږي، خو ځینې نور یې بیا پخولو ته اړتیا لري. د سبو اوبه باید د پخولو پر مهال تویې نه شي، ځکه کېدای شي ټول ګټور توکي یې له منځه لاړ شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خام سابه باید تر خوړلو د مخه ښه پاك شي، د پتاسو په محلول کې پرېمنځل شي او یا لږ تر لږه د لس، پنځلسو دقیقو لپاره په مالګینو پاکو اوبو کې واچول شي. ګندنه، دنیا، پیاز او نور چې خام خوړل کیږي، باید هیڅکله ناپاکه ونه خوړل شي. د امکان تر حده پورې باید پر دسترخوان د نورو خوړو ترڅنګ د سبو یو ډول موجود وي چې په نورو خوړو کې له شتو توکو سره یوځای د بدن د اړتیا وړ توکي پوره کړي.

ځینې سابه د خپل ارزښت له مخې په خپل موسم کې وچېږي او بیا په هغه موسم کې خوړل کېږي چې نه پیداکېږي. په دې سبو کې شوتل، شپیشته، بینډی، د بادرنګو پوستکي، پیاز او رومي بانجان (باټینګر) راځي.

د متن لنډیز:

په سبوکې ډېرې ګټې پرتې دي. سابه بېلابېل ډولونه لري. د معدني موادو له مخې سابه تر نورو خوړو ډېر بډای وي. په هر موسم کې بېلا بېل سابه پیداکیږي. له دې امله هر راز خواړه باید هرومرو په خپل وخت او موسم کې وخوړل شي. همدا راز هغه مواد چې په تېپرو، کاهو، کدو او ګازرو کې شته، د خوړو په نورو توکو کې نه موندل کیږي. هغه سابه چې پخېږي، باید د پخولو پر مهال یې اوبه تویې نه شي. همدا راز هغه سابه باید ښه پرېمینځل شي چې خام خوړل کیږي . په خپلو ورځنیو خوړو کې باید د شونتیا ترکچې پورې هرو مرو سابه ورګډ کړو.

فعالیتونه

۱ــ زده کوونکي دې د لاندې پوښتنو ځواب و وایي:

- موږ ولې سابه خورو ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د سبو نه خوراك د څه شي لامل كيږي؟
- هغه سابه چې خام خوړل كيږي، ولې ډېرو پرېمنځلو ته اړتيا لري؟

۲ــ زده كوونكي دې ځواب و وايي:

- دا سمه ده چې و وايو، دا سابه مې خوښېږي او هغه نه؟
- كه يو څوك په يو موسم كې د هغه موسم سابه ونه خوري، څه تاوان به يې كړى وي؟
- د سبو څو ډولونه پېژنئ؟

۳ــ زده كوونكي دې په درېو ډلو و وېشل شي:

- لومړۍ ډله دې په پورته لوست كې خاص نومونه پيدا او ودې ليكي.
- دويمه ډله دې په پورته لوست كې كارول شوي عام نومونه پيدا او هغه دې وليكي.
- درېمه ډله دې په كلمو كې بېلا بېلې (ی گانې) پيدا او د هرې ډلې كلمې دې په ترتيب سره بېلې بېلې وليكي.

۴ــ زده كوونكي دې د لاندې جملو خالي ځايونه په مناسبو كلمو پر پنسل ډك كړي:

- د .... اوبه بايد د پخولو پر مهال تويې نه شي.
- خام سابه بايد لږ تر لږه د شلو دقيقو لپاره په .... پاكو اوبو كې واچول شي.
- په سبو كې ډېر .... مواد شته.

كورنۍ دنده

زده كوونكي دې د خپلو ميندو په مرسته د سبو د گټو په اړه معلومات راټول او په يو ځو كرښو كې دې وليكي. همدا شان پام دې وكړي چې هغوى زياتره كوم سابه پخوي. خپل معلومات دې سبا ته په ټولگي كې ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو ويشتم لوست

چاپیریال څنګه وساتو؟

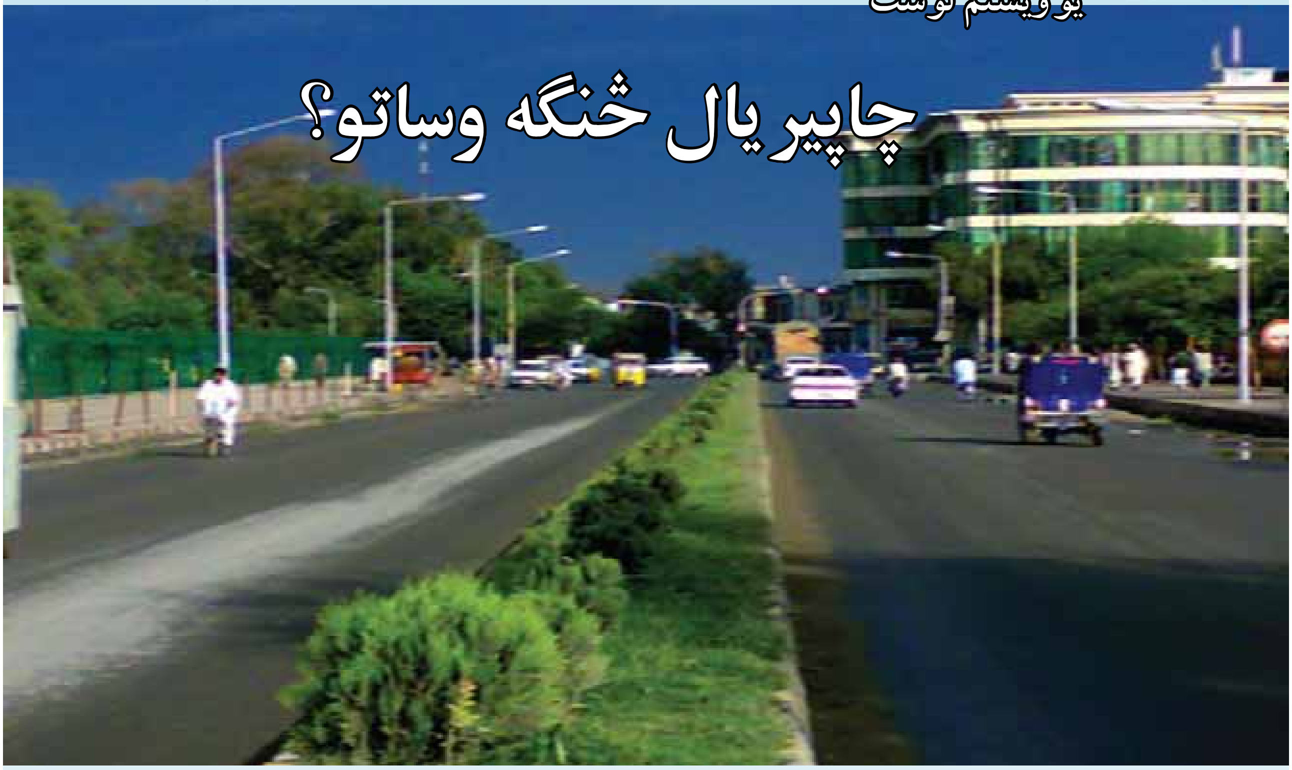

- تاسو چاپېريال پېژنئ؟

زده کوونکي بايد خپل چاپېريال د خپل تاتوبي په توګه وپېژني. د رغنده او سمبال ژوند لپاره دي هغه ته پوره پام وکړي. خپله روغتيا، بدني وده او ښکلا دي په هغه کې وګوري. د هغه په ساتنه کې دي له زړه نه هڅه وکړي. هرڅوك بايد د چاپېريال په پاك ساتنه کې خپله ونډه سرته ورسوي. دا ونه وايي چې په ما يې څه. دا په ما پورې اړه نه لري.

- که چاپېريال پاك ونه ساتل شي، څه به پېښ شي؟
- د چاپېريال د پاك ساتلو دنده د چا پر غاړه ده؟
- چاپېريال څنګه ښکلی کېږي؟

ټول هغه شيان چې زموږ شاوخوا ته پراته دي او يا يې زموږ شاوخوا نيولې ده، چاپېريال بلل کيږي. په ځانګړې معنا چاپېريال د انسان د استوګنې ور توکي، شيان او شاوخوا ځمکه او په هغې کې پراته ټول شيان دي. په عمومي معنا، چاپېريال ټوله هغه سيمه ده چې انسانان پکې اوسيږي. په دې توګه غرونه، سيندونه، ځنګلونه، کرنيزې ځمکې، دښتې د طبيعت او د بشر په لاس راغلي بدلونونه په چاپيريال کې راځي.

په دې ډول يو ته د ژوند يا استوګنې چاپېريال او بل ته عمومي چاپېريال ويل کيږي.

د استوګنې په چاپېريال کې بيا يوه کورنۍ، د هغې ګاونډ او په هغې پورې اړوند شيان شامل دي. موږ په چاپېريال کې ژوند کوو، سا پکې اخلو، د ژوند اړتياوې ترې برابروو او د هغه پاکي او ناپاکي مو پر روغتيا باندې نېغ په نېغه اغېزه لري. له دې امله زموږ د ټولو دنده او ټينګ مسؤوليت دی چې خپل چاپېريال ښکلی کړو، پاك يې وساتو او د يوه ښه او خواره ژوند لپاره يې چمتو کړو. که د کورونو تر څنګ مو د اوبو ويالې بهيږي، بايد له اوبو څخه يې د څښلو او کارولو لپاره سمه ګټه واخلو. خځلې او ناپاکي پکې ونه غورځوو که مېوه لرونکې يا سيوري لرونکې ونې مو شاوخوا ولاړې وي، بايد پالنه يې وکړو او ښاخونه يې پرې نه کړو. د کور خځلې او د خوړو پاتې شونې هرځای ونه غورځوو او په يوه سم ځای کې يې ځای پر ځای او يا يې تر خاورو لاندې کړو. د خپلو کورونو د ټټيو مخې بندې کړو او پرې نه ږدو چې انساني فضله موادکوڅو او لارو ته راووځي. د کورونو تر څنګ داسې شيان ونه سوځوو چې هوا يې خرابه شي. د ولاړو اوبو ډنډونه له منځه يوسو، چې د ډول ډول ناروغيو، په تېره د ملاريا او کالدانې د ماشو د راپيداکېدو او ډېروالي لامل کيږي. په همدې توګه د سيمې د سمسورتيا لپاره د نيالګيو په کرلو او د باغونو، تفريح ځايونو او چمنونو په جوړولو، خپله سيمه لا ښايسته او ښکلې کړو.

ځنګلونه، څرځايونه، کرنيزې ځمکې او سيندونه زموږ د ژوند د پايښت لپاره ډېر ارزښت لري. بايد په ساتنه او څارنه کې يې هر راز هلې ځلې وکړو. د ځمکې د ښوېدو د مخنيوي او ورښت لپاره ځنګلونه ډېر ارزښت لري. د بادونو د مخنيوي او له يوه ځايه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل ځای ته د شگو د لیږدونې د مخنیوي لپاره د ونو او ځنگلونو جوړول ډېر اړین دي.

د متن لنډیز:

زموږ د استوگنې شاوخوا ته چاپېریال وایي. کور، کوڅه، سړك، باغ، ویالې، ونې، ځنگلونه او داسې ډېر نور د چاپېریال برخې دي. په چاپېریال کې موجود شیان د یو نسل مال نه دی، بلکې له هغو څخه باید راتلونکې نسلونه هم گټه واخلي. له دې امله باید دچاپېریال په ساتلو کې ډېرې هلې ځلې وکړو. د سیمې د سمسورتیا لپاره د نیالگیو په کرلو او د باغونو، تفریح ځایونو او چمنونو په جوړولو خپله سیمه ښایسته او ښکلې کړو.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې لاندې جملې سمې کړي:

- د چاپېریال استوگنې زموږ شاوخوا ته وایي.
- ښکلې لا ښایسته خپله او سیمه کړو.
- ښکلی ځنگه چاپېریال کېږي؟

۲ـ زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووایي:

- چاپېریال څه شي ته وایي؟
- په چاپېریال کې کوم شیان راځي؟
- چاپېریال د یو نسل مال دی، که د ډېرو؟ څرگنده یې کړئ.

۳ـ زده کوونکي دې یو په یو په متن کې راغلې نوې لغتونه د کتاب د پای له پاڼو څخه معنا او په جملو کې دې یې وکاروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ـ د لاندې عبارتونو په مرسته نوې جملې جوړې کړئ.

دکلو او باڼدو طبيعت

پاکي او رڼې اوبه

شنې او سمسورې ونې

۵ـ دوه شعرونه يا داسې ښکلې ادبي جملې وليکئ چې په يو کې د لمر او په بل کې يې د اوبو په هکله خبرې شوې وي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د خپل استوګنې د چاپېريال د لا ښکلا او ښايست لپاره د خپلې خوښې يوه طرحه جوړه او په بله ورځ دې پرې د نورو زده کوونکو په وړاندې خبرې وکړي.

زده کوونکي دې لاندې جدول په کتابچه کې وليکي، د چاپېريال کلمه پيدا او په خپله خوښه دې رنګه کړي.

ا	ج	k	k	د	ر
چ	ب	k	k	و	ل
ا	پ	ی	ر	ي	ا
ط	ع	ب	ل	ن	ط
خ	ا	س	م	و	ع

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه اوگرامر

- ژبه څه شی ده؟

انسانان د ژوند له هماغه لومړي پیل څخه د یو بل د پوهولو راپوهولو لپاره ژبې ته اړ وو. هغوی اړ وو چې خپل فکر یو بل ته انتقال کړي او د بل په فکر باندې ځانونه وپوهوي. ځکه یوازې د لاس او سر په اشارو د انسان فکر په بشپړ ډول بل چاته نه رسیږي. له دې امله ژبه د خپل ارزښت له مخې د انسان په ژوند کې خورا مهم رول لري. ژبه ده چې انسان پرې خپل فکر او نظر بیانوي. خپل مطلب اوغوښتنې یو بل ته وایي او همدا شان د نورو په غوښتنو پوهیږي. ژبه انسانان له ځارویو څخه بېلوي.

- که ژبه نه وای څه به پېښې شوي وای؟
- له ژبې پرته انسان اوسني پرمختګ ته رسېدای شو؟

د هغو کلمو او خبرو ټولګې ته ژبه ویل کیږي چې یو څوک یې بل ته د خپل فکر د بیان لپاره کاروي. په دې کې ټولې نښې او اشارې هم راځي چې د یو مطلب د افادې لپاره کارول کیږي.

ژبپوهان ژبه د خبرو او اشارو داسې یوه لړۍ بولي چې د یوې ټولنې وګړي یې یو له بله د پوهولو او راپوهولو لپاره کاروي او یو بل ته یې اوروي. په دې توګه ژبه د انسانانو ترمنځ د پوهولو راپوهولو یوه اله او وسیله ګرځي. وینا او خبرې کول د افکارو د څرګندولو ډېره ښه وسیله ده او له دې امله انسانان پر نورو حیواناتو امتیاز لري.

ټولې قاعدې او قوانین چې د یوې ژبې د سم ویلو او سم لیکلو په اړه خبرې کوي، د ژبې ګرامر ورته ویل کیږي.

ګرامر د یوې ژبې جوړښت د ژبې د خپلو ځانګړنو په رڼا کې څېړي. هره ژبه ځانته ګرامري قوانین او لارې چارې لري، نو ځکه د ژبې د ګرامر په لیکنه کې خپله د هماغه ژبې قواعد او اساسات غوره ګڼل کېږي.

معرفة الافغاني یو درسي ګرامر دی. پیرمحمد کاکړ دغه ګرامر په احمد شاهي دور کې لیکلی دی. پیر محمد کاکړ د پښتنو له لومړنیو لیکوالانو څخه دی چې د پښتو ژبې د لغاتو او کلمو د ټولولو فکر یې وکړ او د ژبې ابتدایي ګرامري بنې یې سره راغونډې کړې او د یوې کوچنۍ رسالې په ډول یې ولیکلې چې د ((معرفة الافغاني)) په نامه یادیږي.

پیر محمد کاکړ د احمد شاه بابا د زوی شهزاده سلېمان او د کورنۍ د نورو غړو استاد و. د معرفة الافغاني په نامه د پښتو ژبې دغه لومړنی ګرامر یې د هغه لپاره ولیکه.

پیر محمد کاکړ د خپل وخت لوی عالم او د پښتو ژبې مشهور شاعر و چې د پښتو اشعارو دیوان یې چاپ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز

ژبه د انسانانو ترمنځ د پوهولو راپوهولو وسیله ده. انسانان خپل فکر د ژبې په واسطه بیانوي. ژبه چې د انسان فکر بیانوي، له یو لړ غږونو، نښو او اشارو څخه جوړه شوې. د بېلګې په توګه د مېز نوم درواخلئ. کله چې د مېز کلمه واورېدل شي، سمدستي ستاسو ذهن ته د مېز انځور ودرېږي. د مېز کلمه د مېز له جوړېدو دمخه نه وه، بلکې کله چې مېز جوړ شو، خلکو ورته د مېز نوم ورکړ او ټولو ومانه.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې ځوابونه ووايي:

- ستاسو په اند ژبه د انسانانو تر منځ په پوهولو راپوهولو کې څومره ارزښت لري؟

- که ژبه نه وای انسانان به له کومو ستونزو سره مخامخ وو؟

۲ـ د لاندې جملو په خالي ځایونو کې اړوندې کلمې پر پنسل ولیکئ:

- هره .... ځانته ګرامري قوانین او لارې چارې لري.
- .... یو درسي ګرامر دی.
- وینا او خبرې کول د .... د څرګندولو ډېره ښه وسیله ده.

۳ـ لاندې هرې پوښتنې ته درې ځوابونه ورکړل شوي، تاسو ترټولو سم ځواب په نښه کړئ:

انسانان له هماغه لومړي پیل څخه څه شي ته اړ وو؟

- له ختو جوړو شوو کورونو ته؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- لاس ګاډو او ښاروېو ته؟
- پوهولو راپوهولو ته؟

ګرامر د یوې ژبې څه شی تر کتنې لاندې نیسي؟

- د یوې ژبې د جوړښت سیستم،
- د یوې ژبې د ویلو او اورولو ښکلاوې ښکارولو ځانګړنې،
- د یوې ژبې د نوو کلمو شمېره.

انسان خپل ذهني انځور په څه شي بیانوي؟

- د ګوتو په اشارو،
- په ژبې او بیان،
- په سمو اورېدلو.

۴ـ زده کوونکي دې په درېو ډلو وویشل شي:

- لومړۍ ډله دې په پورته لوست کې خاص نومونه پیدا او ودې یې لیکي.
- دویمه ډله دې په پورته لوست کې کارول شوي عام نومونه پیدا او ودې یې لیکي.
- درېمه ډله دې په کلمو کې بېلا بېلې (ی ګانې) پیدا او د هرې ډلې کلمې دې په ترتیب سره بېلې بېلې ولیکي.

کورنۍ دنده

که د چا یوه ژبه زده او د چا له یوې ژبې څخه ډېرې زده وي، د دوی ترمنځ توپیر څه دی. زده کوونکي دې په خپلو کتابچو کې په دې اړه خو کرښې په کور کې ولیکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درویشتم لوست

د نشې زیانونه

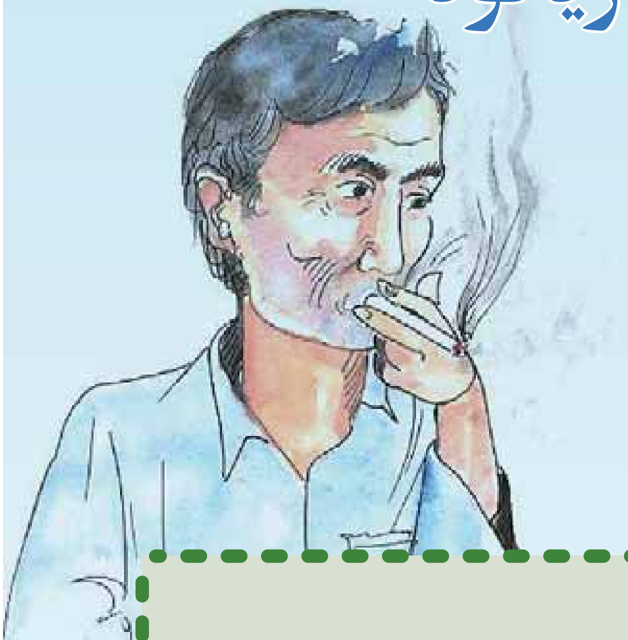

■ نشه پر ژوند څه اغېز کوي؟

نشه یو تباه کوونکی عمل دی. نشه چې په هر نامه وي او هرڅومره لږه او ساده وي، خو پای یې خورا ناوړه دی. که یو ځلې څوك په نشه اخته شو، بیا نو په ډېر کړاو ترې سړی خلاصېدای شي. زیاتره ځوانان په بېلابېلو پلمو په نشې روږدي کېږي. کله ورته په پیل کې نشه یو عادي او د لوبو کار بریښي. کله د میندو او پلرونو ترمنځ چال چلن سم نه وي او په دې توگه یو ځوان نشې ته مخه کوي. کله هم د یوې کورنۍ اقتصادي کچه کمزورې وي. داسې ډېر نور لاملونه شته چې په نشې باندې د روږدي کېدو سبب کېږي.

■ ستاسو په اند به د یو نشه یي ځوان ژوند څنگه وي؟

■ څنگه کولای شئ په خپل چم اوگاونډ کې په نشې باندې د ځوانانو د اخته کېدو مخه ونیسئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

نشه يي توکي هغه دي چې کارونه يې د مرکزي اعصابو د نظام دګډوډۍ او د روږديوالي، لټۍ او ګنګستيا لامل کيږي.

نشه يي توکي هم په طبيعي او هم په مصنوعي توګه پيدا کيږي، لکه اپين چې د کوکنارو له بوټي څخه لاس ته راځي او هم په مصنوعي او کيمياوي توګه په لابراتوارونو کې جوړيږي، لکه هيروين، مورفين، کوکاين، کودين او داسې نور. په نشه يي توکو کې ځينې يې طبي ارزښت لري او د ځينو درملو په جوړونه کې په لږه کچه ترې کار اخيستل کيږي. هغه درمل چې په جوړښت کې يې نشه يي توکي کارول کيږي. که په لوړه کچه استعمال شي او يا د ډاکتر له اجازې پرته ترې ګټه واخيستل شي خورا زيات زيانونه را منځ ته کوي.

د نشه يي توکو استعمال او کارول خصوصاً د پيچکارۍ له لارې د انسان روغتيا ته ډير زيانمن او خطرناك دي. پر ځينو روغتيايي زيانونو سربيره په بېلا بېلو سرطانونو، زيږي او ځينو نورو ناروغيو انسان اخته کوي. د يو شمېر اقتصادي او ټولنيزو ستونزو لکه قتل، غلا، بيوزلي، ناوړه اخلاقو او د بشري پانګو د تباهۍ لامل هم ګرځي.

د اسلام پاك دين نشه يي توکي ناروا ګڼي ځکه چې د انسان روغتيا ته خورا زيات زيانونه لري او انساني ټولنه له تباهۍ سره مخامخ کوي. هغه کسان چې د دغو توکو په قاچاق لاس پورې کوي د انسانيت دښمنان بلل کيږي.

هغه کسان چې نشه يي توکي کاروي او ددغو توکو استعمال يې ورځنۍ عادت ګرځيدلی دی، د معتاد په نامه يادېږي. زموږ په ګران هيواد افغانستان کې هم له بده مرغه د ۱۸ _ ۳۰ کلونو ترمنځ يو شمېر ډېر روږدي ځوانان شته، چې عام وګړي يې د پوډري (هيرويني) په نامه يادوي.

روږدي کسان په کورنۍ او ټولنه کې هيڅ قدر او ارزښت نه لري او له ټولنې څخه جلا شوي وي. خلك ورته د يو مجرم په سترګه ګوري. ځکه دوی هغه کسان دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د خپل ځان دښمنان او د ټولنې د اوږو بار دي. که چیرې ښه ځیر شو، نو جوته به شي، روږدي کسان هغه ناروغان دي چې له روږدیوالي څخه وړاندې په یو ډول رواني ناروغۍ اخته وو او یا د ژوندانه په اوږدو کې له کورنیو، ټولنیزو یا اقتصادي ستونزو سره لاس و ګریوان وو. دغه ستونزې ددې لامل ګرځیدلې، چې دغه کسان د روږدیوالي په لومو کې را ښکیل شي. دا د ټولنې د وګړو، دولتي او نا دولتي موسساتو دنده ده چې ددغو ستونزو په هکله فکر او عملي ګامونه اوچت کړي. له معتادانو سره هغه مرستې تر سره کړي چې د یو معتاد په درملنه کې اغېزمنې وي. د یو معتاد په درملنه کې مهم او غوره ټکي دادي چې نوموړي ته د یو ناروغ شخص په سترګه وکتل شي، نه د یو مجرم او ګناهګارسړي په سترګه. که چیرې معتاد سړی ونه هڅول شي او ښه سلوک ورسره و نه شي، بې له شکه به هیڅکله هم خپل دغه ناوړه عمل پرې نږدي.

د نشه يي توکو زیانونه:

د نشه يي توکو استعمال خورا زیات ځاني، روحي، ټولنیز، اقتصادي او اخروي زیانونه لري چې موږ یې ځینو زیانونو ته په لاندې ډول ګوته نیسو:

۱) د بدن دفاعي سیستم کمزوری کوي.
۲)د مرکزي اعصابو د سیستم فعالیتونه کمزوري کوي.
۳) د زړه ټکان زیاتوي.
۴) د ستوني او سږو سرطان پیدا کوي.
۵) د باصرې، شامې او ذایقې حسونه کمزوري کوي.
۶) د وینې فشار زیاتوي.
۷) د وینې کلسترول زیاتوي.
۸) د زړه د ناڅاپي دریدلو (سکتې) لامل کیږي.
۹) په معتاد سړي کې لټي او کمزورتیا را منځته کوي.
۱۰) په تنفسي سیستم کې ګډوډي رامنځته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱) روحي ګډوډي، (ستړيا، پرېشاني، ګوښه توب، په ځان باندې نه اعتماد، نهيلي...) راولي.

د متن لنډيز:

نشه يي توکي هغه خطرناك توکي دي چې د ځاني ناروغيو لکه: سرطان، نري رنځ، د زړه درېدل، زيرى او د اقتصادي او ټولنيزو ستونزو، لکه غلا، وژنې، بېوزلى او د بيکارى لامل کيږي. په هغې باندې اموخته کېدل ډېر اسانه دي، خو بيا ترې ځان خلاصول ډېر ستونزمن کار دى. ځوانان او تنکي ځوانان د ټوکو او ساعت تېرى په بهانه په نشه يي توکو باندې پيل کوي، خو کله چې د هغې په لومه کې ونښلي بيا نو پښېماني هيڅ ګټه نه لري. موږ بايد خپل روغ، سالم اوخوښ ژوند په نشو تباه نه کړو.

ځرګندونه

باصره: د ليدلو حس

شامه: د بويولو حس

ذايقه: د څکلو (خوند حس)

کلسترول: په وينه کې د غوړو شتون

فعاليتونه

۱ـ زده کوونکي دې د لاندې پوښتنو ځوابونه ووايي:

- د نشه يي توکو کارونه څه ډول زيانونه منځته راوړي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د نشه یي توکو روحي او ځاني زيانونه کوم دي؟
- په نشه روږدو کسانو ته په ټولنه کې په کومه سترګه کتل کېږي؟
- قاچاق وړونکي چا ته ويل کېږي؟

۲_ زده کوونکي دې:

- متن په پټه ولولي.
- متن ټوټې ټوټې په لوړ غږ ولولي.
- د لوست مفهوم په ساده ژبه ووايي.

۳_ زده کوونکي دې لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروي:

لامل، توکي، له بده مرغه، لومې، دنده، سربېره

۴_ ستاسو په اند په نشه یي توکو باندې د روږدي کېدو لاملونه څه شی دي؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د (نسوارو او چلم په ګډون) د بېلا بېلو نشه یي توکو نومونه او د هغوی زيانونه وليکي او سبا ته دې په ټولګي کې ووايي.

> د خدای ﷻ په یاد د ایمان بنسټ پیاوړی کیږي.
>
> ابوریحان البیروني

(c) ketabton.com: The Digital Library

لطفاً لاندي جدول په کتابچې کې رسم او د اړوندو ګڼو په کلمو يې ډک کړئ.

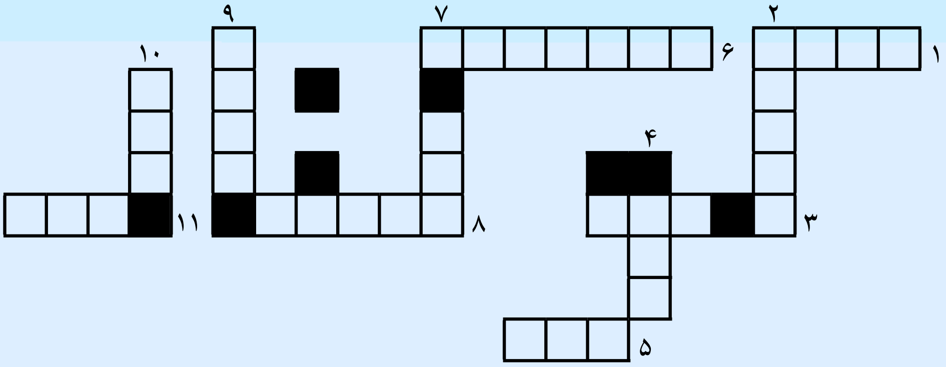

۱ـ د جرم سرته رسوونکی.

۲ـ هغه څوك چې په نشې روږدی شوی وي.

۳ـ نشه کوونکي ته کارول کېږي.

۴ـ د بدن يو غړی چې د نشه يي توکو په ډېرې کارونې له کاره لوېږي.

۵ـ د نشه يي توکو په کارونې يې ژوند دې کچې ته رسيږي.

۶ـ هغه ناروغي چې د نشه يي توکو د کارونې له امله په انسان کې رامنځته کيږي.

۷ـ د نشه يي توکو د ډېرې کارونې له امله رامنځته کيږي.

۸ـ د نشه يي توکو د ډېرې کارونې له امله سړی داسې کيږي.

۹ـ د نشه يي توکو د کارونې له امله سړی دې کار ته لاس اچوي.

۱۰ـ د نشه يي توکو د کارونې موخه ده.

۱۱ـ کله چې په نشې روږدی سړی پيسې ونه لري، دې کار ته لاس اچوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلرويشتم لوست

د ماين خطرونه

د جګړې بدغوني پاتې شونې

■ تاسو ماينونه پېژنئ؟

د افغانستان د دېرش کلنې جګړې په اوږدو کې ببلا بېلې پوځي وسلې کارول شوي، هوايي بمبارۍ شوي، راکټونه ويشتل شوي، ماينونه ايښودل شوي او د دښمن د کمزورۍ کولو او ماتولو لپاره له هر راز وسيلو څخه کار اخيستل شوی دی. د ۱۳۵۷ کال له پيل څخه تر اوسه پورې د ځمکنيو ماينونو بېلابېل ډولونه کرل شوي او په افغاني خاوره کې ازمايل شوي دي. سره له دې چې يو زيات شمېر يې پاك شوي، خو لا ډېر نور يې پاتې دي. که چيرته خلک پام ونه کړي، نو د معيوبيت او مرګ ژوبلې لامل کېږي.

■ ستاسو په سيمې کې ماينونه شته؟

■ د ماينونو له خطر څخه څنګه ځانونه ژغورلای شئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان هغه هېواد دی چې زيات شمېر ماينونه او ناچاودې توکي پکې موجود دي. د اوږدو جګړو په بهير کې د ماينونو پريمانه کارونه د افغانستان د جګړو يوه ډېره ناوړه بېلګه ده. نن (١٣٨٧ ل) د ماينونو او ناچاودو توکو له کبله هره مياشت د قربانيانو شمېره تر پنځوسو زياته وي.

ماينونه په عمومي توګه دوه ډوله دي:

ـ پرسونل ضد ماينونه
ـ د وسايطو ضد ماينونه

ماينونه هغه ځانګړې چاودېدونکي توکي دي چې له لرګيو، اوسپنې او پلاستيک څخه جوړ او دننه يې چاوديدونکي توکي اېښودل شوي دي. دا وسله د پښې يا د لاس په فشار چوي چې د انسان د ژوبلېدو او يا مرګ سبب کېږي. ماينونه بېلا بېلې بڼې او اندازې لري، د بېلګې په توګه د لوبو د شيانو په بڼه، د کوچنيو راديوګانو، د قلم، ساعت او نورو شيانو په بڼه جوړ شوي دي.

زياتره ماينونه د انسان د ټيټي کولو او شل شوټولو په موخه جوړ شوي دي. دا يوه معموله پوځي وسله ده چې په پراخه کچه له لومړۍ نړيوالې جګړې راهيسې د ټولې نړۍ په ټولو جګړو کې کارول شوې ده.

ماينونه د کابل ښار په شاوخوا، ولايتي ښارونو او د هېواد په کليوالو سېمو او کروندو، څرځايونو، غرونو، غونډيو او پوځي چونيو ته څېرمه ځايونو کې ښخ شوي دي.

ناچاودي توکي

هغه مهمات چې د جګړې پر مهال چاودلي نه دي، د ناچاودو توکو په نامه يادېږي. په ناچاودو توکو کې راکټونه، هوايي بمونه، لاسي بمونه، د ټانک او بېلا بېلو ټوپکو ګولۍ او نور ناچاودي شيان راځي. د ناچاودو توکو مخنيوی اسان دی، ځکه هغه زياتره د ځمکې پر سر پراته وي، خو د ماينونو مخنيوی ډېر سخت دی، ځکه سړی نه پوهېږي چې ماين چېرته پټ دی. ماينونه د جګړې له پای ته رسېدو وروسته تر ډېرې مودې پورې پاتې کيږي. داسې هم کېدای شي چې دا ماينونه د هغه چا اولادونه، لمسيان اوکړوسيان ووژني، چې ښخ کړي يې وي.

د هغې ورځې په هيله چې په ګران هېواد افغانستان کې هيڅ ماين او ناچاودي توکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاتې نه شي او خلک په خوندي او ډاډمن زړه خپل کار ته دوام ورکړي.

د متن لنډيز:

په افغانستان کې د اوږدې جګړې له امله ځمکنۍ ماينونه اوناچاودي توکي په پرېمانه توګه پراته دي. غرونه، دښتې، کروندې، څړځايونه، د استوګنې ځايونه، پوځي قشلو ته څېرمه ځايونه او داسې نور له ماينونو او ناچاودو توکو ډک دي. ماينونه او ناچاودي توکي ډېر خطرناک وژونکي او ټپي کوونکي شيان دي. هغوی ته لاس مه وروړئ. موږ بايد نورو ته لارښوونه وکړو چې هغوی هم ناپېژندل شوو شيانو ته لاس ورنه وړي.

فعاليتونه

۱ـ زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووايي:

- ماينونه څه ډول شيان دي؟
- ماينونه او ناچاودي توکي چېرته اېښودل شوي دي؟
- ناچاودي توکي کومو شيانو ته ويل کېږي؟
- ماينونه څو ډوله دي؟ د هر يونوم واخلئ او د کارونې موخه يې بيان کړئ.

۲ـ زده کوونکي دې لاندې پوښتنوته تشريحي ځوابونه ووايي:

- د ماينونو له خطر څخه څنګه ځان ژغورلای شو؟
- که په يو ځای کې مو کوم ماين، ناچاودي توکي يا يونااشنا شی وليد، بايد څه وکړئ؟
- که چېرته د ماين سيمې ته ورننوتئ، څنګه بېرته راستنيږئ؟
- ايا کله مو هم د ماين له خطرونو څخه د خبرتيا په غونډه کې برخه اخيستې ده؟ که هو، نو څه مو زده کړي دي؟

۳_ زده کوونکي دې په بېلا بېلو جملو کې د ماين، ځمکني ماين، د وسايطو ضد ماين، بم، راکټ، سرګلوله، ګولۍ او نوروغندنه وکړي.

۴_ د جګړې زيانونه او د سولې ګټې وليکئ.

۵_ د لاندې کلمو ضد وليکئ:

سوکالي، سوله، خوښي، روغتيا، بندي

۶_ له لاندې درېو درکړ شويو ځوابونو څخه سم ځواب په نښه کړئ:

- ماينونه کله کارول کېږي؟

الف: د سولې پر مهال

ب: د تبليغاتو پر مهال

ج: د جګړې پر مهال

- که ماين يا يو نااشنا شی مو وليد، څه کوئ؟

الف: له ځمکې يې پورته کوئ

ب: په لغته يې وهئ

ج: ګوتې نه وروړئ

- که د ماين سيمې ته ورننوتئ څنګه بېرته راګرځئ؟

الف: د خپلو پښو په پلونو پل ږدو او راستنېږو

ب: بېرته را منډه کوو

ج: همغلته پاتې کېږو

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د کور د غړو په مرسته د ماينونو او ناچاودو توکو په اړه نور معلومات هم ترلاسه کړي. د هغوی د زيانونو په اړه دې پنځه کرښې وليکي او سهار ته دې په ټولګي کې د نورو ترمخه ووايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه ویشتم لوست

شاعر او سپوږمۍ

عبدالرؤف بېنوا د افغانستان له نومیالیو لیکوالو او شاعرانو څخه دی. په ۱۲۹۲هـ . ش. کال په کندهار کې زېږېدلی دی او په ۱۳۶۳هـ . ش. کال کې یې په پردېسۍ کې له نړۍ سترگې پټې کړې دي.

بېنوا په ۱۳۱۸هـ . ش . کال کې د پښتو ټولنې د علمي غړي په توگه په کار پیل او بیا یې تر مړینې پورې د مدیر، رئیس، د ولسي جرگې د غړي، وزیر او سفیر دندې تر سره کړې دي. زیات شمېر منظوم او منثور او څېړنیز اثار یې لیکلي دي.

د پښتو په معاصر شعر کې د استاد بېنوا نوم د پوره ځلا وړ دی. دلته یې د شاعر او سپوږمۍ په نوم یو شعر راوړو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپوږمۍ

د آسمان لويه دنيا کې
ته سپوږمۍ ښکلې زيبا يې
رنګ الوتې ګونه زرده
ته ويشتلې په زړه چاپې
جوړه ماغوندې غمجنه
څوک دې نشته يک تنها يې
خپل ښايست در پورې اور شو
که له ياره بېنوا يې
راته ووايه له مينې
څه در شوي نازنينې؟
لا لمانده سره ښورې
په شپه هر ځای کې ولاړه
محبت يو په زړه سوي
راشه کښېنو سره دواړه
زه به تاته زړګی تش کړم
ته و ماته لاس تر غاړه
غم د مينې به نيمی کړو
په يوازې سر مه ژاړه
ښايسته يې ګلالۍ يې
د آسمان پيغله نجلۍ يې
لکه اوس چې يې پخواهم
د مينو هر ځای مله وې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوار مجنون که پر سارا و
ته هم سمه ورسره وې
د شیرینې حال دې ولید
د فرهاد په غم کې ته وې
چې به راز د مینې خپور و
د هغه مجلس ډیوه وې
مقتولان د عشق لیدل تا
په ورو ورو به پرې ژړل تا
په اوبو کې سره رېږدي
ښایسته دي په تا غرونه
ستا رڼا ته هوسېږي
د رېدي ښکلي ګلونه
د زلمو زړه ته ورتېره
خوښ په تا د نجونو زړونه
ستا په ښو شغلو کې غواړي
مینان خپل امیدونه
وفاداره معشوقه یې
د عاشق د زړه ټوټه یې
د مجروح مین زړګی یې
سپوږمۍ ښکارې وجهان ته
د همزولو له ټولیه
بینوا تللې آسمان ته
چې الفت دې پکې نه لید
شوې په قهر و انسان ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو مخلص دې بیا ونه موند
چې هر څو دې کش کړه ځان ته
ټول بې درده، دردمن نشته
ټول بې واکه، واکمن نشته
***

سپوږمۍ په پښتو شاعرۍ کې ځانګړی ځای لري. په ټولو لرغونو او معاصرو اشعارو په تېره بیا په ولسي ادبیاتو کې، له غزل څخه نیولې بیا تر لنډۍ پورې سپوږمۍ د یوې سمبولیکې وسیلې په توګه خپل خاص ځای او مقام ساتلی دی. شاعر له سپوږمۍ سره خپل غم شریک کړی، د زړه خواله یې ورسره کړې ده، له خپل یوازیوالي یې ورته ګیلې او شکایتونه کړي، خپل زړه یې ورته تش کړی او هغه یې د خپل راز ملګرې ګڼلې ده. یو شمېر شاعرانو سپوږمۍ له خپل یار او معشوقې سره د دیدن او حال شریکولو وسیله ګرځولې ده. په بل ځای کې سپوږمۍ د هجران او بېلتون د شپو ورځو یار او ملګرې شوې او شاعر له هغې سره بنډار کړی دی.

په یو شمېر شعرونو کې سپوږمۍ د تاریخ زړه بلل شوی او خطاب یې ورته کړی، چې تا د دور او زمان هر څه په خپلو سترګو لیدلي او هر څه ستا په لمن کې پراته دي، وګورئ، ارواښاد ګل پاچا الفت څه ښه وايي:

ارمانونه، افسوسونه، حسرتونه
د مینــو، د غمجنــو د خوارانــو
غفلتونــه، لغزشــونه، مکیزونه
د مشــرانو، د مستانو، د خوبانو
چپاوونه، یرغلونه، شورشــونه
د چنګېز، د ســکندر، د پرنګیانو
دې هېواد کې تا لیدلي دغه واره
ته د هر چا په سر باندې یې ولاړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل ځای وايي:

ستا رنا کې پیدا کیږي نور فکرونه
شاعران اخلي له تا څنې الهام
په کتو کې درته وايي پټ رازونه
یا اشنا ته لیږي ستا په لاس سلام
تا سره وینمه بل راز تاثیرونه
ته په هره شپه راوړې نوی پیغام
په تا باندې د اشنا مینه ماتیږي
د دردمنو تسلي دربانديې کیږي

سپوږمۍ د پښتو په ولسي ادبیاتو کې ډېر پراخ ځای لري. بې شمېره لنډۍ موجودې دي چې د سپوږمۍ نوم پکې راغلی دی. مینانو او عاشقانو خپل د زړه راز ورته ویلی او له هغې سره یې خبرې کړې دي. لاندې څو لنډۍ د بېلګې په توګه وګورئ چې د سپوږمۍ په اړه ویلې شوې دي:

سپوږمۍ په ما دې څه احسان دی
زما اشنا د دیواله سیوري ته ځینه
***
سپیني سپوږمۍ حال راته وایه
زما اشنا مجلس له چا سره کوینه
***
که دې زما دیدن یادیږي
سپوږمۍ ته ګوره زه په بام ولاړه یمه
***
سپوږمۍ په منځ د اسمان راغله
بې یاره خوب نشته که ماته نه راځینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

شاعر په خپل خيال کې له سپوږمۍ سره د زړه خواله کوي. د سپوږمۍ يوازېتوب له خپل ځان سره پرتله کوي. بلنه ورکوي چې راځه کينو او زړونه يو بل ته تش کړو. بيا د سپوږمۍ هغه ځانګړنه ښکاره کوي چې تا ډېر څه ليدلي او د هر چا له رازونو خبره يې. په پايله کې وايي چې ستا زړه له دنيا تنګ شو ځکه اسمان ته لاړې. په دنيا کې دې مينه او الفت نه ليده او په انسانانو کې دې اخلاص نه ليده، ځکه خپه شوې او اسمان ته لاړې.

فعاليتونه

۱ـ زده کوونکي دې په وار د شعرونو برخه په لوړ اواز ولولي او هره برخه دې معنا کړي.

۲ـ زده کوونکي دې شعر يو ځل په چوپه خوله ولولي او بيا دې لنډ مفهوم وليکي او پخپلو خبرو کې دې ووايي.

۳ـ زده کوونکي دې لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروي.

۱ـ ګوته ۲ـ لالهاند ۳ـ غرۍ ۴ـ ځلا ۵ـ سپوږمۍ ۶ـ مل

۴ـ زده کوونکي دې وګوري چې په شعر کې کومو کيسو ته اشاره شوې وي، نو د کيسې په اړه دې خبرې وکړي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د سپوږمۍ په اړه يو شعر وليکي او يا دې د سپوږمۍ په اړه پنځه لنډۍ وليکي او بله ورځ دې په ټولګي کې واوروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مشرانو حقونه

- ستاسو مشران څوک دي؟

هره ټولنه ځانته ارزښتونه لري. افغاني ټولنه په دې اړه خورا بډایه ده. کشر او مشر، ځوان او سپین ږیری، ښځه او نارینه ټول په خپلو منځونو کې د راشه درشې او چال چلن لارې او اصول لري. کشران د مشرانو درناوی کوي. په وړاندې یې بې ادبه خبره نه کوي. خبرې او لارښوونې یې مني. مشران هم په خپل وار په کشرانو مینه کوي. خواته یې رانژدې کوي او لورینه پرې کوي. ښځې په ټولو ټولنو، په تېره بیا په افغاني ټولنې کې د زیات درناوي وړ دي.ان په جنګ جګړو کې هغوی د درناوی وړګڼل کیږي او څوک کار پرې نه لري.

- د مشرانو په وړاندې تاسې څرنګه چلن کوئ؟
- د مشرانو چلن ستاسو په وړاندې څنګه دی؟

پر مور، پلار، ورونو، ترونو، ماماګانو سربېره د نورو مشرانو درناوی او عزت هم پر موږ لازم دی. مشران دوه ډوله دي: يو هغه چې په عمر کې له يو چا څخه زيات وي. بل هغه خلك دي، چې د زياتې پوهې او علم خاوندان وي. (لويوالی په عقل دی نه په کال - شتمني په زړه ده نه په مال) ددې دواړو ډلو احترام او درناوی پر کشرانو باندې لازم دی.

د يوې خوشحاله کورنۍ بنسټ يو بل ته پر درناوي او په خپلمنځي پوهاوي ايښی وي. لويان پر کشرانو مينه او شفقت کوي او کشران د لويانو او مشرانو درناوی کوي. خبرو ته يې غوږ نيسي او که کومه ښه لارښوونه ورته وکړي، هغه مني.

زموږ کشران بايد د خپلې ټولنې له دود دستور او فرهنګ سره سم د مشرانو درناوی وکړي، په وړاندې يې په بې ادبۍ او لوړغږ خبرې ونه کړي. په سپکه سترګه ورته ونه ګوري. که سرويس يا بل داسې ځای وي چې يو مشر يا سپين ږيري ته پکې د ناستې ځای نه وي او کشران ناست وي، بايد کشران خپل ځای په ډېر ادب مشرانو ته پرېږدي. کله چې په مخه ورشي، بايد سلام ورکړي او عزت يې وکړي. هغسې چلن ورسره ونه کړی چې د مشرانو له شان او حيثيت سره سمون ونه لري.

مشران د ژوند ډېرې تجربې لري او هغه د چا خبره تر کشرانو يې ډېر کميسونه زاړه کړي او د ژوند ترخې خوږې يې څکلي دي، له دې امله يې بايد خبرې او لارښوونې په ډېره مينه واورېدل شي او عمل پرې وشي.

هغه خلك چې تر تاسې کشران وي، خو د پوهې او علم له مخې پر تاسې زيات وي، نو لازمه ده، چې د پوهې او علم له مخې يې درناوی وکړئ. کولای شئ، په ډېر ادب ورڅخه د هغو مسايلو پوښتنه وکړئ، چې پرې نه پوهيږئ.

له بلې خوا پر کشرانو باندې لورينه او مهرباني د لويانو دنده ده. مشران بايد پر کشرانو لاس تېر کړي، پيرزوينه پرې وکړي، ويې نازوي او که چېرې کومه تېروتنه او غلطي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترې وشي، بايد ويې ښنې او سمه لاربښوونه ورته وکړي. د همځولو او نورو ملګرو تر مخه يې سپك نه کړي. تل يې وهڅوي او شخصيت ته يې وده ورکړي.

د مشرانو درناوی او په کشرانو مهرباني او شفقت زموږ اسلامي دنده هم ده. د ټولنې د ښې ودې، پراختيا او د چارو د ښه سمون لپاره پر دې کار زيات ټينګار شوی دی.

که موږ وغواړو چې په سپين ږيرتوب کې مو درناوی وشي، بايد له اوسه د لويانو درناوی وکړو. بې ادبه انسان د وچې ونې په څېر دی. وچه ونه، نه سيوری لري او نه ميوه کوي، يوازې د وهلو او سيځلو کار ترې اخيستل کيږي.

د متن لنډيز:

ټولنه له افرادو څخه جوړه شوې ده. دا افراد پر يو بل حقونه لري. مشر په کشر، کشر په مشر، ځوان په زوړ او زوړ په ځوان. همدا رنګه ښځې په نارينه وو زيات حقونه لري. کشران بايد تل د مشرانو عزت اودرناوی وکړي. مشران بايد پر کشرانو باندې پيرزوينه او مهرباني وکړي. ويې روزي، ويې پالي او ذهني اوبدني ودې ته يې پاملرنه وکړي. دا د ټولنې نظام دی. نظام په همدغو ستنو ولاړ دی. بايد ټينګ يې وساتو.

فعاليتونه

١ زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووايي:

- کشران پر مشرانو څه حقونه لري؟
- ولې بايد پر کشرانو مينه او شفقت ولرو ؟
- داسمه ده چې وايي: ((درناوی بايد له کور څخه پيل، په ښوونځي کې تمرين او

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولنې کې عملي شي)) وبې څېړئ.

- ستاسو په اند د يوې ښې او خوشحاله کورنۍ ځانګړتياوې کومې دي؟

۲_ د لاندې جملو خالي ځايونه په مناسبو کلمو ډک کړئ:

- هره ټولنه ځانته ....لري.
- مشران بايد .... خواته نژدې او لوربنه پرې وکړي.
- د .... احترام او درناوی پر کشرانو باندې لازم دی.

۳_ زده کوونکي دې په څلورو ډلو وويشل شي:

- لومړۍ ډله دې په پورته لوست کې خاص نومونه پيدا او ودې ليکي.
- دويمه ډله دې په پورته لوست کې کارول شوي عام نومونه پيدا او ودې ليکي.
- درېمه ډله دې په کلمو کې بېلا بېلې (ی ګانې) پيدا او د هرې ډلې کلمې دې په ترتيب سره بېلې بېلې وليکي.
- څلورمه ډله دې په متن کې متضادې کلمې ولټوي او ودې ليکي.

کورنۍ دنده

- زده کوونکي دې په خپلو کورونوکې د مشرانو د حقونو په هکله له خپلو ميندو اوپلرونو سره خبرې وکړي. د هغوی نظريات دې وليکي او سبا ته دې په ټولګي کې و وايي.
- زده کوونکي دې مور، پلار يا بل کوم مشر ته ليک وليکي.

پر ماشومانو مينه او د لويانو درناوی وکړئ.

حضرت علي کرم الله وجهه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ویشتم لوست

ستاینوم (صفت) او ډولونه یې

- ستاسو په اند ښه هلك او سره منه څرنګه عبارتونه دي؟

په تېرو لوستونو کې مو د (ی) بېلابېلې بڼې او د کلمو ډولونه ولوستل. دلته د صفت او د هغه د ځانګړتیاوو په اړه خبرې کوو.

- ایا پخوا مو د صفت په اړه څه اورېدلي دي؟
- ستاسو په اند صفت څه معنا لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندې جملې ولولئ او هغو کلمو ته پام وکړئ چې کرښه ورلاندې ایستل شوې ده:

- زه روغ رمټ يم.
- زموږ ملي پوځ خورا غښتلی دی.
- زه خوشحال کمزوری نه يم چې به ډار کړم.
- خدايه څه ښول هغه ښکلي، ښکلي خلك؟
- تور تېل په توره تېږه تول توی شول.

په پورته جملو کې روغ، غښتلی، کمزوری، ښکلي، تور او توره هغه کلمې دي چې د يو چا، يو شي او يا يو نوم څرنګوالی ښيي.

ويلی شو ستاينوم هغه کلمه ده چې په خپلواك ډول نوم نه وي، خو د يو نوم حالت، څرنګوالی، څومره والی او اندازه ښيي.

پوښتنه

اصلي ستاينوم:

لاندې جملو ته وګورئ او هغو کلمو ته پام وکړئ چې کرښه ورلاندې ایستل شوې ده:

- ښه سړی د هرچا خوښېږي.
- توره تخته د تدريس جزء دی.
- په اوړي کې سپين کالي اغوندئ.

وګورئ، ښه، توره او سپين کلمې چې اصلي ستاينومونه دي، د سړي، تختې او کاليو حالت څرګندوي. په دې توګه اصلي ستاينوم هغه ستاينوم ته وايي چې د يو نوم اړوند حالت څرګند کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلي ستاینوم دوه ډوله دی. یو ته یې ساده او بل ته مرکب وایي.
ددې ډولونو بېلګې په لاندې جملو کې وګورئ:

- لوخ له اوبونه ډاربږي.
- ولس په خپله ژبه ژوندی دی.
- تیټ مې مه بوله غورځنګ راباندې مه کړه.
- اتل په ونه لنډ او په تنه پلن دی.

او

- تورپالی په خپلې تورې وياړي.
- تر ناپوه دوست هوښیار دښمن ښه دی.
- پوهیالی د پوهنتون د استادانو علمي رتبه ده.

که پورته جملو ته پام وکړئ، نو څرګنده به شي چې لوخ، ژوندی، تیټ، لنډ، پلن ساده کلمې دي چې د ولس، انسان او اتل څرنګوالی ښیي. په دې ډول ویلای شو چې ساده ستاینوم یوه کلمه وي، یعنې مفرده کلمه وي.

تورپالی، ناپوه او پوهیالی مرکبې کلمې دي، یعنې تورپالی له (تورې) او (پالي)، ناپوه له (نا) او (پوه) او پوهیالی له (پوه) او (یالي) څخه جوړې شوې دي. په دې ډول مرکب هغه صفت دی، چې له دوو او یا زیاتو توکو څخه جوړ شوی وي.

پوښتنه

زده کوونکي دې د ساده او مرکبو صفتونو بېلګې وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرتله ییز یا مقایسي ستاینوم:

پرتله ییز ستاینوم په دو و ډولونو تر سره کیږي.

الف: د (ډېر) په ملګرتیا، لکه:

۱_ دا قلم ترهغه قلم ډېر ښکلی دی.

۲_ احمد تر ما ډېر هوښیار دی.

ب: د (خورا یا لا) په ملګرتیا، لکه:

۳_ دا قلم ترهغه خورا ښکلی دی.

۴_ زما ورور ترما لا هوښیار دی.

د صفت او موصوف ګرداني سمون (مطابقت)

په پښتوژبه کې صفت له موصوف سره د جنس (نارینه، ښځینه)، شمېر او حالت له پلوه ګردانیږي.

صفت له موصوف سره په عمومي توګه په لاندې درېو ډلګیو وېشل کیږي:

الف: هغه صفتونه چې له خپل موصوف سره د نارینه جنس د شمېر له مخې سمون نه لري، خو د ښځینه جنس له موصوف سره پوره سمون لري، لکه په لاندې بېلګو کې:

نارینه		ښځینه	
مفرد	جمع	مفرد	جمع
شین ختکی	شنه ختکي	شنه هندوانه	شنې هندوانې
ښکلی کتاب	ښکلي کتابونه	ښکلې کتابچه	ښکلې کتابچې
ښه هلك	ښه هلکان	ښه نجلۍ	ښې نجونې

ب: هغه ډله ستاینومونه چې د نارینه جنس او ښځینه جنس د شمېر له مخې له خپل موصوف سره پوره سمون نښیي، لکه په لاندې بېلګو کې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

نارینه		ښځینه	
مفرد	جمع	مفرد	جمع
شین بڼ	شنه بڼونه	شنه لمنه	شني لمني
ترېو انار	تروه انار	خوږه منه	خوږې منې
پوخ ختکی	پاخه ختکي	اومه هندوانه	اومې هندوانې

د متن لنډیز:

په پښتو کې ستاینوم د یو نوم یا شي ځرنګوالی او څومره والی څرګندوي. ساده ستاینوم او مرکب ستاینوم مو وپېژندل. د هغو نمونې مو په کلمو او جملو کې ولېدې. اوس له یو لړ تمرینونو څخه وروسته تاسو کولای شئ، صفت او ډولونه یې لا ښه وپېژنئ.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې په لاندې جملو کې صفتونه په ګوته کړي:

- ته اوس ځنګه یې، روغ شوی یې؟
- زلمی خورا غښتلی ځوان دی.
- ته لا څومره کمزوری یې!
- دا ځنګه ښایسته او ښکلی ځای دی!
- تور توتان له تا قربان.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو وويشل شي.

- لومړۍ ډله دې داسې کلمې ووايي چې ساده ستاينومونه پکې راغلي وي.
- دويمه ډله دې د مرکب ستاينومونو بېلګې راوړي.

۳ـ زده کوونکي دې په لاندې متن کې په خپل وار د صفتونو بېلا بېلې بېلګې وليکي:

((ګلالۍ له کورنۍ سره ګلباغ ته تللې وه. د پسرلي موسم و. ډېره نرمه او ښکلې هوا چلېده. ګلالۍ خپل ورور ننګيالي ته وويل، خومره توتان چې خوړی شې، خوره يې. خو ګوره چې ناروغه نه شې. پلار يې ګلالۍ ته وويل: زه تلونکی يم، هغه زما توره کورتۍ راوړه. ګلالۍ ورته وويل، پلاره، هغه خيرنه ده. هغه بله کريمي کورتۍ مې دې راوړې ده. پلار يې په غوسه ورته وويل، ګلالۍ دا دې ښويم ځل دی، چې خبرې ته ښه غوږ نه نيسې. ګلالۍ له پلار څخه بښنه وغوښته.))

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په لوست کې د کارول شوو صفتونو د ټولو ډولونو بېلګې بېلې، بېلې وليکي او ټولګي ته دې راوړي.

د اسلام ستر پيغمبر فرمايي: د ژباتې پوهې والا ارزښت تر هغه چا زيات دی، چې لږه پوهه يې ترلاسه کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اته ویشتم لوست

نظم او ډولونه يې

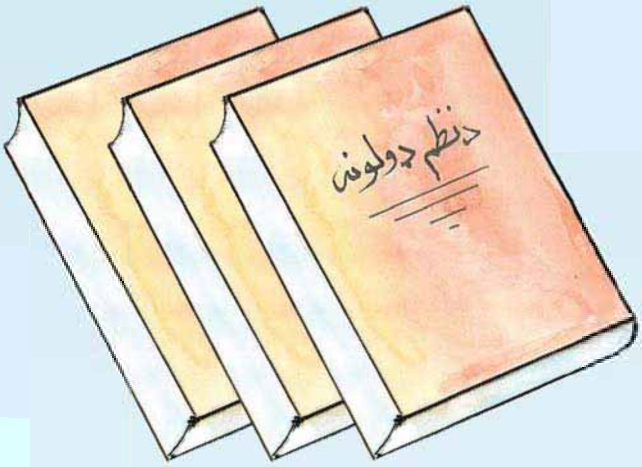

■ تاسو تراوسه نظم لوستی دی؟

موږ هره ورځ په کور کې خبرې کوو، په ښوونځي کې خبرې کوو، لوست لولو، له چانه پوښتنه کوو، د چا پوښتنې ته ځواب وايو. دې عادي خبرو ته نثر وايي، خو که داسې يوه ليکنه ولولو چې وزن ولري او يا له موسيقۍ سره و ويل شي، نو دا ډول وينا له خبرو سره توپير لري. دې ډول وينا ته نظم وايي. تر اوسه مو په درسي کتابونو کې نثر هم لوستی او د ژبو په کتابونو کې مو نظم هم. دلته ستاسو د زياتو معلوماتو لپاره په نظم خبرې کوو.

■ ستاسو په اند نظم څه شي ته وايي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليکنې دوه ډوله دي. يو ته نثر وايي او بل ته نظم. نثر به په راتلونکو ټولګيوکې په مفصل ډول ولوستلی شئ. دلته په نظم باندې څغلنده نظر اچوو.

وايي، شعريا نظم هغه وينا ده چې وزن او قافيه ولري. د نظم معنا عموما د شعرمترادفه ده او له هغې سره په يوه معنا کارول کيږي. خو د شعر او نظم ترمنځ توپير شته. شعر موزونه او تخيل لرونکې وينا ده او نظم موزوني قافيه لرونکې وينا ته وايي.

نظم د بڼې له مخې دا ډولونه لري:

۱ـ مثنوي: هغه نظم دی چې د هربيت دواړه مسرۍ يې يو ډول قافيه ولري. اوږده، اوږده مطالب، تاريخي، رزمي، اخلاقي، عرفاني او داسې نور موضوعات پکې ډېر ښه بيانېدای شي. بېلګه يې په لاندې ډول ده:

ای د پـاک وطـن فـرزنـده ای د قـام خـوږه دلـبـنـده
ای د نـوي ژونـد پيغامه ای ارزو د وطـن قـامـه
د افـغـان د بـاغ سنبله د پـښـتـون د بـڼ بلبله
سبا تـه مـسـؤول د کـار يې کـه تـه مـور او کـه تـه پـلار يې
ښـه اخـلاق او علم زده کړه هـلـه هـلـه تـلـوسـه کـړه
عـلـم هـرچـا لـه پـه کـار دی نـه چـې تـش د نـروکـار دی
ښځه نـر دواړه مـسؤول دي خو په ښه عمل مقبول دي ...

۲ـ بولله (قصيده): هغه نظم ته وايي چې تر يوې مطلع لاندې ويل کيږي. اوږده او ډول ډول مضامين پکې راوړل کېږي. د بيتونو شمېر يې له شپاړسو څخه نيولې بيا تر دوو سوو پورې رسيږي. يوه بېلګه يې لاندې وګورئ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

شگفته په باغ و راغ شول د بهار گل
هم په باغ هم په کوڅه هم په دېوار گل
نه يوازې گل د گلو بوټو ونيو
بادام گل، شفتالو گل، ونيو انار گل
کاڼي، بوټي، خار و خس په گلو پټ شول
د همه واړو عيبونو شو ستار گل
چې د سترگو نظر لگي واړه گل دی
وړاندې گل د وروسته گل يمين يسار گل....

۳_ غزل: هغه ډول نظم دی چې د لومړي بيت دواړه مسرې يې سره هم قافيه وي. د بيتونو شمېر يې تر ۱۶ او کله ناکله تر ۲۰پورې رسيږي. ټولې دويمې مسرې يې د لومړي بيت قافيه تعقيبوي. جوړښت يې د قصيدې په څېر دی. له يوې مطلع نه پيروي کوي او وروستي بيت ته يې مقطع وايي. په مقطع کې معمولاً د شاعر نوم يا تخلص راځي. دا هم دغزل يوه بېلگه:

چې دې وگوري و مخ ته وطن پرېږدي
وطن څه دی چې روح والوزي تن پرېږدي
بلبلان که دې له حسنه خبردار شي
ستا د مخ په ننداره به چمن پرېږدي
څه خومخ و بتخانې وته جارباسه
چې د بتو پرستش برهمن پرېږدي
بنه چې زړه مې مسافر شو ستا په لورې
عقيق لا شي قيمتي چې يمن پرېږدي
د جفا د مرو ژوند څه دی حسينه
که د جور خوی زما گلبدن پرېږدي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴_ رباعي: هغه نظم دی چې څلور مسرې لري. لومړۍ، دویمه او څلورمه مسره یې سره هم قافیه او دریمه یې اختیاري وي. بېلګه یې لاندې وګورئ:

خزان چې راشي وطن تالا کړي
د بڼ بلبلې په واویلا کړي
نن که وصال دی سبا هجران دی
نیازمند به واره ځله جلا کړي

۵_ قطعه: هغه نظم دی، چې مطلع او مقطع نه لري. شمېر یې له دوو بیتونو څخه نیولې تر زیاتو بیتونو پورې وي. لاندې یوه بېلګه یې وګورئ:

اندېښنه که په غره کښېږدي
غر به هم لکه وېښته کا
خوار سړی ملامت نه دی
که په غم کې ځان اوبه کا

د متن لنډيز:

پښتو ادبیات خورا بډایه لمن لري. رنګارنګ بېلګې لري. ولسي ادبیات یې خپل ښکلې رنګونه لري او لیکلي ادبیات یې خپل. لیکلي ادبیات یې ډېرې زیاتې بڼې لري،. موږ ترې دلته د بېلګې په توګه د مثنوي، قصیدې، غزل، رباعي او قطعې نومونه واخیستل. داسې نور ډېر ډولونه شته چې د عربي عروضو په پیروۍ ویل شوي دي، کېدای شي په راورسته ټولګیو کې ولوستل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې په درېو ډلوو وېشل شي:

- لومړۍ ډله دې نثر راوپېژني او بېلګې دې ووايي.
- دوېمه ډله دې د نظم معناځرګنده کړي.
- درېمه ډله دې د نظم ډولونه بیان کړي.

۲ـ زده کوونکي دې په پورته متن کې د (ی) ډولونه په نښه او اړونده کلمې دې په خپل خپل کتارکې یو تر بل لاندې ولیکي او نورو زده کوونکو ته دې بیان کړي.

۳ـ زده کوونکي دې وګوري چې په پورته متن کې کوم صفتونه پیداکولی شي. هغه دې په ګوته کړي او ودې لیکي.

۴ـ لاندې متن ولولئ. د نومونو ډولونه، بېلابېلې (ی) ګانې او صفتونه پکې په ګوته کړئ. هر یو یې بېلابېل ولیکئ او د زده کوونکو په وړاندې یې ولولئ:

احمد ناروغ و. ښوونځي ته لاړ. هلته یې ناروغي زیاته شوه. د ښوونځي مدیر هغه روغتون ته واستاوه. په روغتون کې یو ډاکټر له احمد څخه پوښتنه وکړه: ((احمده، په کوم ښوونځي کې یې؟)) احمد ځواب ورکړ: ((د سید جمال الدین افغان په منځني ښوونځي کې.)) بیا یې ترې وپوښتل: ((پرون دې څه کاركړي و؟)) احمد ځواب ورکړ: ((پرون د جمعې ورځ وه. ډوډۍ مې وخوړه او د لمبا لپاره یو ډنډ ته لاړم، هلته نور هلکان هم وو. اوبه خړې وې. له لمبا وروسته لمر ته څملاستم. کله چې کور ته لاړم توله شپه مې ځان خوږېده.)) ډاکټر ورته وویل: ((ته هوښیار هلك یې. په ولاړو او ناپاکو اوبو کې لمبل زیان لري. له لمبا څخه وروسته تود لمر ته څملاستل ښه نه دي. په مړه ګېډه لمبا ښه نه ده. لږ ترلږه د ډوډۍ او لمبا تر منځ باید یو نیم، دوه ساعته وخت وي. باید خپلې روغتیا ته پام وکړې. هرشی باید ونه خورې. خواړه دې هرو مرو باید پاك وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځان دې هم باید پاك وي... اوس ځه، درمل مې درکړل، په خپل وخت يې وخوره، ډېر ژر به ښه شې. پام کوه، چې د مېوې خوراك دې هېر نه شي.»

احمد له ډاکټر څخه مننه وکړه او د هغه لارښوونې يې په غوږ کې ونیولې. کور ته د تګ پر مهال يې په بازار کې سرې، سرې مڼې ولیدې. ډېرې يې خوښې شوې. مڼې يې واخیستې او کور ته لاړ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې هڅه وکړي چې د خپلو کورنیو د غړو په مرسته له پورته نظمونو څخه د یو نظم نمونه پیدا کړي، ویې لیکي او سبا ته یې د نورو ټولګیوالو په مخکې ولولي.

همدا شان زده کوونکي دې هڅه وکړي د پورته نظمونو په پیروۍ له ځانه کوم نظم جوړ کړي او د زده کوونکو په وړاندې دې ولولي.

داسې کوم شی نشته، چې د زده کړې له لارې ترلاسه نه شي، هیڅ شی زده کړې ته نه رسیږي. زده کړه بد اخلاق پر ښو اخلاقو بدلوي. ناوړه اصول سموي او د هغې په ځای يې راوړي. زده کړه انسان د پربنتو ترکچې لوړوي.

مارك تواين

(c) ketabton.com: The Digital Library

وېپانګه

((الف))

ابده: لرغونی، تاریخي اثر، ودانۍ، ځلې

اتفاق: يووالی، اتحاد

اثار: نښې، ليکنې، تأليفات

اخروي: د هغې نړۍ، د اخرت

اراده: د انسان داخلي او ذهني ځواك چې يو کار ته انسان هڅوي، په عواطفو لاسبری

ارزښت: اهميت، مهموالی، ارزش

ازمايل: ازمېښت، امتحان، د يو شي يا يو کارمعلومول

استوا: د ځمکې ملاوستنی، د استوا کرښه (هغه فرضي کرښه چې له دوو قطبونو څخه په مساوي اندازه له ځمکې څخه راچاپېره شوې او ځمکه يې په دوو برخو وېشلې ده. يوې ته يې شمالي او بلې ته يې جنوبي نيمه کره وايي.)

استوګنځی: د اوسېدو ځای، کور، تاتوبی

افاده: ښودل، ويل، څرګندول

افاقي: د يو شي په باره کې اضافي معلومات

ام البلاد: د ښارونو مور

امتياز: د نورو په پرتله غوره والی

انتباه: ويښتيا، له غفلت نه راوتل، خبرېدل

انتقال: لېږدول

اندېښنه: تشويش

اند: فکر

اورښت: د باران، ږلۍ يا واورې اورېدل

اټکل: تخمين، قياس

اړخ: خوا، لوری

اړين: ضروري

اله: يو شی، يوه وسيله

((ب))

(c) ketabton.com: The Digital Library

باصره: د لیدلو حس، سترګې

بانډه: کلی، ځوکورونه چې يو ځای پراته وي

بخت: طالع، هغه شی چې له پېشبينی پرته د انسان په ژوندکې رامنځته کيږي

برکت: پرېماني، نېکمرغي، مبارك

برهمن: د برهمايي (بودايي) دين لارښود

بريا: کاميابي، لاسته راوړنه

برياوې: د بريا جمع حالت

بنډار: د همزولو انديوالانو مجلس

بېلګه: مثال، نمونه

بېوزلی: غريب، له مال او شتو بې برخې

((پ))

پاتې شونی: باسي، کوم شی چې پاتې شي، باسي خواړه

پالل: روزل، عبادت کول

پايښت: پايېدونکی، بقا

پاځون: قيام، د يوعمل پر وړاندې درېدل

پرتله: مقايسه، يو شی له بل شي سره پرتله کول

پرتليز: مقايسوي

پرځې: لوېدل، سقوط کول، له منځه تلل

پرې: قطع، غوڅ شوی

پرېشاني: خپګان، اندېښنه

پنځ: طبيعت

پنډ: بار

په ځان اعتماد: په ځان باور او ويسا

پولې: سرحدونه

پوهاند: د پوهنتون د استادۍ تر ټولو لوړه او وروستی علمي رتبه

پوهندوی: د پوهنتون د استادۍ د پيل څلورمه علمي رتبه، خيلواك استاد

پوهنمل: د پوهنتون د استادۍ د پيل درېمه علمي رتبه، اسيستانت

پوهنوال: د پوهنتون د استادۍ د پيل پنځمه علمي رتبه، خپلواك استاد

پوهنيار: د پوهنتون د استادۍ د پيل دويمه علمي رتبه،اسيستانت

پوهيالی: د پوهنتون د استادۍ لومړۍ علمي رتبه، اسيستانت

پياوړتيا: قوت، ځواك

پيرزوينه: لورېنه، پيرزو کول

پيروي: متابعت، د چا په لاره تلل

پېر: پړاو

پېښ: واقع

((ت))

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاړاك: چور وچپاول

تدبير: دکارونو یا ستونزو د سم سر ته رسولو لپاره د حل په لاري فکر کول

ترجيح: په یو شي باندې د بل شي غوره ګڼل

ترې: له هغه (هغې) څخه

تس ونس: بيخي له منځه ورل، پوپنا

تصوف: په مسلمانانو کې د معرفت، خدای پېژندلو او روزني لاره چې زياتره په کې له نړۍ سره اړیکې شليږي

تعليق: ځنډول، د سرته رسوني د وخت له ټاکلو پرته د یو کار ځنډول

تلوسه: ژر ژر، هيله، ارزو

تنفسي سيستم: د هغه غړو مجموعه چې د ساکښلو (تنفس) سيستم جوړوي.

تنګسه: د ژوند د مالي شونتياو و نه لرل، سختي

توپاني: له باد او باران ډکه هوا

توحيد: د خدای ﷻ یو ګڼل، د خدای ﷻ په یو والي خوله خوځول (اقرار)

تور: تور رنګ، تهمت (تور پورې کول)

توکی: ماده، شی

تړاو: اړيکې (تړښت)

تيز: چابك، بيړه، چټک

((ت))

ټټی: کناراب، د مدفوع ځای

((ج))

جمال: ښايست، ښکلا

جوت: ځرګند، ښکاره

جور: ظلم، زياتی

((ځ))

ځانګړتيا: یو شی چې له بل شي څخه بېلوي

ځلانده: روښان

((چ))

چپاو: یرغل، حمله

چم: شاوخوا کلی، ګاوند

چوغندر: لبلبو (د ملی او ګازرې په څېر یه ځمکې کې کرل کيږي او لوبيږي او د بورې د جوړولو لپاره ترې ګټه اخلي.)

چونی: پوځي ځای (د عسکرو د اوسېدو ځای)

((څ))

څارنه: تر سترګو لاندې ساتل (مراقبت)

څاروي: څلوربولي، حیوانات

څرځای: د څارویو د پوولو شین او له وښو ډک ځای، وښیانه

((ح))

حساس: ژر پوهېدونکی، هغه څوک چې د چا له معمولي خبرو یا چلن خفه خپه کېږي، ارزښت لرونکی، د پام وړ، د چټکو او ډېر ژر موندلو څواک

حیثیت: تولنیز ارزښت او اعتبار چې د یو چا د سرلوړۍ او نیکنامۍ لامل کېږي.

((خ))

خار و خس: **خاورې، خځلې،** هغه شی چې د یو کار د سرته رسولو مخه نیسي، اغزی، مزاحم

خبریال: د خبرونو ټولوونکی او لیکونکی

ختن: په چین کې یوه سیمه ده

خلقت: زوکړه

خځلې: ناپاکي، د کور پاتې شوني، جارو شوي شیان

خړوب: موړ، سېراب،

((د))

د وینې فشار: هغه فشار چې زړه ته د ورتلونکو رګونو پر دېوالونو واردېږي.

د وینې کلسترول: هغه غوړه ماده چې په عصبي جوړښت کې موجوده ده او په وینه کې یې ډېروالی د شریانونو د تنګېدو او قلبي ناراحتۍ لامل کېږي. په وینه کې د غوړو زیاتوالی.

دام: د الوتونکو د نیولو وسیله، چل، فریب

دبدبه: لویوالی، عظمت

دردمن: زړه سواند، دردېدونکی

دستور: لارښوونه، دود

دلبند: په زړه پورې

دولتي مؤسسې: وزارتخانې او ریاستونه، په یوه دولت پورې اړوندې اداري

دنیا: شین بوټی دی، خام خوړل کېږي(ګشنیز)

((ذ))

ذایقه: خوند

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

((ر))

راغ: د غرو لمنې

راغبرګېدنه: بېرته راتګ

رب: د ټولو ژوندیو موجوداتو پالونکی

رزمي: جنګي، پوځي

رسنۍ: مطبوعات (ورځپاڼه، اخبار، راډیو، تلویزیون، اطلاعات)

رغنده: سم، جوړ

روان، رواني: په هوښ، حافظې او عاطفې پورې د اړوندې قوې مجموعه چې د یو چا د استعداد او د چال چلن څرنګوالی ټاکي.

روحاني: په روح پورې اړوند، مذهبي شخصیت، دیني پوه

روغمن: روغ، جوړ

روږدی: اموخته

رډې (سترګې): برګې، په قهر

رڼه: پاك او شفاف

((ز))

زرده: ژېړه (ډنه)

زلال: صاف او شفاف، رڼې او خوږې (اوبه)

زوکړه: پیدایښت، زېږېدنه

زوږ: شور، غالمغال

زېږی: یو ډول ناروغي ده، چې د ځیګر د نیمګړتیا له امله په وینه کې د (بیلي روبین) په نوم ماده زیاتیږي او د انسان د څېرې او د سترګو د سپین د زېږېدو لامل کیږي.

زېرمه: سپما، پاسره، ساتل شوی

((ژ))

ژوبل: ټپي، زخمي

((س))

ساتنه: حفاظت

سارا: دښته

ستار: پوښوونکی، دګناه پوښوونکی

ستایل: ستاینه‌کول

ستاینوم: صفت

ستون: راګرځېدلی

ستونزې: مشکلات

سرطان: د جنیتیکي مادې له امله د بدن د سلولونو له واکه د وتلې ودې له امله پېښنه شوې ناروغي چې د بدن د سلولونو طبیعي غذا او

اکسیجن خوري او د تومور په نوم یوه غده رامنځته کوي. د لمریزکال د څلورمې میاشتې نوم دی.

سربښندنه: له سره تېرېدل، فداکاري

سفیر: په بهرني هېوادکې د یو هېواد رسمي استازی

سلامتیا: روغوالی

سلوك: چال چلن، روش

سمبال: په هر شي پوره

سمسور: اباد، ودان، خړوبه، ښېرازه

سمون: مطابقت

سورو ـ سواره (د سور مغیره حالت):

سویل: جنوب

سویلي: جنوبي

سیال: ساري، ورته سړی، رقیب، مانند

((ش))

شامه: د بویولو حس، پوزه

شبنم: پرخه، هغه اوبه چې د شپې له خوا په بوټو او ګلانو باندې اوري

شتنکې: لا س او پښې وهل

شخصیت: د نسبتا مداومو او ثابتو ځانګړتیاوو یوه واحده او منسجمه ټولګه چې یو شخص له بل څخه بېلوي، د یو شخص غوره صفتونه چې د نورو په وړاندې د یو چا د اعتبار او درناوی لامل کېږي.

شغلې: رڼا، د لمر وړانګې، د اور لمبې

شفقت: مهرباني، زړه سوی

شل وشوټ: بې لاس او بې پښو

شوکت: دبدبه

شونتیا: امکان

شګفته: غوړېدلی

((ښ))

ښاد: خوښ، خوشحال

ښېراز: سمسور

((ص))

صدقه: خیرات

((ط))

طرز: ډول

((ظ))

ظرافت: نازکي، د یو شي او یا یو چا په سلوك،

(c) ketabton.com: The Digital Library

غرو او یا ښېرې کې ښکلا او تناسب

((ع))

عاطفه: زړه سوی، مهرباني
عرفان: پوهه، پېژندنه
عظمت: لويي، دبدبه
عقيق: يو قيمتي غمی دی. رنګ يې سور وزمه او ځيګري وي او په ګاڼو کې ترې ګټه اخلي. ببرنګه ډول يې ډېر قيمتي دی.

((غ))

غندنه: د يو شي بد ويل
غندونکی: بد ويونکی
غورځنګ: حرکت
غښتلتوب: پياوړتيا، قوت

((ف))

فيوضات: برکتونه

((ق))

قاچاق: د يو شي ناقانونه وړل راوړل
قدر: برخ ليک، تقدير، سرنوشت، قضا: د خلقت او پيداکېدو لپاره د خدای ﷻ لومړنی اراده او قدر (د ق او دال په زور): د خدای ﷻ د لومړنی ارادې له مخې خلقت ته قدر وايي.
قشله: پوځي چونی
قيل وقال: خبرې اترې

((ک))

کاربوهايدريت: د بورې، نشايستې، سلولوز او داسې نورو ترکيبونو ډله ده. له کاربن، اکسيجن څخه جوړه شوې او د ژوو مهمه غذايي سرچينه ده.
کالدانه: يو ډول دانه ده چې د ماشي د چيچلو له امله د انسان پر مخ يا ځان راخيژي
کاينات: لمر، سپوږمی، ځمکه، اسمان، ...
کتنې: په يو شي ښه ويل يا زباتول
کروړ: سخت
کمال: د يو شي وروستی حد، په ښو صفتونو کې ترټولو مخکيوالی، بې عيبه، بشپړ، پوهه
کنډواله: ويجاړ شوی، خراب شوی
کوډيين: له اپينو څخه تر لاسه شوې سپينه يا بې رنګه کيمياوي ماده چې د خوږ (درد)، نشې يا ټوخې لپاره کارېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوکایین: د یو بوټي (کوکا) له پاڼې څخه تر لاسه شوې شفافه ماده ده چې په طب کې د بې حسۍ او نشې په توګه کارېږي.

کوه طور: د یو غره نوم دی

((ګ))

ګالل: زغمل

ګاونډ: د کوراو کلي شاوخوا

ګلبدن: ښایسته

ګنی: یو ډول بوټی دی، په تودو سیمو کې شین کېږي، اوبه یې خوږې وي او عموما د ګوړې بورې جوړولو او خوراك لپاره کارېږي.

ګنګستیا: د ماغې نارامي، د یوې لنډې مودې لپاره په څه شي نه پوهېدل

ګونه: څېره، بڼه

ګوښه توب: یوازېوالی

ګوګل: سینه

ګټور: ارزښتمن، مفید

ګړدود: لهجه

((ل))

لابراتوار: (ازمېښتون) چېرته چې د انسان یا حیوان طبي معاینات کېږي.

لالهانده: سرګردان

لامل: علت

لرغونی: پخوانی

لوستی: چا چې زده کړه کړې وي

لړ: جریان، سلسله

لېوالتیا: علاقه مندي

((م))

مادي: له مادې څخه جوړ شوی، په پیسو او شتمنۍ پورې اړوند

ماین: یوه چاودېدونکې اله، چې په جګړې کې د دښمن د ماتولو لپاره پر ځمکې ایښودل کېږي یا په ځمکې کې ښخېږي.

مترادفه: یو شان، هم معنا

متفکر: فکر کوونکی

مجاهد: جهاد کوونکی

مجروح: ټپي

محسوس: حس کېدونکی

محفوظ: ساتلې، خوندي

مخینه: سابقه

مرګ ژوبله: د سر او مال زیان

مشال: ډیوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصور: تصویر لرونکی

مطلع: د شعر یا غزل لومړی بیت مصرع، د یو شعر دوه مسرې

معتاد: روږدی

معنوي: پټ، تر پردې لاندې

معیاري: په اندازه، ستندرد

مقبول: منلی، قبول شوی

ملاریا: یو ډول ناروغي ده، چې د ملاریا د ماشي د چیچلو له لارې رامنځته کیږي. ډېره سخته تبه او د ځان خوږ ورسره ملګری وي.

منرال: معدني توکي، په اوبو او د خوړو په ځینو منابعو کې پیدا کیږي.

منلی: قبول، بښاسته

منګول: پنجه

مهالنی: په وخت پورې مربوط، موقوته(خپرونه)

مهتمم: یو شي ته سر او سامان ورکوونکی، غمخور

مورفین: له اپینو څخه د نشې ډېر مهم لاس ته راغلی توکی چې په طبابت کې له هغې څخه د خوب راوستلو لپاره د یو مسکن په توګه کار اخیستل کیږي.

مورګې: غاړې، څنډې

میراث: پاتمرې، پاتې شوې شته

میلاد: زېږېدل، د حضرت عیسی (ع) د زېږېدو ورځ

مرښت: په یو شي مړېدل

مېشت: استوګن

((ن))

ناچاودي: ناچاودلې

نادولتي موسسې NGOs: هغه موسسې چې په دولت پورې اړه ونه لري.

نازول: ناز ورکول، لاس راکښل

ناوړه: خراب، نامناسب

ناڅاپي: نابېره

نتلو – نتلی: خوار، ځپلی

نری رنځ: یو ډول ناروغي ده، چې له میکروب څخه پیدا کیږي او په سږي حمله کوي، سیل

نسخ: په اسلامي هېوادونو کې د لیک یو مشهور ډول چې زیاتره د قرانکریم په لیکلو کې ترې ګټه اخیستل کیږي. د پښتو لیکلو لپاره هم دا لیک کارول کیږي

نظام: د قوانینو، قاعدو، دودونو یا نورو مجموعه چې د یو شي تېنګښت او انتظام پرې ابنبی وي. لکه د طبیعت نظام

نغښتی: تاو راتاو، پېچلې

ننداره: سیل، تماشه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ننگ: غیرت، پت، عزت

نهیلي: نا امیدي

نوښتگر: مبتکر، د لومړي ځل لپاره د يو شي يا يوې مفکورې رامنځته کوونکی

((هـ))

هرومرو: حتما، خامخا

هسك: پورته، اسمان

هلې ځلې: کوښښ، زيار

هم مثل: ورته، غونډې، په شان

هوسا: ارام، کرار، سوکاله

هوسېدل: د يو شي هوس کول، تپاك

هوډ: پرېکړه، تصميم، اراده

هيروين: سپين رنگه، بې بويه، ترخه او ډېره زهري او روږدي کېدونکې ماده چې له مورفينو څخه لاس ته راځي.

((و))

وتلی: نوميالی، مشهور

وسايط: واسطې، د يو کار د سرته رسولو لپاره پکاربېږي. زياترو موټرو ته نقليه وسايط وايي.

((ي))

يسار: چپ لوری

يمين: ښی لوری

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځلیکونه

۱_ ادبپوهنه، سید محی الدین هاشمي
۲_ اوسني لیکوال (لومړی ټوك) عبدالرؤف بېنوا
۳_ برگزیده سخنان بزرگان، مرضیه یعقوبي
۴_ پته خزانه، محمد هوتك
۵_ پښتو پښويه، پوهاند دوکتور مجاور احمد زیار
۶_ پښتو گرامر، پوهاند صدیق الله رښتین
۷_ خواږه نعتونه، مولانا عباس قادریه
۸_ د افغانستان تاریخي ودانۍ، نانسي دوپرې
۹_ د افغانستان د ولایتونو جغرافیه، پوهاند غلام جیلاني عارض
۱۰_ د افغانستان مشاهیر، سید محی الدین هاشمي
۱۱_ د الفت مرغلرې، (شعري کلیات) د شهرت ننگیال په زیار
۱۲_ د بېنوا شعري کلیات
۱۳_ د پښتو ژبې لنډگرامر، سید محی الدین هاشمي
۱۴_ د شمس الدین کاکړ دېوان
۱۵_ د عبدالقادر خان خټك گلدسته، دریم چاپ، د سید محی الدین هاشمي په زیار
۱۶_ فرهنگ ادبیات جهان، زهرای خانلري
۱۷_ فرهنگ فشرده سخن، دوکتور حسن انوري (دوه ټوکه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library